

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

K) HELSO- OCH SJUKVÅRDEN II.

ÖFVERSTYRELSENS ÖFVER HOSPITALLEN
UNDERDÅNIGA BERÄTTELSE

FÖR ÅR

1861.

---

a) OM SJUKVÅRDEN

AFGIFVEN AF GENERALDIREKTÖREN ÖFVER HOSPITALLEN.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS JOH. BECKMAN.
1862.

INLEDNING

TILL

**Bidrag till Sveriges officiella statistik. K, Hälso- och sjukvården. 2,
Överstyrelsens över hospitalen underdåniga berättelse för år ... – Stockholm
: P.A. Norstedt & Söner, 1862-1910.**

Täckningsår: 1861-1910.

**Överstyrelsens över hospitalen underdåniga berättelse för år ... ersattes
1903 av Medicinalstyrelsens underdåniga berättelse angående
sinnessjukvården i riket året 1901**

Överstyrelsen över hospitalen ersattes 1902 av Medicinalstyrelsen.

Föregångare:

Sundhets-collegii underdåniga berättelse om medicinalverket i riket. – Stockholm : P.A. Norstedt & söner, 1853-1862.

Täckningsår: Årg. 1(1851)-10(1860).

Efterföljare:

Sinnessjukvården i riket / av Kungl. Medicinalstyrelsen. – Stockholm : P. A. Norstedt & söner, 1913-1941. - (Sveriges officiella statistik).

Täckningsår: 1911-1939.

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

K) HELSO- OCH SJUKVÅRDEN II.

ÖFVERSTYRELSENS ÖFVER HOSPITALLEN
UNDERDÅNIGA BERÄTTELSE

FÖR ÅR

1861.

---

a) OM SJUKVÅRDEN

AFGIFVEN AF GENERALDIREKTÖREN ÖFVER HOSPITALLEN.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS JOH. BECKMAN.
1862.

Innehållsförteckning.

Underdånig berättelse.

§ 1.	Öfversigt öfver antalet vårdade sinnessjuka å Rikets samtliga Hospital under år 1861.....	Sid.	12-14.
§ 2.	Öfversigt öfver de olika former af sinnessjukdom, hvilka blifvit vårdade å samtliga hospitalen under år 1861.....	»	14-16.
	Öfversigt öfver de komplikationer med sinnessjukdom, hvilka förekommit bland de å hospitalen vårdade fallsotssjuka.....	»	16-17.
§ 3.	Öfversigt öfver de under år 1861 å samtliga hospitalen intagne sjuka.....	»	18-21.
§ 4.	Öfversigt öfver de under år 1861 från samtliga hospitalen afförde.....	»	22-23.
§ 5.	Öfversigt öfver de under år 1861 å samtliga hospitalen aflidne.....	»	24-25.
§ 6.	Öfversigt öfver de å samtliga hospitalen den 31 December 1861 befintlige sjuka...	»	26-27.
§ 7.	Öfversigt öfver de sjukas fördelning inom samtliga hospitalen den 31 December 1861.....	»	28-30.
§ 8.	Öfversigt öfver de å samtliga hospitalen d. 31 Dec. 1861 befintlige sjukas födelseort, boningsort och civilstånd.....	»	30-32.
§ 9.	Öfversigt öfver å samtliga hospitalen den 31 Dec. 1861 befintlige sjukas stånd och yrke.....	»	33-35.
§ 10.	Uppgift på de antagliga orsaker, under hvilkas inflytelse sinnessjukdom uppkommit bland de å samtliga hospitalen under år 1861 vårdade sjuka.....	»	36-38.
§ 11.	Uppgift på tillfälliga sjukdomar bland de å samtliga hospitalen under år 1861 vårdade sjuka.....	»	39-40.
§ 12.	Öfversigt öfver antal sjukplatser, underhållsdagar och medeltal sjuka för dag, äfvensom öfver kostnaderna för utspisning, läkemedel m. m. vid samtliga hospitalen under år 1861.....	»	41-43.
§ 13.	Uppgift på de vid samtliga hospitalen i och för sjukvården anställde tjenstemän och betjening.....	»	43-45.

Bilagor.

Bilaga A.	Beskrifning öfver Wadstena Hospitalsbyggnader af Öfverläkaren, R. N. och W. O. O. Doktor L. Hjertstedt (Med tre plancher.).....	Sid.	I-VI.
Bilaga B.	Beskrifning öfver Byggnaderne vid Stockholms Hospital Conradsberg af Öfverläkaren, Professoren Doktor W. F. Öhrström. (Med två plancher.).....	»	VII-X.
Bilaga C.	Formulär till den årsberättelse, som Öfverläkare vid Hospital, enligt § 5 af Kongl. Maj:ts Nådiga Stadga angående sinnessjukas behandling och vård den 5 Mars 1858, bör årligen så väl till K. S. O. Gillet som till Kongl. Sundhets-Collegium afgifva, jemte formulärer till de statistiska uppgifter rörande sjukvården, m. m., hvilka böra denna årsberättelse bifogas.....	»	XI-XXV.
	1. Byggnader.....	»	XI.
	2. Utrymme.....	»	XI.
	3. Uppvärmning, upplysning, luftvexling.....	»	XI.
	4. Bad- och tvättanstalter.....	»	XI.
	5. Mathållning, matlagning, utspisning.....	»	XI.
	6. Inventarier och möbler.....	»	XII.
	7. Beklädnad och sängkläder.....	»	XII.
	8. Betjening.....	»	XII.
	9. De sjukas sysselsättning och förströelser.....	»	XII.
	10. Religionsöfningar och undervisning.....	»	XII.
	11. Dagordning, snygghet, snyggningsrum, afträden.....	»	XII.
	12. Underhållsdagar.....	»	XII.
	13. Utgifter.....	»	XII.

14. Vetenskapliga iakttagelser.....	Sid. XIII.
15. Anmärkningar.....	» XIII.
Tabell No 1. Vårdade å Hospital under år 1861.....	» XIV-XV.
Tabell No 2. Närvarande å Hospital d. 31 Dec. 1861.....	» XIV-XV.
Tabell No 3. Intagne å Hospital under år 1861.....	» XVI-XVII.
Tabell No 4. Afförde från Hospital under år 1861.....	» XVI-XVII.
Tabell No 5. Döde å Hospital under år 1861.....	» XVIII-XIX.
Tabell No 6. De sjukas fördelning inom Hospital d. 31 Dec. 1861...	» XVIII-XIX.
Tabell No 7. Uppgift på tillfälliga sjukdomar bland de å Hospital vårdade under år 1861.....	» XX.
Tabell No 8. Uppgift på de antagliga orsaker under hvilkas inflytelse sinnessjukdom uppkommit:.....	» XXI-XXII.
Tabell No 9. Uppgift på å Hospital d. 31 Dec. 1861 närvarande sjukes födelseort, boningsort och civilstånd.....	» XXIII.
Tabell No 10. Uppgift på å Hospital d. 31 Dec. 1861 närvarande sjukes stånd och yrke.....	» XXIV-XXV.
Bilaga D. Instruktion för Öfverläkare vid Hospitalen.....	» XXVI-XXVIII.
Bilaga E. Instruktion för Biträdande Läkare vid Hospitalen.....	» XXIX-XXX.
Bilaga F. Uppgift å de under år 1861 af sjuke vid Wadstena Hospital verkställda arbeten.....	» XXXI-XXXII.
Bilaga G. Uppgift på tvångsmedel m. m., hvilka under 1861 blifvit för sjuke vid Wadstena Hospital använde.....	» XXXIII-XXXIV.
Bilaga H. Rättsmedicinskt fall, meddeladt af Öfverläkaren vid Wexiö Hospital, D:r Fr. Liedholm.....	» XXXV-XLIII.
Öfverläkaren D:r Hjärtstedt i Wadstena meddelar följande sjukdomshändelser:.....	» XLIII.
Bilaga I. Program till ny Hospitalsbyggnad för 150 sinnessjuka på ön Hisingen nära Götheborg, uppgjort af M. Huss.....	» XLIV-XLVIII.
A. Afdelningarne för sjuke.....	» XLIV-XLVII.
B. Förvaltningsafdelningen.....	» XLVII-XLVIII.
Bilaga K. Diagnostisk öfversigt öfver de sinnessjukdomsformer, hvilka å tabellerna till årsberättelsen blifvit uppförda; af Öfverläkaren vid Upsala Centralhospital D:r N: G. Kjellberg.....	» XLIX-LIV.
A. Egentliga Sinnessjukdomar.....	» XLIX-LIII.
1:o) Med depression (svårmod).....	» XLIX-L.
2:o) Med exaltation (öfvermod).....	» LI-LIII.
B. Sekundära former (efter en förlupen sinnessjukdom).....	» LIII.
C. Idiotism.....	» LIII-LIV.

Sjukdomsberättelser.

1. Gustaf Lundvall, stalldräng, 55 år, från Funbo socken i Upland, intogs å Hospitalet d. 1 Jan. 1861, utskrefs d. 22 Mars s. å.....	» LV.
2. Per Persson, Bonde, 43 år, från Bergsjö socken i Helsingland, intogs å hospitalet d. 4 Juli 1861, afled d. 8 Febr. 1862.....	» LVI-LVII.
3. Sporr Anders Jansson, Bergsman, 40 år, från Norrbärkes socken, intogs å Hospitalet den 2 Mars 1861.....	» LVII-LVIII.
4. Greta Lena Tranberg, Grufarbetare, 23 år, från Film, intogs å Hospitalet den 15 Juni 1861, utskrefs den 9 oktober 1861 frisk.....	» LIX.
5. Gustafva Tallström, Tjensteqvinna, 19 år, från Upsala, intogs å hospitalet den 4 Juli 1860.....	» LIX-LXI.
6. Carl Joh. Lindblad, 17 år, från Upsala, intogs å hospitalet d. 16 September 1860, utskrefs d. 29 April 1861 frisk.....	» LXI-LXII.
7. Ulrika Sophia Bergman, Tjensteqvinna, 26 år, från Håtuna Tibble, intogs å hospitalet d. 18 Maj 1860, utskrefs d. 15 Mars 1861.....	» LXII-LXIV.
8. Erik Eriksson, Fördelsman, 37 år, från Österrunda, intogs å hospitalet d. 19 Juni 1861.....	» LXIV-LXV.
Tryckfel	» LXV.

STORMÄGTIGSTE ALLERNÅDIGSTE KONUNG!

Serafimer Ordens-Gillet, som inför Eders Kongl Maj:t uti Dess Ordenskapitel årligen lem-
nar en kort öfversigt af hospitalsförvaltningen och öfrige under Ordens-Gillet ställda inrättnin-
gar, har ansett sig derjemte böra tid efter annan, till Eders Kongl. Maj:t afgifva särskildt ut-

förligare redogörelse så väl rörande sjukvården vid hospitalen i riket jemte den inre hushållningen derstädes, som äfven angående hospitalsfonden, dess tillgångar, inkomster och utgifter, för hvilket ändamål, på anmodan af Ordens-Gillet, dess ledamot, Generaldirektören öfver hospitalen, författat, i afseende å sjukvården, Öfverstyrelsens öfver hospitalen underdåniga berättelse för år 1861. Och får Ordens-Gillet af denna berättelse, hvilken Ordens-Gillet ansett sig böra till trycket befordra; nu i underdånighet öfverlemnna ett exemplar; utbedjande Ordens-Gillet sig att, i afseende å hospitalsfonden och dess ställning, få med dylik redogörelse framdeles till Eders Kongl. Maj:t inkomma.

Ordens-Gillet framhårdar med djupaste vördnad, trohet och nit,

Stormächtigste, Allernådigste Konung!
Eders Kongl. Maj:ts

underdånigste, tropligtigste undersåter
och tjenare.

G. A. Sparre.

J. F. Fähræus.

F. Braunerhjelm.

Magnus Huss.

T. A. Billberg.

STORMÄGTIGSTE, ALLERNÄDIGSTE KONUNG!

Genom de af Öfverstyrelsen för Rikets hospital tid efter annan, på Eders Kongl. Maj:ts nådiga befallning, vidtagna åtgärder till hospitalens centralisation har antalet af dessa anstalter för sinnessjukes vård, sedan år 1830, varit 8, nemligen Hernösands, Upsala, Nyköpings, Wadstena, Wexiö, Götheborgs, Malmö och Wisby tills vid slutet af år 1861, då Danviks hospital, hvilket ej stod under Öfverstyrelsens inseende, indrogs och de sjuke derifrån förflytta-

des till det nyupprättade Stockholms. Antalet af hospitalsinrättningarne i Riket, stående under Öfverstyrelsens in-seende, var sålunda vid 1861 års slut 9. I sammanhang med den skedda centralisationen hafva, under sednare och sednaste åren, af Öfverstyrelsen viktiga förändringar blifvit vidtagna för hospitalens förvaltning, för ändamålsenligare och med nyare tidens fordringar öfverensstämmande behandling och vård af de sjuke, äfvensom ock för beredande af ökad utrymme för sjukes intagning; för hvilka alla ändamål Rikets Ständer under sednare riksmöten, på Eders Kongl. Maj:ts nådiga proposition, frikostigt anslagit betydliga summor. Så hafva tid efter annan nya hospitalsbyggnader blifvit uppförda i Upsala, i Wexiö, i Wadstena, i Hernösand och nu sist i Stockholm, hvarjemte Rikets Ständer beviljat medel till ett nytt hospital i trakten af Götheborg; äfven hafva mer eller mindre betydande tillbyggnader eller förändringar blifvit utförda vid hospitalen i Malmö, i Nyköping och i Wisby. Oaktadt dessa byggnader af nya hospital och förändringar af äldre, har dock ej, åtminstone vid 1861 års slut, någon egentlig tillökning vunnits uti det antal sjuke, som å samtliga hospitalen kunnat samtidigt vårdas; såsom exempel härå må anföras att då vid 1842 års slut hela summan af alla, å de 8 ofvananförda hospitalen befintlige sjuke uppgick till 916, utgjorde denna summa vid 1861 sår slut, således efter 19 år, endast 1026, ehuru vid den sistnämnda tidpunkten sjukantalet från Danviks hospital, nemligen 109, hvilket vid den förra tidpunkten ej ingick uti beräkningen, äfven blifvit, såsom öfverflyttadt till Stockholms hospital, upptaget. Skillnaden uti antalet befintlige sjuke 1842 (916) och 1861 (917, Danvikens 109 ej inberäknade) är sålunda endast en enda. Förklaringen till detta förhållande ligger deruti, att de sjuke vid den förstnämnda tidpunkten voro i hospitalen sammanpackade och dessa då så öfverbefolkade att något ordnande af de sjuke i olika kategorier efter sjukdomens beskaffenhet, efter kön o. s. v. var mer eller mindre omöjligt och till följd deraf deras behandling i hög grad försvärad, utom det att upprätthållandet af ordning och snygghet inom dessa anstalter var nästan utförbart. De sjuke voro då belagda med bojor och tvångsmedel af allehanda art, instängda i burar o. s. v. Öfverstyrelsen, som länge insett det menliga och ändamålsvidriga i dessa förhållanden, hade ock varit betänkt på att nedsätta antalet af sjuke å hvarje hospital, men det trängande behovet att förskaffa vård åt det stora antal anmälda, för samhället ofta vådliga, sinnesrubbad, satte hinder i vägen för utförandet. Först sedan nya hospitaler blifvit upprättade och några af de äldre förbättrade, kunde en bestämning ske af det antal sjuke, som på hvarje hospital, med hänsyn till kuratif behandling och sanitära förhållanden, borde få inrymmas. Såsom exempel må anföras att, då å Upsala hospital vid 1848 års slut voro inhyste ej mindre än 192 sjuke, och å Malmö vid 1842 års slut 224, blef sedermera bestämdt att å det förra hospitalet ej på en gång fingo vara intagna flera än omkring 135 och å det sednare ej flera än omkring 175 o. s. v. Sålunda har väl genom de vid hospitalen, under sednast förflutna 3:ne decennier, vidtagna utvidgningar och förbättringar hitintills ej erhållits plats för ett större antal sjuke, men den fördel har vunnits att de sjuke kommit i åtnjutande af en till alla delar förbättrad vård, mera öfverensstämmande med mensklighetens, människokärlekens och civilisationens fordringar, en fördel, som fullt motsvarar de pekuniära uppoffringar, hvilka för densamma blifvit gjorda. Under loppet af år 1862 komma dock omkring 120 nya platser att erhållas, dels vid Stockholms hospital, dels vid Wadstena och vid Hernösands. Sedan dessa nya platser blifvit ordnade, uppgår det sammanlagda antalet platser å samtliga hospitalen till omkring 1,194. Fråga uppstår då huruvida detta antal motsvarar hela rikets behof för vård å sådane sinnessjuke, hvilka till hospitalsvård äro berättigade, eller om ännu flera hospitalsinrättningar äro behöflige, samt, om så är fallet, huru omfattande dessa böra vara. Enligt den, uti Statistiska Central-Byråns sist utgifna berättelse för åren 1851—1855, lemnade öfversigt öfver de vansinnigas antal och deras förhållande till folkmängden i riket inhentas, att vid det sistnämnda årets slut antalet vansinniga i hela riket utgjorde 3,893 och jemnförde med folkmängden förekommo 10,70 vansinniga på 10,000, eller *en* vansinnig på 935 invånare; af de vansinniga hade 1,011 plats på hospitalen och de öfriga 2,882 utom hospital. Om dessa uppgifter antagas, hvad antalet beträffar, tillförlitliga, lemna de dock ej någon upplysning om den form af sinnessjukdom, af hvilken de vansinniga lida och således ej eller om huru många af hela antalet kunde vara berättigade till hospitalsvård, enligt Eders Kongl. Maj:ts nådiga stadga rörande sinnessjukes behandling

och vård. Af hela det befintliga antalet sinnessjuka i hela riket vårdades vid 1855 års slut å hospital 26% d. v. s. omkring en af fyra. Enligt den erfarenhet som vunnits i öfriga Europeiska stater, rörande förhållandet mellan hela antalet sinnessjuka och de af dem, som böra vårdas å hospital, kan såsom medeltal antagas 33,33 % d. ä. en af tre. Sålunda borde, efter denna beräkning, vid 1855 års slut, hafva funnits plats å hospital för 1,298 sinnessjuka; platsernes antal uppgick dock vid denna tidpunkt, enligt hvad ofvan blifvit anfördt, endast till 1,011 eller, enligt Sundhets Collegii underdåniga berättelse om Medicinalverket i riket år 1855, till 1,038, hvadan en brist, efter förra uppgiften, af 287, efter den sednare af 260 då förefanns mellan antalet sinnessjuka, som antagligen kunde vara berättigade till hospitalsvård, och antalet platser å hospitalen. Sedan år 1855 har rikets folk-mängd ökats så att den vid 1861 års slut sannolikt uppgår till omkring fyra millioner, hvadan, om de vansinnigas antal förhåller sig lika, som ofvan blifvit anfördt, till folkmängden eller *en* vansinnig på 935 invånare, skulle antalet van-sinniga i riket vid 1861 års slut uppgå till 4,278 och, enligt ofvan angifna beräkningsgrund, 1,436 hospitals-platser sålunda vara behöfliga. Vid 1861 års slut funnos å samtliga hospitalen 1,074 sjukplatser, och enär, såsom nyss blifvit angifvet, omkring 120 nya dylika under år 1862 tillkomma, blir hela antalet då 1,194, hvadan efter detta år det felande antalet platser, mot dem som enligt medelberäkningar böra finnas, utgör 242 eller i rundt tal 250. Detta dock under den förutsättning att förhållandet mellan sinnessjuka och folk-mängden år 1862 är detsamma som det var år 1855; beklagligtvis är dock full anledning att antaga det de sinnessjukas antal under de sednare och sednaste åren tilltagit i större progression än förr varit fallet och Öfverstyrelsen för hospitalen såsom ock vederbörande hospitals-direktioner hafva, till följd af bristande utrymme, varit nödsakade att årligen under sednare tider neka inträde för ett stigande antal sökande, ehuru dessa dertill varit kvalificerade. Den enda utväg att förskaffa sålunda afvisade behöflig vård har hitintills varit deras intagning på Länslazaretten; men denna utväg är ej motsvarande ändamålet, så vida som dessa inrättningar ej äro eller kunna vara så ordnade, som för sinnessjukas behandling oundgängligen fordras. Såsom slutsats af det nu anförda följer, *att om vård å hospital skall kunna beredas för det antal i riket befintliga sinnessjuka, hvilka till sådan vård äro, enligt Eders Kongl. Maj:ts nådiga stadga af år 1858, kvalificerade, böra minst omkring 250 nya platser upprättas utom dem som äro beräk-nade att under år 1862 tillkomma.*

I nogaste sammanhang med Öfverstyrelsens bemödanden för hospitalens förbättrande stod nödvändigheten att fördela de sjuka uti skiljda klasser dels med hänsyn till den årliga afgift, hvilken af hvarje intagen bör erläggas, dels ock med afseende på sjukdomssymptomernas beskaffenhet. Uti förra hänseendet äro de sjuka indelade uti 3:ne klas-ser; för den första, egnad för sjuka af de bildade samhällsklasserna, är den årliga afgiften bestämd till 450 Rdr, för den andra till 160 Rdr samt för den tredje till 60 Rdr under första vistelseåret, men endast 30 Rdr för de följande. Hvad första betalningsklassen beträffar, inrättades särskild afdelning för sjuka af denna klass för första gången inom riket vid Wadstena hospital år 1832; sednare tillkom en dylik afdelning i Wexiö och sist vid 1861 års slut i Stockholm. Det sammanlagda antalet af dylika platser å dessa trenne hospital är dock endast 50, ett antal som ingalunda motsvarar ett växande behof, hvilket bäst vitsordas af det förhållande att ett ej ringa antal sinnessjuka, tillhörande de bildade samhällsklasserna, måste, då lämplig plats ej kan erhållas inom fäderneslandet, söka vård å utlandets sjukinrättningar. Denna brist uti hospitalsvården måste ju förr desto hållre på ett tillfredsställande sätt söka afhjelpas. Då den årliga afgift, som nu erlägges, såväl i den första, som uti de öfriga betalningsklasserna, efter sednare årens stegrade underhållskostnader, visat sig vara alltför låg och ledande till en kännbar förlust för hospitalsfonden, är Öfverstyrelsen betänkt på att göra underdånig framställning om dess lämpliga höjande.

Med afseende på de sjukes fördelning inom hospital efter sjukdomssymptomernas beskaffenhet, så att lugne och snygge skiljas från de orolige, våldsamme och osnygge, såsom ock att tillfälligt kroppsligt sjuke vårdas skiljde från de öfrige, hvilket allt i och för behandling och möjlig ordnings vidmagthållande är oundgängligen nödvändigt, hafva betydliga svårigheter mött vid de äldre hospitalen; dylik fördelning har ej, i och för omöjligheten att lämpligt ordna lokalerna, kunnat ändamålsenligt åstadkommas å Hernösands, Nyköpings, Götheborgs och Wisby hospitaler, samt endast ofullständigt å Malmö; å hospitalen i Upsala, Stockholm, Wadstena och Wexjö äro deremot anordningarne uti detta hänseende numera tillfredsställande. En annan viktig fördelning är könens fullständiga separation från hvarandra, så mycket nödvändigare, som erfarenheten från den tid, då dylik separation ej blef strängt iakttagen, varit alltför sorglig. Till följd af lokalernas beskaffenhet har det hitintills ej, oaktadt alla Öfverstyrelsens bemödanden, lyckats att så ordna vid Nyköpings, Götheborgs och Wisby hospital, att könen äro fullständigt från hvarandra separerade, men de möjliga beröringspunkterna äro dock så inskränkta, att några olyckliga följder deraf ej gerna böra kunna inträffa. Vid öfrige hospital är könens afskiljande från hvarandra fullständigt iakttaget.

Vid intet af rikets hospital finnes någon särskild afdelning för behandling och förvaring af sinnessjuka brottslingar eller för brott tilltalade. Antalet af sjuke tillhörande denna kategori och bestående dels af sådane, som, dömdes för brott, under strafftiden blifvit sinnesrubbade, dels af sådane, som under ofritt tillstånd begått brottslig handling och dertill ej kunnat, såsom ej tillräkneliga, fällas, ökas år från år samt hotar att blifva en olycklig börda för hospitalen. Deras antal är, vid 1861 års slut, å samtliga hospitalen 45. Alla till denna kategori hörande borde ej ega tillträde till vård å de vanliga hospitalen, såvida ej särskilda afdelningar, från öfriga fullständigt afstängda, åt dem kunde upplåtas. Särdeles olämplige för vanlig hospitalsvård äro de brottslingar, som under strafftiden insjukna, emedan desse, om de tillfriskna, begagna alla möjliga utvägar till förställning för att undslippa återvändandet till straffanstalten; dessutom visa öfrige sjuke städse motvilja, ja afsky för att umgås och vistas tillsammans med alla till dessa kategorier hörande och de sjukes anförvandter eller målsmän kunna ej utan förtrytelse se släktingar eller myndlingar vara tvungne att vistas tillsammans med grofva brottslingar eller med sådane som i ofritt tillstånd begått brottsliga handlingar. Om dessas antal, hvilket med visshet kan emotses, år för år ökas, blir det förr eller sednare en oafvislig nödvändighet att vara betänkt på lämpligt ordnande af detta förhållande, hvarvid den enda rätta åtgärden torde blifva att någonstädes upprätta en själfständig anstalt för vården af dessa sinnessjuka eller ock vid några af hospitalen för dem ordna serskilda afdelningar.

Inom Öfverstyrelsen har åtskilliga gånger fråga förevarit om bestämmandet af vissa distrikter, från hvilka hvarje hospital skulle, så långt utrymmet medgäfvde, emottaga de sjuke. Ett dylikt bestämmande har dock ej blifvit definitivt gjordt och låter svårligen göra sig, sålänge tillräckligt antal platser för sjukes emottagande inom hvar och ett af de tillernade distrikten ej finnes att tillgå. Den regel har vanligtvis hitintills af vederbörande auktoriteter eller enskilde, hvilka sökt plats för sinnessjuk, blifvit iakttagen, att de vändt sig till närmast belägna hospital eller till det, dit transporten varit beqvämast; i händelse utrymmet ej på detta medgifvit emottagning har, efter anmälan hos Öfverstyrelsen, den sjuke då erhållit hänvisning dit, der plats för tillfället fanns att tillgå. Det torde synas innebära föga svårighet att, då hela antalet sinnessjuka inom ett eller flera Län, hvilka tillsammans skulle utgöra ett hospitals distrikt, är känt, efter detta antal bestämma distriktets omfång i förhållande till utrymmet vid hospitalet; men då i betraktande tages att bland ett lika stort antal sinnessjuka inom ett Län kan befinna sig ett vida högre eller lägre antal till hospitalsvård kvalificerade än i ett annat, följer att endast en approximativ indelning af riket uti hospitalsdistrikter kan, ännu åtminstone, åstadkommas. De delar af riket, hvilka ligga aflägsnast från hospital och derföre äro mest vanlottade på vård för sina sinnessjuka, äro Norr- och Westerbottens, Jemtlands jemte Kopparbergs och Wermlands Län. Vid fråga om nya hospitals upprättande torde derföre dessa provinser företrädesvis böra komma i åtanka.

Under år 1861 har Stockholms hospital blifvit fullbordadt, så att vid årets slut, såsom ofvan är anfördt, de sjuke från Danvikens hospital, hvilket, såsom olämpligt för sinnessjukes behandling och vård, då indrogs, blifvit der intagna; den nybyggda mansafdelningen vid Wadstena har äfven under detta år blifvit färdig. För att lemna öfversigt öfver dessa båda nya hospitalers beskaffenhet bifogas (*Bilaga A. och B.*) ritningar jemte beskrifning öfver dem, såsom de af Öfverläkarne vid dessa hospital blifvit, uti till Öfverstyrelsen insända årsberättelser, afgifna. De vid Malmö hospital sedan flera år pågående förändringar, hvilka varit nödvändiga för att sätta detsamma uti ett någorlunda försvarligt skick, hafva blifvit fullbordade; dock kan detta hospital med det läge det har i midten af en tätt bebyggd stad och med byggnader, hvilka till stor del ej äro lämpliga för en hospitalsinrättning, aldrig komma att motsvara nutidens fordringar. Åtskilliga förbättringar hafva blifvit vidtagna vid Upsala, Nyköpings och Wexiö hospital; vid Hernösands hafva de derstädes beslutade nybyggnader blifvit fortsatta för att under år 1862 afslutas. Vid Götheborgs hospital, det med hänsyn till lokal minst tillfredsställande af alla rikets hospitaler, hafva ej några förändringar ansetts böra vidtagas, då en ny hospitalsbyggnad derstädes är af E. K. M:t anbefalld. För detta ändamål har lämplig plats på ön Hisingen blifvit utsedd och med E. K. M:ts nådiga tillstånd inköpt, äfvensom ock ritningar och kostnadsförslager för byggnadens uppförande blifvit uppgjorda; men då kostnaderna visa sig komma att öfverstiga de nu befintliga tillgångarne, kan byggnadsföretaget ej påbörjas, förrän E. K. M:t behagar till Rikets Ständer göra nådig framställning om nödiga anslag och Rikets Ständer desamma bevilja.

Läkarevården vid hospitalen besörjes af en Öfverläkare för hvarje, jemte en biträdande läkare vid Upsala, Stockholms, Wadstena och Malmö. Vid Wexiö hospital, der sjukplatsernas antal vid årets slut var 143, har fråga varit om anställande af biträdande läkare; men Öfverläkaren derstädes har förklarat sig tillsvidare förmå ensam upprätthålla sjukvården. Så önskvärdt och i flera hänseenden nödvändigt det än är om samtliga läkarne kunde bo inom de respektive inrättningarne, har det af lokala förhållanden ej allestädes varit möjligt att så ordna; Öfverläkarne vid Hernösands, Nyköpings, Götheborgs och Wisby hospitaler, äfvensom biträdande läkaren vid Malmö, sakna ännu boställslägenheter.

För att kunna erhålla enhet och öfverensstämmelse uti de uppgifter, hvilka Öfverläkarne uti de berättelser de årligen rörande sjukvården och den inre förvaltningen skola till Öfverstyrelsen afgifva, har Öfverstyrelsen ansett sig böra uppsätta och fastställa formulär för dessa årsberättelser, jemte dylika äfven för de statistiska uppgifter, hvilka böra desamma bifogas (*Bilaga C.*). Genom dessa årsberättelser, på det sätt de härigenom blifvit ordnade, hoppas Öfverstyrelsen komma i tillfälle att ständigt hafva en tillförlig öfversigt öfver hospitalens tillstånd och beskaffenhet. Äfvenledes har Öfverstyrelsen, inseende behovet af likformiga föreskrifter vid alla hospitalen för läkarnes verksamhet, utarbetat och till efterlefnad fastställt instruktioner såväl för Öfverläkare, som för biträdande läkare (*Bilaga D. och E.*).

Vid de flesta af hospitalen hafva förbättringar blifvit vidtagna uti den i och för sjukvården anställda, såväl högre som lägre betjeningens villkor, äfvensom ock denna betjeningens antal blifvit ökad. Då erfarenheten nästan vid alla hospital visat svårigheten att mot den aflöning, som förr varit sjukvaktare- och sköterske-personalen anslagen, erhålla pålitlige och passande personer för dessa magtpåliggande befattningar, äfvensom det vanligen inträffat att, då dylika erhållits, de ej kunnat förmås att någon längre tid qvarstadna, hufvudsakligast af den anledning att de, oaktdadt deras arbete var vida mera ansvarsfullt och både för kropp och själ mera ansträngande än andre

tjenares, de dock ej hade högre utan ofta lägre löneförmåner än dessa, så har Öfverstyrelsen, inseende de stora olägenheterna för sjukvården af dessa förhållanden, under året höjt lönerna vid de flesta hospital, dels till det belopp som privates tjänare inom den ort, der hospitalet är beläget, vanligen erhålla, dels ock derutöfver, såsom ock flerstädes lemnat vederbörande direktioner rättighet att till dem, som utmärkt sig för nit och skicklighet, utdela lämpliga gratifikationer. Vid de sålunda förhöjda löneförmånerna har dock det villkor blifvit fästadt, att den som antages till sjukvaktare eller till sköterska bör, så vidt möjligt är, vara kunnig uti något handtverk eller någon slöjd, för att kunna vara behjelpig och användas i och för de sjukes sysselsättning. Enär det förhållande med betjeningens kosthåll vid flertalet af hospitalen hitintills egt rum, att hvar och en hade bestämd så kallad stat, för hvilken han skulle förskaffa sig utspisning, och detta förhållande visat sig särdeles menligt, dels för de flera små hushållen med deraf följande mångahanda olägenheter, som inom hospitalen härigenom uppkommo, dels ock för den tid som måste tagas från sjuktillsynen i och för matföretaget, har Öfverstyrelsen anmodat vederbörande att vid nya personers städjande söka bestämma att de skulle spisa af samma mat som de sjuke, ehuru uti lämpligen större quantitet och sålunda ej vidare erhålla någon stat, äfvensom ock att söka förmå de äldre med stat städjade tjänarne att ingå på enahanda villkor. Genom dessa anordningar hoppas Öfverstyrelsen att sjukvårdspersonalen vid hospitalsinrättningarne framgent bör kunna hållas besatt med pålitliga personer, hvilka uteslutande kunna egna sig åt sitt lika mödosamma, som ansvarsfulla kall. Rörande antalet af den för sjukvården anställda betjeningen så, enär detta antal vid några af hospitalen visat sig vara otillräckligt och för lågt beräknadt med hänsyn till de sjukes antal, har detsamma efter behof blifvit förökadt. För det förhållande, som bör finnas mellan betjeningens antal och de sjukes antal, kommer nedan att vid de tabellariska uppgifterna närmare redogöras; här må endast sägas att, oaktadt sjukbetjeningens antal under de sednare åren blifvit vid alla hospitalsinrättningarne betydligt, mot under förra tider, förökadt, detta antal dock ännu är öfverhufvudtaget mindre tillräckligt, hvadan en förnyad organisation i detta hänseende snart torde blifva af behovet påkallad.

Den för sjukvården anställda betjeningens åligganden äro väl vid de särskilda hospitalen mer eller mindre noggrant bestämda genom instruktioner och förhållningsreglor; men då åtskilliga af dessa äro af äldre dato och till följd deraf ej lämpade efter nuvarande förändrade förhållanden och då det dessutom bör vara af vigt att enahanda föreskrifter blifva, såvidt görligt är, gällande vid alla inrättningarne, är Öfverstyrelsen betänkt på att till efterlefnad utfärda förnyade instruktioner för Uppsyningsmän och Förestånderskor, jemte förhållningsreglor för sjukvaktare och sköterskor. I noga sammanhang härmed står den dagordning, hvilken inom inrättningarne bör följas; ehuru väl en sådan redan för hvarje hospital serskildt finnes till efterlefnad fastställd, men Öfverstyrelsen anser det blifva fördelaktigt om en för alla hospital gemensam upprättades, har Öfverstyrelsen beslutat gå i författning om utarbetandet af en dylik.

På framställning af vederbörande direktioner hafva under de sednare åren viktiga förändringar blifvit vidtagna vid de sjukes utspisning, såväl med hänsyn till matens mängd och beskaffenhet, som till kontrollerna deröfver. Äfven under det nuförflutna året hafva vid några af hospitalen förbättringar blifvit vidtagna hufvudsakligen i den riktning att matportionerna blifvit höjda och någon omvexling uti anrättningarne beredd. Vid de hospital, der sjuke af första betalningsklassen vårdas, erhålla dessa utspisning, i medeltal uppgående till omkring 90 öre för dag, och såväl till beskaffenhet som omvexling motsvarande alla billiga fordringar. De sjuke uti andra och tredje betalningsklasserna, till hvilka ock höra de, som, från äldre tider intagna, vårdas utan afgift, hafva alla, så män som qvinnor och barn, hitintills haft lika stor matportion; men då erfarenheten vid andra sjukvårdsanstalter, ådagalagt att olika quantitet föda behöfves t. ex. under konvalescent-tillstånd, för olika kön och för olika åldrar, hvarjemte dagliga erfarenheten i det allmänna lifvet intygar detsamma för friske, har Öfverstyrelsen anmodat vederbörande läkare att anställa försök huruvida det ej för de sinnessjuka vore lika förmånligt, som ledande till besparing

i utgifterna, att, efter sjukdomens beskaffenhet, efter kön och ålder, fördela maten uti hela, halfva och extraportioner. Vid Upsala hospital har dylik anordning redan blifvit införd, och då den, enligt Öfverläkarens uppgift, visat sig vara fullt ändamålsenlig, blir den sannolikt äfven vid öfriga hospital efterhand antagen. Det hitintills merendels vanliga sättet för mathållningen har varit, att genom entreprenadauktion utbjuda densamma, då entreprenören mot bestämdt pris för hvarje portion aflemnade maten till de sjuke. Detta sätt för mathållningen innebär ej ringa svårighet i och för kontrollen, såväl öfver matens beskaffenhet, som framför allt öfver att hvarje portion innehåller den bestämda kvantiteten. För att afhjelpa detta har Öfverstyrelsen varit betänkt att ordna mathållningen medelst egen hushållning för inrättningens räkning, på det sätt, att endast råämnena medelst entreprenad uppköpas, men tillredas af en kokerska, som af inrättningen aflönas. Då de aflemnade råämnenas beskaffenhet lätt kan kontrolleras och kokerskan ej har något intresse uti att göra portionen mindre än den skall vara, måste en mathållning på detta sätt ordnad lemna de säkraste garantierna. Kostnaden bör ock blifva lägre, när den vinst, som entreprenören eljest kunnat hafva, nu ingår till inrättningen. Detta sätt för mathållning är redan infördt vid Hernösands, Upsala, Stockholms och Nyköpings hospital, samt torde, om det fortfarande visar sig ändamålsenligt, komma att snart införas vid de öfriga, vid hvilka mathållningen i sin helhet nu verkställes genom entreprenör. Huru önskvärdt det än vore, särdeles med hänsyn till en lättare kontroll och redigare öfersigt öfver kostnaderna, att en gemensam för alla hospital lika utspisningsstat blefve bestämd, möter dock detta flera svårigheter, enär, då födoämnen böra väljas, hvilka, jemte det de äro fullt närande och ändamålsenliga, äfven stå till det möjligast billiga pris och detta pris i olika landsorter är mycket olika, hvarpå som exempel må anföras Stockholm och Wexiö, kunde inträffa att utspisningen skulle komma att blifva vida kostsammare, om de uti densamma ingående beståndsdelarne voro lika för alla lokaler, än om, såsom nu är händelsen, de på en ort dyrare få utbytas mot billigare. Rörande kostnaderna för utspisning vid de särskilda hospitalen kommer nedan att, vid de tabellariska öfersigterna, närmare redogöras.

Bland de minst tillfredsställande förhållanden vid hospitalen är det tillstånd, hvaruti beklädnads- och linnepersedels-förråderna befinna sig. Stockholms hospital, såsom hafvande erhållit helt och hållet ny utredning vid dess första öppnande för sjukens emottagning, är bäst lottadt, men alla öfriga äro mer eller mindre torftigt utrustade. Det nu rådande förhållandet är i allmänhet, att förråderna äro föga rikligare försedda, än att den ena hälften af beklädnads- och linne-persedlar begagnas till dagligt bruk, under det den andra hälften är i tvätt. Då i betraktande tages desse sinnessjukens tillstånd, hurusom många af dem ofta sönderrifva och förstöra sina kläder, andra nedsmutsa och förorena dem, inses lätt huru menligt det måste inverka på snygghet och ordning, ja huru omöjligt det är att bibehålla snygghet och ordning, äfvensom att undvika osund lukt och stank i sjuklokalerna, så länge ej tillfälle finnes att bereda ombytte af linne och beklädnad samt sängkläder, så ofta behofvet sådant fordrar. Väl afhjelpes detta till någon, ehuru ringa del deraf att åtskilliga af de sjuke medföra egna klädespersedlar och tillåtas att begagna dem, men detta bidrag till inrättningens förräder är ej allenast högst otillräckligt, utan ock derjemte i flera hänseenden mindre ändamålsenligt. Oaktadt detta missgynnande förhållande bör dock vitsordas att respektive Öfverläkare vid samtliga hospitalen med den framgång, som möjlig varit, sökt upprätthålla erforderlig snygghet och ordning, ehuru väl anförvandter till de sjuke och andra besökande ofta kunnat finna skäl att beklaga mången sjuks torftiga och lappade beklädnad. Öfverstyrelsen har länge insett det menliga uti allt detta och äfven, så långt tillgångarne medgifvit, sökt afhjelpa de mest trängande behofven; men då uppsättande af en fullständig utredning för samtliga hospitalen af beklädnads-, linne- och sängklädes-persedlar skulle stiga till en högst betydande summa (närmare 100,000 R:dr), har Öfverstyrelsen härför saknat utvägar. Att bereda dessa och fylla ett behof, som ej längre låter afvisa sig, särdeles med hänsyn till de ofvanförde 120 nya platser för sjuke, hvilka under loppet af år 1862

komma att blifva vid hospitalen tillgängliga, ernar Öfverstyrelsen hos E. K. M:t anhålla om nådig proposition till Rikets nästsammanträdande Ständer om anvisande af nödiga medel för det angifna ändamålet, under förhoppning att Rikets Ständer behjerta hospitalens behof och för dessas invånare bevilja enahanda förmåner, som Rikets Ständer vid föregående riksmöten tilldelat fångelsernas befolkning.

Ett af de viktigaste villkoren för sinnessjukes behandling, vare sig denna behandling har utsigt af möjlighet för återställandet till besinning och helsa, eller endast kan förmå gifva förbättring, är att bereda dessa sjuke passande sysselsättning; sålänge ett hospital ej är så ordnad att de sjuke kunna på ett eller annat sätt, företrädesvis dock med jordbruk och trädgårdsskötsel, sysselsättas, sålänge motsvarar det ej sitt ändamål som kuranstalt, utan verkar mången gång i strid med detta ändamål derhän *att eljest möjligtvis botliga sjuke inom dess murar blifva obotliga*. Under de sednaste åren har Öfverstyrelsen härät rigtat en särdeles uppmärksamhet och begagnat alla utvägar, som erbjudit sig för att ernå detta mål. Den sysselsättning, som beredes de sjuke, bör vara ordnad såväl i fria luften, som inomhus, d. v. s. dels med jordbruk och trädgårdsskötsel, dels med arbete uti inom inrättningen befintliga verkstäder. De hospital, till hvilka ett större eller mindre jordområde hör, äro i afseende på utarbete lyckligt lottade; men då dylikt arbete endast under den vackrare årstiden kan vara att påräkna, måste alltid äfven verkstäder finnas för vinterns behof. Den största jordrymden har Stockholms hospital; men då flertalet af dem som vårdas på detta hospital, äro från hufvudstaden och således ej vanda vid landtmannagöromål utan vid stadsmannanäringar, blifva verkstäder der så mycket nödvändigare. Hernösands, Upsala, Wadstena och Wexjö hospitaler, å hvilka de flesta vårdade tillhöra landets befolkning, hafva väl ännu ej fullt tillräckliga jordområden, men Öfverstyrelsen har varit betänkt, att genom vidtagna anordningar, i en ej aflägsen framtid, kunna afhjelpa hvad som i detta hänseende kan brista. Nyköpings, Götheborgs, Malmö och Wisby hospitaler sakna helt och hållet tillfälle till arbete med jordbruk. Vid Götheborgs hospital, hvilket, såsom ofvan redan blifvit anfördt, skall indragas, så snart ett nytt i det gamlas ställe blifvit upprättadt, kommer denna brist att afhjelpas, emedan den för det nya hospitalet inköpta lokalen har ett jordområde fullt motsvarande behofvet. Rörande Malmö har fråga flera gånger blifvit väckt om dess förflyttande till annan plats; men de betydliga kostnader, som härmed äro förknippade, hafva hindrat alla härför uppgjorda förslager; förr eller sednare måste dock en dylik flyttning företagas, när detta hospital, såsom ofvan är anfördt, ej kan tillfredsställa nutidens fordringar på en ändamålsenligt ordnad kuranstalt för sinnessjuke. Att Nyköpings hospital borde upphöra att räknas bland kuranstalter för sinnessjuke och för framtiden afses endast såsom ett förvaringsställe för sådana, som äro fullkomligt obotlige, har flera gånger blifvit föreslaget; dylikt förslag kan dock ej utföras, förrän utrymme för sjuke från Södermanlands Län kan annorstädes beredas. Wisby hospital, såsom beräknadt uteslutande för Gottlands behof, torde ock böra inskränkas till förvaring af obotlige, men sådana, som lemna hopp om återställelse till helsa, få öfverföras till någon af fastlandets inrättningar, såsom Stockholms eller Wadstena, att der vårdas. För den sysselsättning, som bör beredas de sjuke inom hus, är nödvändigt att sjukvaktarepersonalen är kunnig uti handverk och slöjd, hvarföre ock Öfverstyrelsen, såsom ofvan är anfördt, så sökt ordna, att sjukvaktare, hvilka hädanefter antagas, böra ega dylik kunnighet. De behöfligaste verkstäder såsom för skomakare, skraddare, snickare, smed o. s. v. såsom ock för spånad och väfnad, finnas ordnade inom Upsala, Stockholms och Wadstena hospital; inom Wexjö, der ännu någon brist i detta hänseende förefinnes, kommer densamma dock att med snaraste afhjelpas; enahanda är förhållandet vid Hernösands. Vid öfriga hospital saknas mer eller mindre, i följd af felande utrymme, egentliga verkstäder. Oberoende af verkstadsarbete sysselsättes den manliga sjukpersonalen äfvenledes med huggning, sågning, uppbärning af ved, vattenhämtning och biträde vid åtskilliga hushållningen tillhörande göromål; de qvinliga sjuke sysselsättas utom med spånad, väfnad, strumpstickning och sömnad äfven med biträde vid tvätt, matlagning, skurning o. s. v. Lika viktigt och nödvändigt som ett väl ordnad arbete är i och för de sjukes

behandling, lika viktigt är det för hospitalet i ekonomiskt hänseende, emedan en ej obetydlig minskning uti utgifter derigenom måste uppkomma. Såsom exempel på hvad genom väl ordnad arbete vid ett hospital kan uträttas, torde det ej vara utan intresse att bifoga förteckningen å dagsverken och handtverksarbeten, hvilka vid Wadstena hospital blifvit utförda under år 1861 (*Bilaga F*).

För sådana sjuke, hvilkas sjukdoms beskaffenhet antingen göra dem oförmögna till sysselsättning med någon art af arbete eller hvilkas oroliga eller våldsamma tillstånd ej gör det rådligt att lemna dem utan närmare tillsyn tillsamman med andra, hafva vid hvarje hospital afstängda så kallade promenadgårdar blifvit ordnade, der de kunna hafva tillfälle att vistas i fria luften. Äfven har Öfverstyrelsen sökt förskaffa de sjuke lämpliga förströelser, bland hvilka må företrädesvis nämnas, passande böcker till läsning, så att vid de flesta af hospitalen numera finnas smärre boksamlingar att tillgå för begagnande af de sjuke.

Under sednare och sednaste åren har användning af kroppsliga tvångsmedel och kroppsliga bestraffningar vid de sjukas behandling mer och mer blifvit inskränkt, dock ej derhän att den så kallade non-restraint methoden någonstädes inom riket blifvit tillämpad. Det företrädesvis använda tvångsmedlet är instängning i cell för längre eller kortare tid och dernäst så kallad tvångströja. Vid hvarje hospital finnes en särskild så kallad cellafdelning; cellernas antal är något olika beräknadt mot sjukantalet vid de olika inrättningarne, vanligast en cell för 10 à 12 sjuke. För en sjuks instängning i cell eller för begagnande af vare sig kroppsliga eller moraliska tvångsmedel, har Öfverstyrelsen förordnat att endast Öfverläkaren får derom bestämma, hvarjemte äfven, i och för en möjligen behöfelig kontroll, blifvit stadgadt att Öfverläkaren skall föra journal öfver de använda tvångsmedlen, samt uti årsberättelsen i tabellarisk form afgifva redogörelse för hvilka sådana blifvit använda, huru ofta och under huru lång tid i hvarje fall, hvarpå som exempel må anföras uppgifterna härom för år 1861 från hospitalet i Wadstena (*Bilaga G*). Under intet villkor är det betjeningen tillåtet att på eget bevåg använda någon sort af tvångsmedel eller någon form af bestraffning. Öfverläkaren är ock, enligt E. K. M:ts nådiga stadga, ålagd, att ej använda andra tvångsmedel än sådana, genom hvilka den sjuke, utan att kroppsligt misshandlas eller moraliskt förnedras, sättes ur stånd att skada sig eller andra.

I ändamål att på ett ställe få samlade åtskilliga vetenskapliga iakttagelser, hvilka i en framtid kunna lemna viktiga bidrag till kännedomen om sinnessjukdomarne och deras förhållande inom riket, har Öfverstyrelsen föreskrifvit Öfverläkarne att uti årsberättelserna meddela uppgifter rörande dessa sjukdomars orsaker och uppkomst, deras behandling och de metoder och medel, hvilka dervid visat sig verksamma, äfvensom sjukdomshistorier och liköppningsberättelser af vetenskapligt intresse eller af sällsyntare art, såsom ock de rättsmedicinska utlåtanden, hvilka under året blifvit afgifna; några exempel må härpå anföras (*Bilaga H*).

De inspektioner öfver hospitalen, hvilka, enligt E. K. M:ts nådiga stadga för sinnessjukas behandling och vård, mig åligga, har jag under året verkställt å hospitalen i Upsala, Nyköping, Wadstena, Wexiö och Göteborg, samt öfver dem till Öfverstyrelsen afgifvit berättelse.

På Öfverstyrelsens anmodan har jag uppgjort program till ny hospitalsbyggnad, för 150 sjuke, på ön Hisingen nära Göteborg, att tjena till ledning för den arkitekt, som erhållit uppdrag att till denna byggnad uppgöra ritningar och kostnadsförslager. Detta program bifogas (*Bilaga J*).

§ 1.

Öfversigt öfver antalet vårdade sinnessjuka å Rikets samtliga Hospital under år 1861.

	Antal befintliga sjukplatser.	Qvarliggande sjuke från 1860.			Intagne under 1861.			Summa vårdade under 1861.			Afförde under 1861.			Qvarliggande till 1862.		
		m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.
Hernösands Hospital	50	22	20	42	4	2	6	26	22	48	1	2	3	25	20	45
Upsala	135	68	65	133	24	17	41	92	82	174	23	17	40	69	65	134
Stockholms	150	43	54	97	35	35	70	78	89	167	28	29	57	50	60	110
Nyköpings	48	22	25	47	6	10	16	28	35	63	6	7	13	22	28	50
Wadstena	292	131	149	280	25	26	51	156	175	331	20	19	39	136	156	292
Wexiö	143	62	59	121	25	27	52	87	86	173	16	14	30	71	72	143
Götheborgs	67	33	38	71	5	7	12	38	45	83	10	7	17	29	37	66
Malmö	175	83	85	168	19	15	34	102	100	202	16	13	29	86	87	173
Wisby	14	7	7	14	2	1	3	9	8	17	1	3	4	8	5	13
Summa	1074	471	502	973	145	140	285	616	642	1258	121	111	232	496	530	1026

1. *Antal befintliga sjukplatser.*

Antalet sjukplatser å alla hospitalen uppgick vid 1861 års slut till 1074; af dessa hafva 66 under året nytillkommit, nemligen 12 vid Wadstena, 14 vid Wexiö och 40 vid Stockholms; dessa sistnämnde derigenom att då Danviks hospital, med 110 platser, vid årets slut indrogs och Stockholms samtidigt öppnades med 150, ökades antalet sjukplatser sålunda med 40, ehuru väl dessa egentligen ej komma sjukvården till godo förr än under år 1862.

Otillräckligheten af detta antal har ofvan blifvit omförmäld, äfvensom ock att med den tillökning, som under år 1862 är beräknad att tillkomma, behovet ändå ej kan anses uppfyllt. De nya platser, som under 1862 blifva tillgängliga äro: 70 vid Hernösands hospital och 50 vid Wadstena, hvarigenom hela antalet då kommer att uppgå till 1194.

Högsta antalet platser för sjukens emottagning har Wadstena, dernäst Malmö och Stockholms; det lägsta Wisby.

2. *Qvarliggande sjuke från år 1860.*

Att de vid 1861 års början å hospitalen befintliga sjukens antal endast uppgick till 973 förklaras dels deraf att, enligt hvad nyss blifvit nämndt, antalet sjukplatser vid årets början var 66 lägre än vid årets slut, dels ock att åtskilliga platser vid några af hospitalen voro tillfälligtvis obesatta. Af de qvarliggande voro 471 män och 502 kvinnor, d. ä. 48 % af de förre och 52 % af de sednare.

3. *Intagne under år 1861.*

De intagnes antal har uppgått till 285, af hvilka 145 män och 140 kvinnor. Detta med hänsyn till det befintliga antalet sjukplatser, ganska höga antal förklaras dels af de under året nytillkomna sjukplatserna dels af förhållandet med de under året afförde. Till jemförelse må anföras de intagnes antal under de sistförflutne 9 åren,

1853	1854	1855	1856	1857	1858	1859	1860	1861
257	244	261	268	263	220	250	259	285

hvaraf synes att 1861 har det högsta. Danviks-Stockholms hospital utvisar högsta antalet intagne, så väl absolut, som relativt till platsernas antal; detta förhållande, som sedan längre tid tillbaka alltid egt rum, förklaras derigenom

att insjuknade från hufvudstaden äro i tillfälle att genast vid insjuknandet erhålla lämplig vård, således under den tidpunkt af sjukdomen då största utsigt finnes för återställande, i motsats mot förhållandet vid öfriga hospital, hvilka som regel erhålla de sjuke först efter någon längre tids förlopp, då sjukdomen antingen blifvit svårare att öfvervinna eller ock obotlig. Då möjligheten att intaga ett högre antal sjuke står i närmaste samband med möjligheten att genom utskrifning bereda utrymme, måste altså Stockholms hospital alltid i detta hänseende blifva det bäst lottade. Ganska högt är äfven de intagnes antal vid Wexiö och Upsala hospitaler. — Skillnaden mellan antalet intagne män, 145, och intagne qvinnor, 140, är så obetydlig, att deraf ej någon slutsats kan dragas, huruvida fallenhet för sinnessjukdom är större hos det ena eller hos det andra könet; men då detta vid hospitalen befintliga förhållande i det närmaste öfverensstämmer med förhållandet inom hela riket, hvilket enligt Statistiska Centralbyråns sednast utgifna berättelse är *en* sinnessjuk på 929 mankön, och *en* på 940 qvinkön, torde kunna med all sannolikhet antagas att fallenhet för sinnessjukdom i allmänhet inom vårt land ej är öfvervägande hos det ena könet framför hos det andra, såsom ock att behof af hospitalsvård ej är större för manliga än för qvinliga sinnessjuka.

4. Antalet vårdade under år 1861

uppgår till 1258, 616 män, 642 qvinnor. Enligt hvad ofvan blifvit anfördt skulle, om rikets folkmängd vid 1861 års slut antages till fyra millioner, antalet sinnessjuka efter samma förhållande, som egde rum vid 1855 års beräkning, inom hela riket vara 4267; men då det är högst antagligt att förhållandet mellan folkmängden och de sinnessjuka nu är högre än det var 1855, torde antalet af dessa kunna uppskattas till omkring 4500. Om den af erfarenheten uti andra länder konstaterade regeln, att $\frac{1}{3}$ af de sinnessjuka bör blifva föremål för hospitalsvård, tillämpas på vårt land, borde de i hospitalen vårdades antal hafva varit 1500, hvadan då deras antal endast varit 1258, ej mindre än 242 varit i afsaknad af den vård de, enligt Kgl. Stadgan af år 1858, varit berättigade att komma i åtnjutande utaf. Väl bjuder högstberörde stadga att »i de Län, der hospital icke finnes, skall vid Läns-Lasarettorna beredas tillfälle för sinnessjukas vårdande under kortare tid, intilldess de kunna utan olägenhet till vederbörligt hospital förflyttas», men denna utväg är ej allenast otillräcklig utan derjemte i flera hänseenden menlig för de sjuke; det förra, emedan lasaretten endast kunna hysa ett högst inskränkt antal, det sednare derföre att de ej äro så inrättade att sinnessjuka kunna annat än undantagsvis vid dem erhålla ändamålsenlig vård och behandling, hvadan deras sjukdom genom vården å Lasarett ej allenast förlänges utan kan till och med göras obotlig. Då ock de sinnessjukas vård å lasaretten högst menligt inverkar på sjukvården i öfrigt vid dessa inrättningar, skulle det vara särdeles önskvärdt (ja, det kan till och med anses vara ett trängande behof) att Lasaretten befriades från skyldigheten att till vård emottaga sinnessjuka, åtminstone sådana hvilkas sjukdom är af mer eller mindre våldsamt beskaffenhet, samt att till följd deraf hospitalen så utvidgades, att plats ständigt å dem vore att tillgå för uti sinnessjukdomar insjuknande.

5. Afförde under år 1861

utgöra 232, 121 män, 111 qvinnor, d. ä. 18 $\%$ af hela antalet vårdade, 19 $\%$ af vårdade män, 17 $\%$ af vårdade qvinnor. Under denna rubrik innefattas så väl sådana som lemnat hospitalen friske, förbättrade eller obotlige, som ock de hvilka affidit; för alla dessa kategorier skall nedan å särskild tabell närmare redogöras. — Högsta antalet afförde, i förhållande till antalet vårdade, finnes å Danviks-Stockholms hospital. Följande tabell visar det procentiska förhållandet mellan afförde och vårdade å de olika hospitalen:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
6,25 $\%$	22,98 $\%$	34,13 $\%$	20,63 $\%$	11,78 $\%$	16,76 $\%$	20,48 $\%$	14,35 $\%$	23,52 $\%$

Hernösands och Wadstena utvisa den lägsta procenten afförde, hvilket beror derpå att dessa hospitaler inne- sluta det högsta antal obotlige, hvilka såsom sådana vanligen qvarligga tilldess de affida; det gynnsammaste förhållan- det har egt rum å Danviks-Stockholms hospital, enär ej mindre än en tredjedel af de der vårdade blifvit afförde;

orsaken härtill är att söka uti ofvan angifna omständighet att detta hospital får som regel emottaga nyss insjuknade, således lättast botliga, hvarigenom omsättningen blir så mycket lifligare.

6. Qvarliggande till år 1862

äro 1026, 496 män, 530 kvinnor; 53 flera äro qvarliggande till 1862 än som voro qvarliggande till 1861. Då sjukplatserna vid 1861 års slut voro 1074, men de qvarliggandes antal endast 1026, således 48 platser obesatta, kunde deraf den slutsats dragas, att utrymmet varit tillräckligt, för emottagande af alla sjuke, som blifvit anmälda. Denna skenbara motsägelse mot hvad ofvan blifvit anfördt om de nuvarande sjukplatsernas otillräcklighet, förklaras deraf att de obesatta platserna funnos till ett antal af 40 vid Stockholms hospital, hvilket först vid årets slut öppnades och derföre ej hunnit blifva fyllt. Vid hospitalen i Wadstena och Wexiö, hvilka under året erhållit ett något ökad utrymme, voro deremot alla platserna vid årets slut upptagna.

§ 2.

Öfversigt öfver de olika former af sinnessjukdom, hvilka blifvit vårdade å samtliga hospitalen under år 1861.

	Ursinne. <i>Mania.</i>			Tungsinne. <i>Melancholia.</i>			Vansinne. <i>Ecnoia.</i>			Förryckthet. <i>Paranoia.</i>			Svagsinnet. <i>Dementia.</i>			Fånighet. <i>Idiotia.</i>			Allmän för- lamning. <i>Paralysisa ge- neralis.</i>			Fallandesot. <i>Epilepsia.</i>		
	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	qv.	m.	qv.	S.a.
Hernösands Hospital	7	9	16	9	3	12	—	—	—	—	—	—	9	5	14	1	5	6	—	—	—	—	—	—
Upsala	21	27	48	26	27	53	2	1	3	9	5	14	8	10	18	15	6	21	1	—	1	10	6	16
Stockholms	30	31	61	25	29	54	1	1	2	7	4	11	9	16	25	5	3	8	—	—	—	1	5	6
Nyköpings	4	5	9	2	5	7	—	1	1	4	7	11	11	9	20	4	6	10	—	—	—	3	2	5
Wadstena	16	26	42	7	13	20	18	26	44	31	11	42	28	27	55	37	55	92	2	—	2	17	17	34
Wexiö	16	17	33	14	11	25	11	6	17	9	7	16	22	36	58	7	5	12	1	—	1	7	4	11
Göteborgs	6	7	13	14	12	26	3	—	3	—	2	2	6	11	17	9	11	20	—	—	—	—	2	2
Malmö	35	38	73	17	24	41	1	6	7	1	1	2	30	21	51	9	3	12	1	—	1	8	7	15
Wisby	5	4	9	—	4	4	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	—	2
Summa	140	164	304	114	128	242	36	41	77	62	37	99	123	135	258	88	94	182	5	—	5	48	43	91

1258

1. *Ursinne, Mania.* Af denna form lidande hafva 304 blifvit vårdade, 140 män, 164 kvinnor, d. ä. 24 % af hela antalet vårdade; 22,72 % af vårdade män, 25,54 % af vårdade kvinnor, hvadan kvinnan synes hafva någon, ehuru föga betydande, större benägenhet än mannen att insjukna uti ursinne. Förhållandet mellan de uti ursinne vårdade och hela antalet vårdade å de särskilda hospitalen är följande:

Hernösands	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs	Malmö.	Wisby.
33 %	27 %	36 %	14 %	13 %	19 %	15 %	36 %	53 %

hvaraf synes att, om Wisby hospital med hänsyn till dess låga sjuknummer ej tages i beräkning, högsta relativa antalet med ursinne vårdade förekommer å Danviks-Stockholms och Malmö hospitaler, det lägsta å Wadstena och Nyköpings; den betydliga skillnaden mellan den högsta procenten, 36, å de förra och den lägsta, 13 och 14, å de sednare torde väl i hufvudsaklig mån ligga uti den omständighet att å Danviks-Stockholms och Malmö hospitaler emottagas och vårdas ett öfvervägande antal nyligen insjuknade, då deremot Wadstena och Nyköpings sedan äldre

tider varit en depôt för svagsinta och fånar, men också möjligen uti läkarnes, tordehända något olika, åsigter om hvilka sjuke under denna benämning borde hänföras. — Att vid framtida redogörelser kunna undvika den mindre tillförlitlighet i uppgifterna, som möjligen kan blifva en följd af olika åsigter om hvilka fall böra hänföras under den ena eller under den andra af här antagna sjukdoms benämningar, införes en af Öfverläkaren vid Upsala hospital å desamma meddelad kort diagnos (*Bilaga K*).

2. *Tungsinne, Melancholia*. Härmed hafva 242 blifvit vårdade, 114 män, 128 kvinnor, d. ä. 19 % af hela antalet vårdade; 18,50 % af vårdade män, 19,93 % af vårdade kvinnor. Förhållandet å de särskilda hospitalen mellan de uti tungsinne vårdade och hela antalet vårdade är följande:

Hernösands	Upsala	Stockholms	Nyköpings	Wadstena	Wexiö	Göteborgs	Malmö	Wisby
25 %	30 %	32 %	11 %	6 %	14 %	31 %	20 %	23 %

Stockholms, Göteborgs och Upsala hospitaler hafva det högsta relativa antalet sjuke med tungsinne; Wadstena, Nyköpings och Wexiö det lägsta. Högst anmärkningsvärdt är det låga antal tungsinniga å Wadstena hospital, ett förhållande, för hvilket Öfverläkaren sannolikt uti redogörelsen för nästkommande år lemna närmare upplysning.

3. *Vansinne, Enoia*. Endast 77, d. ä. 6,12 % af alla vårdade uppgifvas hafva haft denna form af sinnessjukdom; 36 män, 41 kvinnor d. ä. 5,84 % af de förre, 6,38 % af de sednare; förhållandet mellan könen sålunda nära lika. Med hänsyn till antalet med vansinne vårdade och hela antalet vårdade å de olika hospitalen visar sig å

Hernösands	Upsala	Stockholms	Nyköpings	Wadstena	Wexiö	Göteborgs	Malmö	Wisby
0,00 %	1,72 %	1,19 %	1,58 %	13,29 %	9,82 %	3,61 %	4,46 %	0,00 %

Missförhållandet mellan antalet vårdade uti vansinne och vårdade uti öfriga sjukdomsformer vid de särskilda hospitalen är alltför stort för att kunna förklaras af en blott tillfällighet; å 2:ne hospitaler, nemligen Hernösands och Wisby, finnes ingen, då å Wadstena finnes ända till 13 %, men å Danviks-Stockholms endast 1 %. Förklaring häröfver torde vara att af respektive Öfverläkarne förvänta uti en kommande årsredogörelse.

4. *Förryckthet, Paranoia*. Med denna form hafva under året 99 blifvit vårdade, 62 män, 37 kvinnor; 7,86 % af hela summan vårdade; 10,06 % af vårdade män, 5,76 % af vårdade kvinnor, en skillnad mellan könen, hvilken är så betydlig att med skäl kan antagas det mannen för denna form af sinnessjukdom har öfvervägande fallenhet framför kvinnan. Förhållandet inom de särskilda hospitalen, har enligt enahanda beräkning som ofvan, varit följande:

Hernösands	Upsala	Stockholms	Nyköpings	Wadstena	Wexiö	Göteborgs	Malmö	Wisby
0,00 %	8,04 %	6,70 %	17,46 %	12,68 %	9,24 %	2,40 %	0,99 %	5,88 %

hvaraf visar sig att Nyköpings, Wadstena och Wexiö hospitaler vårdat högsta relativa antalet förryckte, Malmö och Göteborgs det lägsta; äfven här är skillnaden mellan de särskilda hospitalen så betydande att en framtida förklaring torde vara påkallad.

5. *Svagsinnet, Dementia*. 258 hafva med denna form blifvit vårdade, 123 män, 135 kvinnor; 20,50 % af hela summan vårdade; 19,96 % af vårdade män, 21,02 % af vårdade kvinnor. Förhållandet inom de särskilda hospitalen mellan de uti svagsinnet vårdade och hela antalet vårdade är följande:

Hernösands	Upsala	Stockholms	Nyköpings	Wadstena	Wexiö	Göteborgs	Malmö	Wisby
29 %	10 %	15 %	32 %	17 %	34 %	20 %	25 %	6 %

Högsta antalet svagsinta finnes sålunda å Wexiö, Nyköpings och Hernösands hospitaler; ej mindre än omkring hvar tredje vårdad å dessa hospitaler tillhör denna kategori, tillhör således ock klassen af obotlige och oförbätterlige. Lägsta antalet finnes å Upsala, Stockholms och Wadstena, då Wisby ej tages i beräkning; särdeles lyckligt lottadt är Upsala, som på ett så betydligt sjukantal ej innesluter flera än 10 % d. ä. *en* svagsint på 10 vårdade.

6. *Fånighet, Idiotia.* Ej mindre än 182 fånar, d. ä. 14 %, hafva å samtliga hospitalen under året blifvit vårdade, 88 män, 94 qvinnor. Efter enahanda beräkning som ofvan, är förhållandet mellan vårdade fånar och öfriga vårdade inom de särskilda hospitalen, som följer:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
12 %	12 %	5 %	16 %	28 %	7 %	24 %	6 %	6 %

Wadstena och Göteborgs hospitaler innesluta de flesta fånar, omkring hvar fjerde vårdad; Stockholms har det lägsta antalet, endast *en* på 20 vårdade, beroende på tillfället att till hufvudstadens fattigvårdsanstalter förflytta sådane oskadliga fånar, hvilka äfven utom hospital kunna erhålla lämplig vård och tillsyn.

7. *Allmän förlamning, Paralysis generalis.* Af denna, inom vårt land lyckligtvis sällsynta sjukdomsform, hafva endast 5 fall blifvit vårdade och dessa alla af manligt kön. Wadstena hospital har haft 2:ne; Upsala, Wexiö och Malmö ett hvardera.

8. *Fallandesot, Epilepsia.* 91 fallsotssjuka, d. ä. 7,23 %, hafva vårdats; 48 af manligt, 43 af qvinligt kön. Förhållandet mellan desse och öfrige vårdade inom de särskilda hospitalen har varit:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
0,0 %	9,19 %	3,59 %	7,93 %	10,21 %	6,35 %	2,40 %	7,42 %	11,76 %

Å Visby, Wadstena och Upsala hospitaler vårdas högsta relativa antalet fallsotssjuka; det lägsta å Göteborgs och Stockholms.

Då fallsotssjuka ej intagas å hospitalen så vida de ej, jemte fallandesoten, lida af någon form af sinnessjukdom såsom komplikation, införes en

Öfersigt öfver de komplikationer med sinnessjukdom, hvilka förekommit bland de å hospitalen vårdade fallsotssjuka.

	Vårdade under år 1861.		S.a.	Komplikationer.										Utan kompli-kation.		Summa.		
	m.	qv.		Ursinne.		Vansinne.		Förryckhet.		Svagsint-het.		Fånighet.		m.	qv.	m.	qv.	S.a.
Upsala Hospital	10	6	16	3	5	—	—	—	—	6	—	1	1	—	—	10	6	16
Stockholms	1	5	6	—	—	—	—	—	—	1	1	—	4	—	—	1	5	6
Nyköpings	3	2	5	1	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	3	2	5
Wadstena	17	17	34	2	—	1	—	1	—	8	6	5	11	—	—	17	17	34
Wexiö	7	4	11	3	1	—	—	—	1	3	2	—	—	1	—	7	4	11
Göteborgs	—	2	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
Malmö	8	7	15	1	2	—	—	—	—	3	4	4	1	—	—	8	7	15
Wisby	2	—	2	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	—	2
Summa	48	43	91	11	10	1	—	1	1	24	15	10	17	1	—	48	43	91

Af denna öfversigt följer, att största antalet fallsotssjuka äro svagsinta och fånar, 39,, d. ä. 42 $\frac{1}{2}$ af de förre, 27, d. ä. 30 $\frac{1}{2}$, af de sednare.

Af Öfverläkarnes rapporter inhentas, att bland 50, dels från 1860 qvarliggande, dels under 1861 intagne, lidande af ursinne och tungsinne, hafva desse sjukdomsformer under året öfvergått till andra former, nemligen:

16 fall (10 män, 6 qvinnor) till vansinne,

21 fall (7 män, 14 qvinnor) till förryckthet, samt

13 fall (6 män, 7 qvinnor) till svagsinhet.

Öfversigt öfver de under år 1861 å

Sjukdomsform.	Hospital.														Årstid för insjuknandet																				
	Hernösands.	Upsala.	Stockholms.		Nyköpings.		Wadstena.		Wexiö.		Göteborgs.		Malmö.	Wisby.	Summa. Intagne.			Januari.	Februari.	Mars.	April.	Maj.	Juni.	Juli.	Augusti.	September.	Oktober.	November.	December.	Okänd.					
			m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.			m.	qv.	m.														qv.	S.a.			
Ursinne. <i>Mania</i>	1	1	7	5	16	10	3	3	7	6	7	8	1	2	12	6	1	—	55	41	96	6	4	4	5	6	8	6	8	6	5	3	7	28	
Tangsinne. <i>Melancholia</i>	2	—	10	8	13	15	—	4	2	3	9	8	3	1	5	3	—	1	44	43	87	3	3	4	7	8	10	5	2	5	6	1	1	32	
Vansinne. <i>Ecnia</i>	—	—	2	1	—	1	—	—	7	4	4	2	—	—	—	2	—	—	13	10	23	—	1	2	1	1	3	2	—	1	—	—	—	12	
Förryckthet. <i>Paranoia</i>	—	—	1	1	3	2	1	2	6	1	1	1	—	—	—	—	—	—	12	7	19	—	2	1	1	1	—	1	1	—	—	—	—	12	
Svagsinnet. <i>Dementia</i>	1	1	—	—	2	7	1	—	—	5	—	5	1	1	—	3	—	—	5	22	27	—	3	1	1	1	1	—	1	—	1	—	—	18	
Fånighet. <i>Idiotia</i>	—	—	3	1	1	—	1	1	2	4	2	3	—	1	1	1	—	—	10	11	21	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	20	
Allmän förlamning. <i>Paralysis generalis</i> .	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Fallandesot. <i>Epilepsia</i>	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	6	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
Summa	4	2	24	17	35	35	6	10	25	26	25	27	5	7	19	15	2	1	145	146	285	9	13	12	15	17	24	14	12	12	12	4	8	133	

285

285

1. *Sjukdomsformerna*. Högsta antalet af de intagne har haft *ursinne*; ej mindre än 96, d. ä. 33 % af hela summan intagne i alla sjukdomsformerna. Å Danviks-Stockholms hospital hafva 26 intagits, d. ä. 27 % af alla i denna sjukdomsform å samtliga hospitalen intagne. Då ursinnet är den form af sinnessjukdom som, när den tidigt kommer under lämplig behandling, lemna största utsigten till återställande till helsa, beror omsättningen inom ett hospital till hufvudsaklig del af huru många med densamma blifvit under dess tidigare period vårdade. Jemnföres summan intagne med *ursinne*, med hela summan intagne i alla sjukdomsformer, vid hvarje särskildt hospital, finnes att vid

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
33 %	29 %	37 %	37 %	25 %	28 %	25 %	53 %	33 %

af alla intagne lidit af *ursinne* och att således Malmö, Stockholms och Nyköpings hospitaler haft det relativt högsta antalet *ursinniga*, Wadstena och Göteborgs det lägsta. — Förhållandet mellan könen bland de i *ursinne* intagne, visar 55 män och 41 kvinnor, d. ä. 57 % af de förre och 43 % af de sednare.

Närmast *ursinne* har *tungsinne* talrikast förekommit, så att 87 fall härmed blifvit intagne, d. ä. 30 % af hela summan intagne. Äfven af denna sjukdomsform har Danviks-Stockholms hospital haft de flesta fallen, ej mindre än 28, d. ä. 32 % af alla med densamma å samtliga hospitalen intagne, närmast i antal stå Upsala och Wexiö. Vid jemnförelse mellan hela antalet intagne, och de vid hvarje särskildt hospital med *tungsinne* intagne, erhålles som resultat att vid

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
33 %	44 %	40 %	25 %	10 %	33 %	33 %	18 %	33 %

3.

3. **Samtliga hospitalen intagne sjuke.**

Ålder vid intagningen.												Sjukdomens bestånd före intagningen.												Antal förutgångna anfall.																								
Under 10 år.		11—20 år.		21—30.		31—40.		41—50.		51—60.		61—70.		Öfver 70 år.		Under 3 månader.		3—12 månader.		1—2 år.		2—3.		3—4.		4—5.		Öfver 5 år.		Okänt.		Inlet.		Ett.		Två.		Tre.		Fyra och der öfver.		Okänt.						
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.							
—	—	—	—	2	21	10	18	19	8	3	3	5	4	2	1	—	27	23	9	12	5	2	—	—	—	—	6	1	7	3	28	21	6	5	5	2	—	3	—	1	16	9						
—	—	—	—	—	17	10	10	14	7	16	8	1	1	2	1	—	13	10	11	16	9	3	4	3	2	—	—	—	1	5	4	6	30	32	6	2	3	—	—	—	—	5	9					
—	—	1	1	5	1	4	2	2	2	—	2	1	2	—	—	3	3	5	5	—	—	1	—	—	—	1	—	—	2	3	—	7	3	4	4	1	—	—	—	—	1	1	2					
—	—	—	—	2	3	8	2	2	1	—	1	—	—	—	—	1	—	2	—	2	—	—	—	—	—	1	4	6	1	—	11	5	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2				
—	—	1	—	2	8	2	3	—	7	—	—	—	4	—	—	1	1	5	1	1	—	2	—	2	—	1	2	8	1	2	3	17	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3				
1	—	2	—	5	8	—	—	—	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10	—	1	8	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2			
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
—	—	—	—	2	3	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	5	—	1	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	—	4	5	55	42	44	42	22	32	11	9	6	10	2	—	44	37	29	38	17	6	8	5	3	2	2	2	26	37	16	13	93	89	16	12	11	2	—	3	1	4	24	30					
285												285												285																								

af alla intagne lidit af tungsinne; Upsala och Stockholms stå högst, Wadstena och Malmö lägst. Den så betydliga skillnaden mellan Upsala och Wadstena synes väl kunna antyda att befolkningen i de landsorter, från hvilka dessa hospital som regel emottaga sjuke, har olika fallenhet för denna form af sinnessjukdom, men ett dylikt antagande kan dock endast genom en längre tids erfarenhet blifva besannadt. Enär 44 af de intagne voro män och 43 qvinnor, tyckes fallenheten för tungsinne vara lika för båda könen. De nu nämnda tvenne former af sinnessjukdomar äro de som vanligast intagas, enär ej mindre än 64 % af alla intagne tillhöra dem. Orsaken till detta förhållande är att de till dem hörande sjuke äro företrädesvis berättigade till hospitalsvård och deraf i behof, då deremot de, som lida af någon af de följande sjukdomsformerna, oftare kunna vårdas utom hospital.

Af den form af sinnessjukdom, som blifvit benämnd *vansinne*, hafva å samtliga hospitalen endast 23 (8 %) blifvit intagne, de flesta vid Wadstena och Wexiö. Med *förryckthet* hafva 19 (6 %), med *svagsinnet* 27 (9 %), och med *fänighet* 21 (7 %) intagits; med *allmän förlamning* har endast ett enda fall förekommit.

2. *Årstid för insjuknandet.* Kännedomen af den tid af året, då vissa former af sinnessjukdomar, särdeles *ursinne* och *tungsinne*, pläga uppträda eller recidivera, är i flera hänseenden vigtig. Det är dock ganska svårt att härom erhålla fullt tillförlitliga upplysningar, hvarföre ock för ej mindre än 133 (46 %) af de intagne denna tid ej kunnat bestämmas. Af de fall der den varit bestämbar inhemtas, att under årets första kvartal hafva 14 insjuknat i ursinne, 10 i tungsinne; under det andra 19 i den förra, 25 i den sednare; under det tredje 20 i den förra, 12 i den sednare, samt under det fjerde 15 i den förra, 8 i den sednare. Häraf följer att benägenhet för insjuknande uti ursinne kunde antagas vara störst under våren och sommaren, minst under hösten och vintern, såsom ock att benägenhet för insjuknande uti tungsinne vore öfvervägande under våren och början af sommaren, mindre under högsommaren och början af hösten samt minst under slutet af hösten och under vintern.

3. *Ålder vid intagningen.* Högsta antalet intagne hafva varit mellan 20—30 år, dernäst mellan 30—40; inom det förra decenniet voro 97, d. ä. 34 % af alla intagne, inom det sednare 86 d. ä. 30 %; båda dessa ålders-

decennier sammanlagde hafva sålunda haft ett antal intagne af 183 d. ä. 64 % af hela summan intagne. Benägenheten att infalla uti sinnessjukdom är sålunda störst ifrån 21:ste till och med 40:de året, efter detta sistnämnda år aftager den, som det vill synas, under jemna steg med åren; åldern före 20:de året tyckes endast undantagsvis vara benägen för sinnessjukdom, såvida dylik ej är, såsom då vanligast är fallet, medfödd. — Med afseende å åldern för insjuknande uti ursinne och tungsinne visar sig, att mellan 21—30 år hafva 31 insjuknat i det förra, 27 i det sednare; mellan 31—40 år 37 och 24; mellan 41—50 år 11 och 23, samt mellan 51—60 år 8 och 9, hvaraf synes som skulle benägenheten för ursinne vara störst mellan 31—40 år, dernäst mellan 21—30 samt aftaga tydligt efter 40:de året; de mellan 31—40 år intagne utgöra nemligen 38 % af hela summan intagne, under det de mellan 41—50 år utgöra endast 11 %. Benägenhet för tungsinne tyckes deremot vara störst under åldern mellan 21—30, minskas något under decennierna 31—40 och 41—50, men aftager först tydligt efter 50:de året, således ett tiotal sednare än ursinnet. Anmärkas bör ock att männen mellan 21—30 år synas hafva större benägenhet än qvinnan under samma ålder såväl för ursinne som tungsinne, då deremot qvinnan mellan 31—40 år synes för tungsinne hafva större benägenhet än mannen. Äfven den höga ålderdomen är ej friad från att insjukna i de nämnda sjukdomsformerna, enär ett fall uti hvardera förekommit, dock endast bland män, öfver 70 år. Af tungsinne har intet fall förekommit före det 20:de året, men 2:ne qvinnor mellan 11—20 år hafva insjuknat i ursinne.

4. *Sjukdomens bestånd före intagningen.* Då det inom psykiatrien är en gifven lag, att ju tidigare från sjukdomens utbrott densamma kommer under lämplig behandling, desto större är utsigten för öfvergång till helse, är det ej utan intresse att söka utreda huru härutinnan varit förhållandet. Under 3 månader från sjukdomens uppkomst hafva 81 blifvit intagne, mellan 3—12 månader 67, således under sjukdomens första år 148 d. v. s. under 3 månader 28 %, mellan 3—12 månader 22 % och under första året 50 % af hela summan intagne. Detta förhållande kan synas lyckligt, men då utsigterna till förbättring aftaga för hvarje år efter det första, och hvarje utsigt till sådan såsom regel upphör efter femte året, är det dock föga tillfredsställande, enär omkring hälften af de intagne tillhöra kategorien af mer eller mindre oförbätterlige och obotlige, hvilka sålunda till flertalet komma att för framtiden kvarstadna å hospitalen. Med sjukdom af öfver 5 års bestånd hafva 63 blifvit intagne och om till dessa räknas de 29, hvilkas sjukdoms bestånd ej kunnat bestämmas, men hvilket antagligen för de flesta, om ej för alla, äfvenledes öfverstiger 5 år, erhålles ett antal af 92 intagne, hvilka alla äro med största sannolikhet obotlige. Väl utskrifves en och annan af dessa obotlige, då de såsom lugne och oskadlige kunna vårdas utom hospital, men de flesta kvarblifva till döddag, hvarigenom utrymmet å hospitalen för intagning allt mer och mer inskränkes. Största antalet intagne under 3 månader från sjukdomens uppkomst tillhör kategorien ursinne, ej mindre än 50, sålunda mer än hälften af alla uti denna sjukdomsform intagne; det ligger ock uti denna sjukdoms beskaffenhet, anfall nemligen af mer eller mindre våldsamt art, hvarigenom de sjuke svårligen kunna, utan våda för sig sjelfve och andra, vårdas inom hemmen, en nödvändighet att så fort som möjligt få dem förflyttade till hospitalen. Annat är förhållandet med dem som lida af tungsinne och hvilka merendels äro mera stille och grubblande; de behållas längre i hemmen, till följd hvaraf ock det största antalet af dem intagits mellan 3—12 månader från sjukdomens utbrott. Bland dem under vansinne uppförda äro de flesta intagne inom första året af sjukdomens bestånd; desse äro ock såsom opålitlige, stundom till och med våldsamma, svåra att vårda inom privata hus.

5. *Antal förutgångna anfall.* För första gången insjuknade hafva intagits 182, således 63 % af hela summan intagne. Sannolikt hafva ock de flesta af dem, för hvilka upplysningar rörande detta förhållande saknas, tillhört denna kategori. För andra gången insjuknade hafva intagits 28, d. ä. nära 10 %; för tredje gången 13 d. ä. 4 %. Anmärkningsvärdt är, att bland dessa för andra och tredje gången insjuknade hafva 27 varit män och 14 qvinnor, hvaraf som slutsats skulle kunna dragas att mannen är dubbelt mera benägen för återfall till sinnessjukdom än qvinnan; men då bland dem, hvilka intagits för fjerde och femte gången insjuknade befinnes endast 1 man men

7 kvinnor, således tillsammans 28 män och 21 kvinnor, torde blott böra antydast att mannen i allmänhet synes hafva mera fallenhet för återfall än kvinnan. Bland dem uti ursinne intagne hafva förekommit 22 återfall d. ä. 23 $\%$ af de intagne; bland dem med tungsinne 11, d. ä. 12 $\%$, samt bland dem i vansinne 10, d. ä. 43 $\%$, hvaraf följer att vansinnet varit den form af sinnessjukdom som oftast recidiverat, derefter ursinnet och minst tungsinnet.

Öfversigt öfver de under år 1861

Sjukdomsform vid intagningen.	Hospital.														T i l l -																						
															Ålder.																						
	Hernsands.		Upsala.		Stockholms.		Nyköpings.		Wadstena.		Verö.		Göteborgs.		Malmö.		Wisby.		Summa afförde.		Under fyrtio år.		11-20-års lefnadsåret.		21-30.		31-40.		41-50.		51-60.		61-70.		Öfver 70 år.		
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.			
Ursinne. <i>Mania</i>	—	1	8	5	12	8	3	2	4	9	8	4	1	4	7	6	1	2	44	41	85	—	—	1	—	11	9	9	8	3	2	1	2	—	1	—	
Tungsinne. <i>Melancholia</i>	—	—	9	7	13	11	1	2	1	2	4	5	7	2	3	7	—	1	38	37	75	—	—	—	—	4	5	5	12	2	3	5	1	—	1	—	
Vansinne. <i>Ecnöia</i>	—	—	—	—	—	1	—	—	1	5	3	2	2	—	—	—	—	—	7	7	14	—	—	1	1	2	—	—	—	1	1	1	1	1	—		
Förryckthet. <i>Paranoia</i>	—	—	2	2	—	1	1	—	4	—	1	—	1	1	—	—	—	—	9	4	13	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—		
Svagsinnet. <i>Dementia</i>	1	—	2	1	3	8	—	—	4	2	—	3	1	—	2	—	—	—	13	14	27	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	
Fånighet. <i>Idiotia</i>	—	1	2	1	—	—	1	—	1	2	—	—	—	—	1	—	—	—	5	4	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Allmän förlamning. <i>Paralysis generalis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Fallandesot. <i>Epilepsia</i>	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	2	—	—	—	3	2	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Okänd	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	1	2	23	17	28	29	6	7	20	19	16	14	10	7	16	13	1	3	121	111	232	—	—	2	1	18	14	16	20	7	7	7	4	2	3	—	—

*) Jfr tabellen till § 2.

232

101

1. *De affördes sjukdomsform vid intagningen.* Högsta antalet af de afförde hade vid intagningen haft ursinne, nemligen 85, af hvilka 44 män och 41 qvinnor; dernäst i antal står tungsinne med 75, 38 män, 37 qvinnor, så svagsinnet med 27, 13 män, 14 qvinnor o. s. v.

2. *Tillfrisknade.* Antalet tillfrisknade uppgår till 101; och då hela antalet vårdade under året varit 1258, hafva af detta antal endast 8,02 % utgått friska, ett resultat, som för den med hospitalsvård mindre bekante kan synas föga tillfredsställande, men som dock i sjelfva verket är ganska lyckligt. Ett nära lika antal män (52) som qvinnor (49) hafva tillfrisknat, 8,44 % af de förre och 7,63 % af de sednare. Högsta antalet af de tillfrisknade har vårdats för ursinne och tungsinne; af hvardera af dessa sjukdomsformer hafva 15 % af de vårdade blifvit till helsan återställda; från vansinne hafva nära 13 % tillfrisknat; från förryckthet 3 % och från svagsinnet endast 1 %.

Med de tillfrisknades *ålder* har det förhållande egt rum att 3 varit mellan 11—20 års ålder, 32 af 21—30, 36 af 31—40, 14 af 41—50, 11 af 51—60 och 5 af 61—70. Jemnföres antalet af dessa tillfrisknade med hela antalet inom motsvarande åldrar befintlige (Tabell för § 6) vid årets slut, erhållas följande, åtminstone approximativa, slutsatser rörande de åldersperioder, inom hvilka tillfriskning är mer eller mindre sannolik. Sålunda hafva mellan 11—20 år 11 % tillfrisknat; mellan 21—30, 17 %; mellan 31—40, 13 %; mellan 41—50, 5 %; mellan 51—60, 5 %; samt mellan 61—70, 6 %; af de 26 öfver 70 års ålder vårdade har ingen enda tillfrisknat, hvaraf följer att återställande till helsa har största sannolikheten mellan 21—30 år, dernäst mellan 31—40, så mellan 11—20, men att efter 40:de året denna sannolikhet minskas med åren för att efter 70:de året upphöra; mellan 11—40 år hafva 14,85 % tillfrisknat; mellan 41—70 år 5,78 %, hvadan sannolikheten för tillfrisknande är nära tre gånger större före än efter det fyrtonde året. Med hänsyn till könen är, enligt enahanda beräkningsgrund, förhållandet att mellan 11—20 år hafva lika många af hvardera könet, nemligen 11 % tillfrisknat, mellan 21—30, 19 % bland män och 15 % bland qvinnor, mellan 31—40, 11 % och 10 %, mellan 41—50, 5 % af hvardera, mellan 51—60, 9 % män, 4 % qvinnor, samt mellan 61—70, 6 % af hvardera, hvaraf följer att det endast är mellan 21—30 och

4.

från samtliga hospitalen afförde.

f r i s k n a d e.																														Summa tillfrisknade.	% tillfrisknade af hela antalet vårdade *).	Förbättrade.		Oförbättrade och obotlige.		Döde.			% döde af hela antalet vårdade *).						
Vistelsetid inom Hospital.												Sjukdomens bestånd från dess uppkomst.												m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.			S:a.													
Under 1 år.	1—2.		2—3.		3—4.		4—5.		Öfver 5 år.		Under 3 månader.	3—12 månader.		1—2 år.		2—3.		3—4.		4—5.		Öfver 5 år.											Okändt.												
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	S:a.																	
21	16	1	3	—	1	1	2	—	—	2	—	11	7	9	8	1	4	—	—	—	—	2	1	—	3	1	25	22	47	15,4	7	6	—	—	12	13	25	8,2							
13	13	2	4	1	2	—	1	—	—	—	2	5	9	6	3	5	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	2	16	22	38	15,7	10	6	3	5	9	4	13	5,3				
4	2	—	—	1	1	—	—	—	—	—	1	1	—	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	1	—	6	4	10	12,9	—	1	—	1	1	1	2	2,5			
3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3	3,03	5	2	—	1	1	1	2	2,02						
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	2	1	3	1,1	1	—	2	3	8	10	18	6,9			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	1	4	5	2,7			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	2	40,0	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	1	3	3,2		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
41	31	4	7	2	4	1	3	—	—	4	4	16	17	21	12	7	7	—	2	—	—	—	2	4	6	4	3	52	49	101	—	24	16	9	11	36	35	71	—						
101												101												40		20																			

51—60 år, som någon olikhet mellan könen uti sannolikheten af tillfrisknande synes ega rum, och att denna sannolikhet då är större för mannen än för qvinnan.

Vid granskning af de tillfrisknades *vistelsetid inom hospital* befinnes att ej mindre än 72, d. ä. 71 % af alla tillfrisknade blifvit till helsan återställda efter en vistelsetid af under ett år; efter 1—2 års vistelsetid hafva 11 % efter 2—3 års 6 %, efter 3—4 års 4 %, efter öfver 5 års 8 %; hvaraf följer att de flesta tillfriskna under första året och att utsigterna för tillfrisknande sedermera minskas för hvarje år, hvarifrån dock vistelsetiden öfver 5 år synes göra ett undantag, hvilket likvisst utgår som sådant då i betraktande tages att flera år äro under denna rubrik innefattade.

Med hänsyn till *sjukdomens bestånd från dess uppkomst till tillfrisknandet* visar sig, att 33 blifvit återställda inom tre månader, 33 mellan 3—12 månader, således 66 inom första året från insjuknandet, 14 inom andra året, 2 inom tredje, ingen inom fjerde, 2 inom femte samt 10 sedan sjukdomen varat öfver 5 år, hvartill komma 7 för hvilka uppkomsttiden ej kunnat bestämmas. Enär 66 % af de tillfrisknade blifvit till helsan återställda inom första året från sjukdomens utbrott, men endast 14 % under det andra och 2 % under det tredje o. s. v. är ett dylikt förhållande det ojäfaktigaste beviset på nödvändigheten af att de sinnessjuka så tidigt som möjligt komma under lämplig behandling och att ju längre med denna behandling dröjes, desto mindre blir möjligheten af återställande till helsa, desto mera fyllas i följd deraf hospitalen med obotlige.

3. *Förbättrade* hafva 40, 24 män och 16 qvinnor, blifvit från hospitalen utskrifna. Af hela antalet afförde hafva sålunda 17 % blifvit förbättrade och af dessa nära 20 % män och 14 % qvinnor.

4. Såsom *oförbättrade och obotlige* hafva endast 20, d. ä. nära 9 %, lemnat hospitalen; dessa äro sådana, hvilka, varande lugne och oskaddlige kunna vårdas antingen hos släktingar och målsmän eller å fattigvårdsanstalter.

5. För de *döde* kommer i följande § att särskildt redogöras.

Öfversigt öfver de å samtliga hospitalen

Sjukdomsform d. 31 Dec. 1861.	Hospital.																				
	Herrösands.		Upsala.		Stockholms.		Nyköpings.		Wadseena.		Wexjö.		Götheborgs.		Malmö.		Wisby.		Summa befintlige sjuke d. 31 Dec. 1861.		
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	Summa.
Ursinne. <i>Mania</i>	6	8	10	21	14	12	1	3	14	18	6	11	6	4	28	32	4	2	89	111	200
Tungsinne. <i>Melancholia</i>	8	2	10	14	9	16	1	2	6	10	11	6	9	9	14	17	—	3	68	79	147
Vansinne. <i>Ecnoia</i>	—	—	8	2	4	5	—	—	11	22	9	4	1	—	1	6	—	—	34	39	73
Förryckthet. <i>Paranoia</i>	2	—	10	9	9	8	3	7	27	10	8	9	—	2	1	1	1	—	61	46	107
Svagsinnet. <i>Dementia</i>	8	6	7	9	8	11	11	8	24	27	23	33	6	10	28	21	—	—	115	125	240
Fänighet. <i>Idiotia</i>	1	4	13	5	5	3	3	6	36	53	7	5	7	10	8	3	1	—	81	89	170
Allmän förlamning. <i>Paralysis generalis</i>	—	—	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3
Fallandesot. <i>Epilepsia</i>	—	—	10	5	1	5	3	2	16	16	7	4	—	2	6	7	2	—	45	41	86
Summa	25	20	69	65	50	60	22	28	136	156	71	72	29	37	86	87	8	5	496	530	1026

1026

1. *Sjukdomsformerna bland de vid 1861 års slut närvarande sjuke.* Hela antalet sjuke utgjorde 1026, af hvilka 496 d. ä. 48 % voro män och 530 d. ä. 52 % voro kvinnor; sålunda 4 % flera kvinnor än män. Af *ursinne* lidande funnos 200, d. ä. 19 % af hela antalet; 89 voro män, 111 kvinnor d. ä. 44 % af de förre, 55 % af de sednare; de af *ursinne* lidande kvinnornas antal är således 11 % högre än männernas; kvinnan skulle sålunda kunna antagas hafva någon större benägenhet än mannen för denna sjukdomsform. Med *tungsinne* funnos 147 d. ä. 14 % af hela antalet; 68 voro män, 79 kvinnor d. ä. 46 % af de förre och 54 % af de sednare; således 8 % flera kvinnor än män. Af *vansinne* ledo 73 d. ä. 7 % af de vårdade; 34 voro män, 39 kvinnor; denna sjukdomsform sålunda nära lika fördelad på de båda könen. *Förryckthet* hafva 107, d. ä. 10 % af hela antalet; 61 män d. ä. 57 %; 46 kvinnor, d. ä. 43 %, således 14 % flere män än kvinnor. Högsta antalet bland alla vårdade finnes under *svagsinnet*, 240 d. ä. 23 %; 115 män d. ä. 48 %; 125 kvinnor d. ä. 52 %. *Fänighet* hafva 170 d. ä. 16 %; antalet kvinnor och män nära lika. Med *allmän förlamning* finnas endast 3 män. Med *fallandesot* finnas 86 d. ä. 8 %, 45 af manligt, 41 af qvinligt kön. Enär, enligt hvad erfarenheten gifver vid handen, endast de fyra förstnämnda sjukdomsformerna lemna mer eller mindre utsigt till återställande eller förbättring, men de öfriga äro att, nära såsom regel, antagas för obotliga eller oförbätterliga, och 420 sjuke finnas tillhörande de förra samt 606 de sednare, synes huru betydligt öfvervägande antal bland dem, som vid årets slut funnos å hospitalen, tillhör kategorien bestämdt obotlige och oförbätterlige.

2. *Lefnadsåldern* utvisar att endast tre finnas å samtliga hospitalen under 10 år och att af dessa två hafva medfödd fänighet och en fallandesot; mellan 11—20 år finnas 27, af hvilka ej mindre än 12 äro fänar och 9 fallandesotssjuke. Det låga antalet sjuke under 20 år synes antyda att sinnessjukdomar under denna ålder endast undantagsvis förekomma på hospitalen samt att af dem som förekomma, är flertalet fänighet och fallandesot. Mellan 21—30 år äro 182; mellan 31—40 år, 269; mellan 41—50 år, 270, således under dessa tre decennier 721 d. ä. 70 % af hela antalet, hvaraf följer att bland alla sjuke å hospitalen nära trefjedjedelar befinna sig i åldern mellan 21—50 år. Af dessa 721 äro 362 män, 359 kvinnor. Mellan 51—60 år äro 174; mellan 61—70, 75;

6.

den 31 December 1861 befintlige sjuke.

Lefnadsålder.												Vistelsetid inom Hospital.												Sjukdomens bestånd före intagningen.																					
Under 10 år.		11-20-årl. lefnadsår.		21-30.		31-40.		41-50.		51-60.		61-70.		Öfver 70 år.		Under 1 år.		1-2.		2-3.		3-4.		4-5.		Öfver 5 år.		Okändt.																	
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.														
—	—	2	2	14	12	23	30	30	17	23	5	12	2	2	27	16	6	16	10	8	6	2	3	9	37	60	6	14	17	15	8	11	6	12	6	5	5	7	22	27	19	26			
—	—	—	—	16	8	16	22	17	25	11	18	5	4	3	2	22	28	13	16	5	6	6	3	1	3	21	23	5	7	11	17	9	13	13	4	4	6	1	2	15	19	10	11		
—	—	—	—	4	3	9	4	13	13	4	15	3	3	1	1	12	9	4	3	1	5	3	2	1	4	13	16	4	5	7	7	4	1	2	1	2	4	1	2	6	15	8	4		
—	—	—	—	9	7	14	12	17	9	13	9	6	8	2	1	10	6	5	5	3	6	2	5	4	1	37	23	1	2	3	5	12	6	9	2	4	3	6	2	16	14	10	12		
—	—	2	—	18	23	36	25	30	39	17	16	9	12	3	8	4	19	9	8	6	8	5	6	3	6	88	78	4	2	7	10	10	3	10	9	5	5	5	7	30	37	44	55		
—	—	2	—	11	1	16	19	25	27	19	18	7	18	1	5	—	1	9	10	10	3	4	5	5	4	4	4	49	63	—	1	3	4	1	2	4	6	4	2	5	5	55	59	9	10
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	1	3	6	15	16	14	11	9	4	4	1	—	2	—	—	4	3	7	6	7	—	2	5	1	1	24	26	—	—	—	1	2	—	1	1	2	—	2	2	32	29	6	8	
2	1	18	9	92	90	138	131	132	138	74	100	29	46	11	15	89	91	55	57	37	38	29	27	17	28	269	289	20	31	50	59	46	36	45	35	27	25	26	27	176	200	106	117		
1026												1026												1026																					

öfver 70 år, 26; öfver 50 år finnas således 275, af hvilka 114 äro män och 161 kvinnor; antalet af sinnessjuka kvinnor öfver 50 år är sålunda ej obetydligt öfvervägande männernas inom samma ålder. Bland dem öfver 70 år finnes å Wadstena hospital en 90-årig kvinna, som vårdats å hospitalet några och 40 år; å Malmö Hospital finnes en man, som vistats å hospitalet i 53 år och en kvinna i 51 år.

3. Uppgifterna rörande *vistelsetiden* gifva vid handen, att 180 vistats inom hospital under ett år, 112 mellan 1—2 år, 75 mellan 2—3 år, 56 mellan 3—4 år, 45 mellan 4—5 år, samt 558 öfver 5 år; således tillhöra 18 % den första kategorien, 11 % den andra, 7 % den tredje, 5 % den fjerde, 4 % den femte, samt 54 % den sista. Högsta antalet af dem som vårdats under ett år, tillhör sjukdomsformerna ursinne och tungsinne; högsta antalet af dem öfver 5 år svagsinnet och fänighet; 50 % af de förra, 44 % af de sednare.

4. *Sjukdomens bestånd före intagningen* har för 51, d. ä. 5 %, varit under 3 månader, för 109, d. ä. 10 %, mellan 3—12 månader, för 82, d. ä. 8 %, mellan 1—2 år; för 80, d. ä. 8 %, mellan 2—3 år; för 52, d. ä. 5 %, mellan 3—4 år; för 53, d. ä. 5 %, mellan 4—5 år; för 376, d. ä. 37 %, öfver 5 år samt för 223, d. ä. 22 %, varit okändt. Under första året från sjukdomens uppkomst, under hvilket utsigterna för helsans återställande äro som regel de gynnsammaste, hafva sålunda endast 160, d. ä. 15 %, af de vid 1861 års slut befintlige sjuke blifvit till vård intagna, mellan 1—5 år, under hvilka utsigterna för helsa för hvarje år aftaga, hafva 267, d. ä. 26 %, intagits, samt öfver 5 år, då sjukdomen som regel blifvit obotlig, 376, d. ä. 37 %; till denna sistnämnda kategori kan ock med all sannolikhet räknas de flesta af dem, för hvilka sjukdomens bestånd före intagningen varit okändt; dessas antal är 223, d. ä. 22 % af alla närvarande sjuke.

§ 7.

Öfversigt öfver de sjukas fördelning inom samtliga hospitalen den 31 December 1861.

	Med hänsyn till afgift.													Med hänsyn till symptomernas beskaffenhet.																						
	Betalande i första klass.		Betalande i andra klass.		Betalande i tredje klass.		Utan afgift.		Tillslade för brotslig hand-ling.		Summa befintlige sjuke.			Lugne.			% af hela antalet befintlige sjuke.			Orolige.			% af hela antalet befintlige sjuke.			Väldsamme.			% af hela antalet befintlige sjuke.			Osnygge.				% af hela antalet befintlige sjuke.
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	
Hernösands Hospital.	—	—	1	—	15	14	9	6	—	—	25	20	45	8	5	13	28,8	4	2	6	13,3	2	3	5	11,1	1	2	3	3	7	5	11	10	21	46,6	
Upsala »	—	—	4	4	45	49	13	10	7	2	69	65	134	36	29	65	48,5	19	27	46	34,3	3	3	6	4,4	5	3	6	2	—	1	11	6	17	12,6	
Stockholms »	2	3	13	5	32	51	—	—	3	1	50	60	110	20	24	44	40,0	8	18	26	23,6	3	3	6	5,4	7	5	6	5	6	5	19	15	34	30,9	
Nyköpings »	—	—	1	2	16	14	4	11	1	1	22	28	50	10	12	22	44,0	2	5	7	14,0	3	1	4	8,0	2	6	4	2	1	2	7	10	17	34,0	
Wadstena »	9	10	12	10	105	133	3	2	7	1	136	156	292	50	54	104	35,6	32	35	67	22,9	16	13	29	9,9	18	26	11	17	9	11	38	54	92	31,1	
Wexjö »	5	2	3	6	60	59	—	—	3	5	71	72	143	46	33	79	55,2	13	22	35	24,4	2	2	4	2,7	1	—	8	8	1	7	10	15	25	17,4	
Göteborgs »	—	—	2	2	15	23	10	12	2	—	29	37	66	13	12	25	37,8	6	10	16	24,2	6	2	8	12,1	1	1	—	5	3	7	4	13	17	25,2	
Malmö »	—	—	6	9	68	77	—	—	10	1	86	87	173	39	31	70	40,4	15	19	34	19,6	16	2	18	10,4	10	26	3	4	3	5	16	35	51	29,4	
Wisby »	—	—	1	1	3	1	3	3	1	—	8	5	13	3	3	6	46,1	2	1	3	23,07	3	1	4	30,7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Summa	16	15	45	39	359	421	42	44	34	11	496	530	1026	225	203	428	—	101	139	240	—	54	30	84	—	45	69	41	46	30	43	116	158	274	—	

1026

1. *Med hänsyn till afgift.* Redogörelse för beloppet af den afgift, hvilken erlägges af sjuke uti olika betalningsklasser, har ofvan blifvit lemnad, äfvensom ock der angifvits att den nu bestämda afgiften är för lågt beräknad, med hänsyn till under sednare år betydligt stegrade underhållskostnader, samt att Öfverstyrelsen till följd deraf är betänkt att rörande densammas förhöjning göra underdånig framställning.

a. *Betalande i första klass.* Dessas antal var vid 1861 års slut 31, 16 män, 15 kvinnor. Enär, såsom ofvan är nämnt, de befintliga platserna vid hospitalen i Stockholm, Wadstena och Wexjö för sjuke tillhörande denna klass äro 50, nemligen 20 å hvardera af de förstnämnda, 10 å det sista, såsom ock att detta antal sannolikt vore otillräckligt för hela rikets behof, vill det synas som så ej vore förhållandet, då ej alla platser voro vid årets slut upptagna. Denna skenbara motsägelse förklaras derigenom att af de obesatta platserna funnos ej mindre än 15 vid Stockholms hospital, som då nyligen blifvit tillgängligt, och att dessa alla redan under de första månaderna af 1862 blefvo besatta, äfvensom att ansökningar utöfver antalet hade ingått. För att söka motsvara behovet af ökad utrymme för denna klass, har Öfverstyrelsen gått i författning om att, vid det nya hospitalet i Hernösand, som är beräknadt att under 1862 blifva färdigt, bereda fyra nya platser äfvensom ett lika antal vid Stockholms. Erfarenheten kommer då snart att visa huruvida detta antal motsvarar behovet.

b. *Betalande i andra klass* voro 84, d. ä. 8 % af hela sjukantalet. Högsta relativa antalet i denna klass finnes å Stockholms hospital, nemligen 18, d. ä. 16 %; det lägsta å Hernösands endast 2 %.

c. *Betalande i tredje klass* funnos 780, d. ä. 76 %; högsta relativa antalet å Wexjö och Malmö med 83 %; lägsta å Wisby med 30 % och Nyköpings med 60 %. De flesta i denna klass tillhöra fattigvården och afgiften erlägges af respektive kommuner, hvilka de tillhöra. Enär afgiften endast är 60 Rdr för första året och 30 Rdr för de följande åren, inses lätt huru betydlig uppoffring deras vård åsamkar hospitalsfonden. Af de 780 i denna klass äro 359 män, 421 kvinnor, d. ä. 72 % af hela antalet af de förre och nära 80 % af de sednare; de fattigvården tillhörande sinnessjuka kvinnornas antal är således betydligt högre än männernas.

d. *Utan afgift* äro sådane, som, från tiden före 1858 års nådiga stadga, blifvit beviljade inträde dels utan erläggande af betalning dels mot erläggande af dylik en gång för alla; dessas antal var vid årets slut 86, d. ä. 8 % af hela sjukantalet. Några till denna kategori hörande sjuke finnas ej å Stockholms, Wexiö och Malmö hospital; de å öfriga hospital befintligas antal minskas årligen, efter som de afföras, då vanligtvis som affidne.

e. *Tilltalade för brottslig handling*. Ofvan har redan blifvit vidrördt hurusom de till denna klass hörande sjuke utgöras af tvenne kategorier, dels sådane som i ofritt tillstånd begått brottslig handling och således ej kunnat fällas till straff, dels ock sådane som, dömda för brott, under strafftiden insjuknat. Antalet af dessa brottslingar var vid årets slut å samtliga hospitalen 45, d. ä. 4,38 % af hela sjukantalet; 34 voro män, 11 kvinnor, således tre gånger flera män än kvinnor. Högsta antalet vårdas å Malmö och Upsala hospital; å Hernösands finnes ingen. Olägenheterna för hospitalen af dessa sjukas vårdande har ofvan blifvit anförd, äfvensom huru önskvärdt det vore att hospitalen derifrån befriades.

Enligt Öfverläkarnes uppgifter hafva följande brott af de hithörande sjuke blifvit begångna:

mord å fremmande person, af.....	9
mord å eget barn af.....	6
mord å tre egna barn af.....	1
mord å föräldrar af.....	2
mordförsök af.....	1
behjplighet vid mord af.....	1
öfvervåld å fremmande person' af.....	4
öfvervåld å föräldrar af.....	3
stöld af.....	9
rån af.....	1
mordbrand af.....	5;

för de öfrige har ej någon uppgift blifvit lemnad.

2. *Med hänsyn till symptomernas beskaffenhet.*

a. *Lugne*. Vid årets slut funnos å alla hospitalen 428 lugne sjuke, d. ä. 41,71 % af hela antalet, 225 män, 203 kvinnor, d. ä. 45,36 % af vårdade män, 38,30 % af vårdade kvinnor, d. v. s. att antalet lugne män är högre än antalet lugna kvinnor, eller ock möjligen att sinnessjuka män öfverhufvudtaget äro mera lugne än sinnessjuka kvinnor. Högstaantalet lugne funnos å Wexiö hospital, nemligen 55 % af de vårdade; det lägsta å Hernösands och Wadstena, 28 % å det förra, 35 % å det sednare. Lägges till nyssnämnda summa lugne äfven de 114 dylika, hvilka äro uppförda under kategorien osnygge, blir hela antalet lugne sjuke 542, d. ä. 52 % af alla vårdade, 54 % af vårdade män, 51 % af vårdade kvinnor

b. *Orolige*. Af hithörande sjuke funnos 240, d. ä. 23,39 % af hela antalet; 101 män, 139 kvinnor, d. ä. 20,36 % af vårdade män, 26,22 % af vårdade kvinnor, d. v. s. att ett ej obetydligt högre antal kvinnor än män tillhöra de orolige sinnessjukas klass. Högsta relativa antalet orolige fanns å Upsala hospital, 34 %, d. ä. $\frac{1}{3}$:del af alla derstädes närvarande; ett förhållande som särdeles menligt inverkar på ordning och trefnad inom inrättningen, isynnerhet om de sjukas fördelning inom afskiljda afdelningar ej kan tillbörligt åstadkommas. Det lägsta relativa antalet orolige fanns å Hernösands, 13 %, och Nyköpings, 14 %. Om till dessa nu anförda orolige lägges 87 dylika, uppförda bland de osnygge, är hela antalet orolige sjuke 327, d. ä. 32 % af alla vårdade, 29 % af vårdade män, 35 % af vårdade kvinnor.

c. *Våldsamme*. Till denna klass höra sådane, hvilka antingen mera ihållande eller vanligast periodvis anfallas af raseri, till följd hvaraf de, så länge anfallet varar, måste hållas inneslutna i cell eller genom andra tvångsmedel hindras från att skada sig sjelfve eller andra. De äro sålunda de svåraste att vårda. Deras antal var vid

årets slut 84, d. ä. 8 % af hela antalet sjuke eller omkring *en* på tolf sjuke. Men om härtill lägges de 73 våldsamme, hvilka äro uppförda bland de osnygge, blir hela antalet våldsamme, som vid 1861 års slut vårdades å samtliga hospitalen 157, d. ä. 15 % af hela sjukantalet eller *en* våldsamt på omkring 7 sjuke. Enligt denna sista beräkning voro bland alla våldsamme 84 män, 73 kvinnor, d. ä. nära 17 % af vårdade män, nära 14 % af vårdade kvinnor, sålunda ett något högre antal våldsamme män än våldsamma kvinnor. Enär cellernas antal vid ett hospital måste beräknas efter det approximativt antagliga antalet våldsamme, och detta antal vid årets slut var 157, vill synas som lika många cellplatser äfven borde finnas tillgängliga; men då anfallen af raseri hos dessa sjuke vanligtvis påkomma periodvis, med längre eller kortare, mer eller mindre lugna intervaller, kunna, enligt vunnna erfarenhet, högst två tredjedelar af hela antalet antagas behöfva samtidigt vårdas i cell. Efter dylik beräkning skulle å samt-

§

Öfversigt öfver de å samtliga hospitalen d. 31 Dec. 1861

Sjukdomsform vid intagningen.	F — ö — d — e — l																														
	Norrbottens Län.		Westerbottens Län.		Västernorrlands Län.		Jemtlands Län.		Gästriklands Län.		Upsala Län.		Stockholms Stad.		Stockholms Län.		Västmanlands Län.		Kopparbergs Län.		Vernlands Län.		Örebro Län.		Södermanlands Län.		Östergötlands Län.		Calmare Län.		
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	
Ursinne. <i>Mania</i>	1	1	1	3	4	4	—	—	—	4	7	9	8	7	1	2	2	2	1	4	3	6	5	3	2	5	8	16	3	5	
Tungsinne. <i>Melancholia</i>	3	—	—	—	4	3	2	—	2	3	6	8	5	7	—	2	3	1	1	2	4	—	—	1	2	6	5	12	1	3	
Vansinne. <i>Ecnosis</i>	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	4	1	2	3	—	—	—	—	3	1	1	—	2	1	—	1	5	9	—	1	
Förryckthet. <i>Paranoia</i>	2	—	1	—	1	—	—	—	2	1	3	2	7	6	1	1	3	1	2	3	1	—	1	1	3	4	10	7	1	4	
Svagsinnet. <i>Dementia</i>	1	1	3	—	2	4	2	—	3	4	1	1	4	8	—	—	1	2	4	2	1	—	—	2	2	2	7	8	4	7	
Fånighet. <i>Idiotia</i>	—	1	—	3	—	2	1	—	5	—	2	4	6	3	1	—	5	1	4	—	1	2	2	9	3	7	14	12	—	3	
Allmän förlamning. <i>Paralysis generalis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Fallandesot. <i>Epilepsia</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	4	2	1	5	—	3	—	—	3	—	—	1	—	4	3	2	10	4	2	3
Okänd	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Summa	7	3	5	6	11	13	6	—	16	12	27	27	33	39	3	8	15	7	18	12	11	9	10	21	28	38	59	68	11	26	
	10	11	24	6	28	54	72	11	22	30	20	31	66	127	37																

1026

1. *Födelseort.* Ehuru de sjuke med hänsyn till deras födelseort å denna tabell blifvit rangerade efter de olika länen, kunna dock svårligen här af några slutsatser dragas hvarken rörande sinnessjukdomarnes olika talrikhet i olika län eller om förhållandet mellan antalet af de sinnessjuka och folkmängden eller för bestämmandet af huru stort antal af inom ett län befintliga sinnessjuka varit i behof af hospitalsvård. Tabellen utvisar visserligen att högsta antalet sinnessjuka, som vårdas å hospital, äro födde i Östergötlands, Malmöhus och Kronobergs län samt Stockholms stad, men detta får dock ej tydas så, som skulle sinnessjukdomarne inom dessa län vara talrikast, utan detta förhållande beror derpå att, då hospital inom dessa län äro belägna, hafva de sjuke der haft lättast att, såsom närboende, söka och erhålla inträde å hospitalet; ej eller får antagas att det nämnda förhållandet inom de nämnda länen tillkännagifver att de sinnessjuka inom dessa län äro mera i behof af hospitalsvård än sjuke från andra län; aflägsenheten nemligen från hospital och svårigheten af transporten dit af den sjuke gör, att mången sinnessjuk från ett län, som är aflägsat från hospital, måste qvarstadna i hemorten för att der vårdas, oaktadt sjukdomen väl kräfde vård å hospital. Såsom exempel må anföras att, då enligt Statistiska Centralbyråns sednaste Berättelse Östergöth-

liga hospitalen 105 cellplatser, d. ä. *en* för hvar tionde af hela det befintliga sjukantalet, böra finnas; enligt detta förhållande äro ock cellplatsernas antal vid hospitalen beräknade.

Högsta relativa antalet våldsamme funnos å Hernösands, Wisby och Götheborgs hospital; det lägsta å Upsala och Wexiö.

d. *Osnygge*. Antalet inom denna, den olyckligaste och vidrigaste klassen af hospitalens befolkning, uppgick vid årets slut till 274, d. ä. 26 % af alla vårdade; 116 män, 158 kvinnor, d. ä. 23 % af vårdade män, 29 % af vårdade kvinnor, eller *en* osnygg af 4,34 män och *en* af 3,44 kvinnor; de osnygga kvinnornas antal sålunda betydligt högre än männernas. Bland dessa osnygga äro 114, d. ä. 41 % lugne, 87, d. ä. 32 % orolige, 73, d. ä. 27 % våldsamme. Högsta antalet osnygge funnos å Hernösands och Nyköpings hospital; det lägsta å Upsala och Wexiö; Wisby hospital hade ingen.

8.
befintlige sjukas födelseort, boningsort och civilstånd.

s																								e				o				r				t.				Boningsort.				Civilstånd.																																															
																																								Land.		Stad.		Gifte.				Ogifte.		Enkling.		Enka.		Okänd.																																					
																								Med barn.		Utan barn.		Med barn.		Utan barn.		Med barn.		Utan barn.		Med barn.		Utan barn.		Med barn.		Utan barn.		Med barn.		Utan barn.		Med barn.		Utan barn.		Med barn.		Utan barn.																																					
m.		qv.		m.		qv.		m.		qv.		m.		qv.		m.		qv.		m.		qv.		m.		qv.		m.		qv.		m.		qv.		m.		qv.																																																					
4	5	—	1	4	5	7	6	5	4	1	—	3	8	2	2	20	22	5	2	1	2	1	—	68	92	31	36	28	33	4	16	58	65	4	—	11	2	5	1																																																				
4	4	4	2	1	—	2	7	7	5	—	3	5	6	—	2	8	8	—	4	—	—	2	—	56	55	15	34	20	17	3	12	42	42	4	—	11	1	2	6																																																				
3	2	3	2	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	6	—	—	—	—	—	—	17	17	14	13	11	3	—	2	19	22	—	—	3	—	1	—																																																				
5	6	3	1	3	1	2	1	1	4	—	1	1	1	3	—	1	—	—	1	—	—	—	—	34	28	23	18	14	13	—	1	41	24	1	1	2	4	—	2																																																				
14	19	3	6	9	1	1	5	6	7	1	—	4	4	4	5	21	18	—	—	—	2	2	—	75	80	25	28	6	14	5	7	84	74	3	—	4	3	2	6																																																				
4	2	6	2	2	8	9	6	4	7	—	2	3	—	—	3	5	2	1	—	—	—	—	—	59	56	19	23	—	1	—	—	75	70	—	—	—	—	1	3	—																																																			
—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—																																																			
2	2	4	1	1	—	—	2	—	2	—	2	1	3	2	1	6	2	2	—	—	—	—	—	36	25	8	14	1	1	—	—	43	36	—	—	—	—	—	—	—	2																																																		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	10	—	1	1	3	—	—	12	8	—	—	—	—	—	—	—	—																																																		
36	40	23	15	22	17	22	27	25	29	2	8	17	22	13	14	62	58	8	7	1	4	5	—	360	363	136	167	83	85	12	38	375	341	12	1	31	11	13	24																																																				
																								76				38				39				49				54				10				39				27				120				15				5				5				723				303				1026											

lands län vid 1855 års slut hade 202 sinnessjuka, Malmöhus län 166, Kronobergs län 105 och Stockholms stad 20 (utom dem som då voro redovisade från hospitalen), hade deremot (med enahanda undantag) Wermlands län 267, Stora Kopparbergs 248, Gefleborgs 131 o. s. v. Om ock förhållandet med de sinnessjukas antal vid 1861 års slut ej är detsamma, som det var vid 1855 års slut, torde det dock kunna antagas relativt öfverensstämmande och jemnförelsen mellan det anförda antalet befintlige sinnessjuka inom de nämnda länen och antalet å hospital vårdade från samma län utvisar då ett missförhållande, som tydligen tillkännagifver att någon annan slutsats af denna tabell ej kan dragas än att högsta antalet sinnessjuka, som vårdas å hospital, är från Östergöthlands, Malmöhus och Kronobergs län samt Stockholms stad, och det lägsta från Jemtlands, Norrbottens, Hallands, Westerbottens och Stockholms län.

Med hänsyn till de olika sjukdomsformerna utvisar tabellen att högsta antalet med *ursinne* äro födde inom Malmöhus län, 42, d. ä. 21 % af alla i denna sjukdomsform vid årets slut befintlige, dernäst inom Östergöthlands och Upsala län samt Stockholms stad o. s. v.; från Jemtlands län finnes ingen i denna sjukdomsform, från Jönkö-

pings län endast en o. s. v. Högsta antalet med *tungsinne* äro födde inom Östergöthlands, Malmöhus och Upsala län o. s. v.; högsta antalet *svagsinte* äro födde inom Malmöhus och Kronobergs län o. s. v.

Från utrikes orter äro antecknade fem, af hvilka en man är född i Pommern, två qvinnor födda i Danmark och två qvinnor födda i Finland.

2. *Boningsort.* Boende å landsbygden hafva vid intagningen å hospital varit 723, i stad 303, d. ä. 71 % landsbor, 29 % stadsbor. Antages folkmängden å landsbygden vid 1861 års slut uppgå till 3,600,000 och uti städerna till 400,000, fanns sålunda vid denna tid å hospital *en* af 4,979 af landsbygdens invånare och *en* af 1,320 af städernas; ett förhållande som antingen bevisar att städernas sinnessjuka oftare söka inträde på hospital än landsbygdens, eller ock att stadsbon har större benägenhet att insjukna uti sinnesrubbnig än landsbon; sannolikt äro båda dessa orsaker samverkande, ehuru väl den sednare torde kunna antagas såsom den öfvervägande. Af de ifrån landsbygden vårdade voro 360 män, 363 qvinnor; från städerna 136 män, 167 qvinnor; förhållanden som möjligen häntyda derpå att benägenheten för sinnessjukdom är å landsbygden ungefär lika för båda könen, men i stad något öfvervägande för qvinnan.

3. *Civilstånd.* Gifte voro 218, d. ä. 21,24 % af hela antalet; *ogifte* voro 716, d. ä. 69,78 %; *enklingar* 13, d. ä. 1,26 %; *enkor* 42, d. ä. 4,09 %; af okänt civilstånd voro 37, d. ä. 3,60 %. Att utaf dessa förhållanden med sinnessjukes antal bland gifte, ogifte, enklingar och enkor söka draga några närmare slutsatser torde ännu i anseende till fallens fåtalighet vara för tidigt.

---

§ 9.

Öfversigt öfver å samtliga hospitalen den 31 Dec. 1861 befintliga sjukas stånd och yrke.

Stånd och yrke.	Sjukdomsform vid intagningen.																					
	Ursinne Morra.		Tungsinne Melancholia.		Vasinnne Emania.		Förröckhet Paranoia.		Svagsinnet Demencia.		Pånghet Idiotia.		Allmän förlamning Paralytica generalis.		Fallandesot Epilepsia.		Okänd.		Summa.			
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	S:a.	
Presterskap	2	2	1	1	—	1	1	—	2	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	6	8	14
Lärare vid högre läroverk.....	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Lärare vid folkskolor.....	—	1	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	4
Guvernante.....	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Borgmästare	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Rådman.....	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Kammarskrifvare och Notarier.....	—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4
Bergmästare	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Poststatens tjänstemän.....	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3
Jägeristatens tjänstemän.....	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2	—	2
Landskontorist	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Fiskaler och Länsmän.....	—	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	3	4
Fältkommissarie	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Magasinsförvaltare.....	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Lotterikollektör	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Vaktmästare	1	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	5
Hamnfogde.....	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Kyrkofogde.....	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Poliskonstapel	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1
Officerare.....	1	1	1	2	—	—	4	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	6	5	11
Underofficerare.....	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	4	—	4
Gemenskap	7	1	1	3	1	1	2	—	2	—	—	1	—	—	2	—	—	—	—	15	6	21
Läkare	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3
Provisor	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Skeppare	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	1	3
Sjömän	3	1	2	2	1	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	3	12
Båtsmän	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
Lotsar.....	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Fiskare	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	3
Landtbrukare af ståndspersons-klass.....	—	2	—	—	1	—	2	—	—	3	1	2	1	—	—	1	—	—	—	5	8	13
Bönder och jordtorpare.....	21	26	21	19	11	12	14	17	22	45	16	20	—	—	12	8	4	3	121	150	271	
Tjenare och daglönare af jordbruksklass.....	15	9	13	10	4	4	9	4	23	6	4	6	—	—	9	—	—	—	77	39	116	
Idkare af bergs- och brukshandtering.....	1	—	1	—	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	5
Bergs- och bruksarbetare.....	—	—	—	—	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	4
Klädesfabriksarbetare	—	3	1	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	3	5	8
Sockerbruksarbetare.....	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Bryggare.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Garfvare	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Färgare.....	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Skräddare	2	—	1	2	—	—	1	—	6	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—	13	2	15
Skomakare	4	—	2	1	—	—	—	2	2	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	10	3	13

Stånd och yrke.	Sjukdomsform vid intagningen.																				
	Ursinne. Mania.		Tungsinne. Melancholia.		Vansinne. Ecclesia.		Förtyckhet. Paranoia.		Svagsinnet. Dementia.		Fånighet. Idiotia.		Almän förlamning. Paralytiska generis.		Falandesot. Epilepsia.		Okänd.		Summa.		
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	m.	qv.	m.	qv.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	S.a.
Sadel- och Handsmakare.....	2	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	4
Snörmakare.....	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
Urmakare.....	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Svarfvarer.....	—	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3
Snickare.....	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3
Vagnmakare.....	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
Tunnbindare.....	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Mekanikus.....	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Smeder.....	3	—	1	—	1	—	1	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—	10
Plåtslagare.....	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
Kopparslagare.....	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
Teungjutare.....	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Hattmakare.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Bagare.....	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1	2	3
Mjöltnare.....	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Grosshandlare.....	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3	1	4
Diversehandlare, kontorister.....	1	—	4	—	—	—	3	2	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	10	4	14
Bokhandlare.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Värdshusvärdar.....	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2	2	4
Lumpsamlare.....	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Musikus.....	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
Målare } Artister.....	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3
Aktris }.....	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Trädgårdsmästare.....	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
Murmästare.....	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	2
Skeppsbyggmästare.....	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Timmerarbetare.....	3	2	1	1	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	5	4	9
Stenarbetare.....	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	4
Inspektorer.....	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
Sömmerskor och Hushållerskor.....	—	6	—	7	—	2	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	18
Enskild betjening, ej till jordbruksklassen hörande.....	2	51	4	27	1	5	1	12	2	30	—	4	—	1	4	7	6	18	139	157	
Skolungdom och studerande.....	5	—	3	—	—	—	1	—	8	—	5	—	—	—	2	—	—	—	24	—	24
Barnhusbarn.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1
Lapp.....	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Fattighjon.....	2	8	5	5	6	3	—	2	17	13	46	35	—	—	13	23	—	2	89	91	180
Summa	99	128	71	89	31	30	57	46	100	108	78	79	3	—	44	39	13	11	496	530	1026

Till förklaring af tabellen må anmärkas att uti kolumnerna för qvinligt kön äro hustrur och döttrar uppförda under mannens eller fadrens stånd och yrke; de sistnämnda dock endast då de ej kunnat hänföras bland tjenare, betjening, sömmerskor, fattighjon o. s. v.

Högsta antalet bland de vid 1861 års slut befintlige sjuke tillhörde den jordbrukande klassen, vare sig som bönder, jordtorpare eller tjenare och daglönare, nemligen tillsammans 387 d. ä. 37,71 % af hela antalet; häraf kan dock ej den slutsats dragas, som skulle sinnessjukdomar bland denna klass vara talrikare än bland andra klasser, enär summan af folkmängden inom densamma är så betydligt öfvervägande den inom alla öfriga; man är tvärtom berättigad till en

motsatt slutsats, då man afser det ofvan antagna numeriska förhållandet mellan landsbygdens och städernas befolkning; 271 tillhörde klassen af bönder och jordtorpare d. ä. sådane, som äro mer eller mindre sjelfegande, 116 tillhörde dessas tjenare och daglönare. Anmärkningsvärdt är det förhållande att bland de förre är kvinnornas antal öfvervägande männernas :: 150 : 121, då bland de sednare männernas är öfvervägande kvinnornas :: 77 : 39; sammanföras åter könen inom de båda kategorierna, blir summan af män, 198, nära öfverensstämmande med summan af kvinnor, 189.

Närmast i antal komma fattighjonen, 180, med lika fördelning mellan de båda könen. Till denna kategori äro sådane hänförde, hvilka utan något bestämdt yrke, i mer eller mindre mån, vare sig i stad eller å land, njuta understöd af fattigvården, och för hvilka respektive kommuner erlägga den stadgade afgiften till hospitalét.

Högst anmärkningsvärdt är det höga antalet, 157, d. ä. 15 ‰, sinnessjuka bland sådane tjenande, hvilka ej tillhöra jordbruksklassen. Hit höra tjenare och tjänarinnor af olika villkor inom enskilda hus såväl i städerna som å landet. Huru talrik denna samhällsklass är, saknas väl uppgifter om, men uppenbarligen är de sinnessjukes antal inom densamma opropotionerligt högt jemnförelsevis mot inom öfriga samhällsklasser. Om man antager att alla till denna klass hörande sinnessjuka vore intagna å hospital, (hvilket likvisst ej är sannolikt, enär många af dem tagas till vård af anförvandter eller vårdas å fattiginrätningar), skulle efter 1855 års beräkning af *en* sinnessjuk på 935 af hela rikets befolkning, antalet af dylika tjenande i enskilda hus utgöra $157 \times 935 = 146,795$. Öfverensstämmer denna siffra med verkliga förhållandet, då är de sinnessjukes antal inom denna klass ej högre än det approximativt normala; understiger den åter verkligheten, blir antalet högre i motsvarig proportion. Högst anmärkningsvärd är ock den så betydliga skillnaden könen emellan i denna klass: af 157 äro 18 män och 139 kvinnor, således 11 ‰ af de förre 89 ‰ af de sednare. Detta hänvisar ojäfaktigt derpå att kvinnan af den i enskilda hus tjenande klassen är mera utsatt för de inflytelser, som förorsaka sinnessjukdom än mannen, äfven om man antager, hvilket är sannolikt, att de tjenande kvinnornas antal öfverstiger antalet af tjenande män. Den hufvudsakliga förklaringsgrunden till detta förhållande torde kunna sökas deruti att mannen i allmänhet lättare än kvinnan fördrager eller, som man säger, lägger mindre på sinnet, den beroende ställning, uti hvilken en tjenare befinner sig. Bland de tjenande inom jordbruksklassen är, såsom nyss nämnt, förhållandet omvänt, att nämligen männernas antal är högre än kvinnornas (:: 77 : 39). Den orsak som härför möjligen kan ligga till grund, torde få lemnas åt framtida erfarenhet att närmare utreda.

Rörande sinnessjukdomarnes talrikhet inom öfriga stånd och yrken torde det, af endast detta års erfarenhet, vara för tidigt att söka draga några slutsatser.

§ 10.

Uppgift på de antagliga orsaker, under hvilkas inflytelse sinnessjukdom uppkommit bland de å samtliga hospitalen under år 1861 vårdade sjuke.

	Bland de från föregående år qvarliggande.			Bland de under år 1861 inkomne.			Summa.	
	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.		
<i>A. Moraliska orsaker:</i>								
Religionsgrubbel, samvetsförelser	15	21	36	18	11	29	65	} 271
Kärleksgrubbel, svartsjuka	10	42	52	2	9	11	63	
Husliga bekymmer	11	29	40	10	11	21	61	
Olyckor och motgångar	10	3	13	1	3	4	17	
Särad egenkärlek	13	9	22	2	2	4	26	
Häftiga sinnesrörelser	5	10	15	1	5	6	21	
Skrämsel hos modren under hafvandeskap	1	—	1	—	—	—	1	
Fängelselid och cellstraff	2	—	2	3	—	3	5	
Vanvårdad uppfostran	10	1	11	1	—	1	12	
<i>B. Intellektuella orsaker:</i>								
Öfveranstängning i själsarbete och studier	2	—	2	—	—	—	2	2
<i>C. Sensuella orsaker:</i>								
Onani	14	—	14	5	—	5	19	} 73
Öfverdrift uti tillfredsställande af könsdrift	2	2	4	1	—	1	5	
Missbruk af spritdrycker	26	4	30	14	—	14	44	
Oordentligt lefnadssätt i flera riktningar	4	1	5	—	—	—	5	
<i>D. Organiska orsaker:</i>								
Idiotism	36	20	56	6	6	12	68	} 224
Missbildning af hufvudskälen	2	4	6	1	—	1	7	
Fallandesot	30	21	51	5	4	9	60	
Konvulsioner	2	5	7	—	—	—	7	
Hjerninflammation; hjernkongestion; slaganfall	4	3	7	2	1	3	10	
Organisk hjernsjukdom	1	—	1	—	—	—	1	
Febrar (5 efter frossa)	10	9	19	4	4	8	27	
Kroniska lidanden i matsmältningsorganerna	—	1	1	1	1	2	3	
Bleksot och Blodbrist	—	—	—	—	3	3	3	
Menstruationslidanden	—	11	11	—	4	4	15	
Sjukdomar i lifmodern	—	1	1	—	2	2	3	
Hafvandeskap, barnsäng, mjölkastning	—	12	12	—	—	—	12	
Engelska sjukan	—	3	3	—	—	—	3	
Inslaget hudutslag	—	1	1	—	—	—	1	
Venerisk sjukdom	—	2	2	2	—	2	4	
<i>E. Yttre orsaker:</i>								
Skador af åtskillig art	9	4	13	1	3	4	17	17
<i>F. Predisponerande orsaker:</i>								
Arf: a) från fäderne	19	20	39	7	6	13	52	} 130
» b) från möderne	18	27	45	9	5	14	59	
» c) från fäderne och möderne	2	5	7	1	3	4	11	
» d) ej uppgifvet från hvilketdera	6	2	8	—	—	—	8	
<i>G. Okända orsaker</i>								
	207	229	436	48	57	105	541	541
Summa	471	502	973	145	140	285	1258	—

Åtskilliga uppgifter å denna tabell äro i flera hänseenden både af vigt och intresse. Främst må anmärkas att orsakerna till sjukdomens uppkomst icke kunnat bestämmas uti, ej mindre än, 541 fall af de 1258 vårdade, d. ä. uti 43 %; fallen åter, uti hvilka sjukdomsorsakerna äro kända, uppgå till 717, d. ä. till 57 %. Detta förhållande bevisar å ena sidan huru svårt det är att komma de omständigheter på spåren, under hvilkas inflytelse sinnesrubbingen först uppkommit, och å den andra att de respektive läkarne endast velat uppgifva hvad de ansett vara säkert. Bland dem med okänd sjukdomsorsak tillhöra 436 de från föregående åren qvarliggande, och 105 de under året inkomne, d. ä. 45 % af alla qvarliggande och 37 % af alla inkomne.

A. *Moraliska orsaker.* Under denna kategori höra 271 fall, d. ä. 38 % af alla dem, hvilkas sjukdomsorsak är känd. 65 hafva blifvit sinnesrubbede till följd af religionsgrubbel och dermed i samband stående samvetsförebärrelser. Af dessa 65 tillhörde 36, d. ä. 55 %, de från föregående åren qvarliggande, 29, d. ä. 45 %, de under året inkomne. Häråf kan med all sannolikhet dragas den slutsats att religionsgrubbel nu är en oftare förekommande orsak till sinnessjukdom än förr varit fallet. 33 män, 32 kvinnor, ett lika antal således af hvarje kön, voro under denna orsaks inflytelse blefna sinnessjuka under en eller annan form. — Till följd af griller i kärlek hafva 63 blifvit sinnesrubbede; af dessa tillhörde 52, d. ä. 83 %, de från föregående åren qvarliggande och 17 % de under året inkomne, ett förhållande motsatt det nyss omnämnda rörande religionsgrubbel. Särdeles framstående är missförhållandet mellan könen med hänsyn till olycklig kärleks förvållande till rubbing i förståndet, enär 12 af de vårdade äro män och 51 kvinnor, d. ä. 19 % af de förre och 81 % af de sednare; kvinnan skulle således hafva mer än fyra gånger större benägenhet än mannen att till följd af svikna kärleksförhoppningar blifva sinnesrubbad, en omständighet, hvartill grunden torde vara lätt att finna uti våra sociala förhållanden. — Husliga bekymmer, såsom oenighet makar emellan, näringsomsorger m. m. hafva orsakat sinnesrubbing uti 61 fall, af hvilka 21 voro män och 40 kvinnor, d. ä. 34 % af de förre, 66 % af de sednare; äfven denna orsak alstrar således vida oftare rubbing af själsförmögenheterna hos kvinnan än hos mannen. Mannen är vanligast orsaken till bekymren inom de mindre bemedlade klassernas husliga lif; kvinnan förmår ej bära dem; hon drifves till förtviflan och förtviflan alstrar vansinnet. — Inom samtliga hospitalen finnas endast 5, hos hvilka fängelselif och cellstraff varit orsak till sinnessjukdom; då alla dessa äro män, vill det synas som skulle mannen mindre fördraga förlust af frihet och fri verksamhet än kvinnan. De beskyllningar, som från ett och annat håll blifvit gjorda mot det i vårt land införda nya fängelsesystemet, att det skulle inverka till framkallande af sinnesrubbing bland fångarne, synas, att döma af det ringa antalet vansinniga fångar, ej vara särdeles befogade. Årligen förekomma visserligen inom fångelserna flera fall af sinnessjukdomar, men dessa äro merendels af sådan öfvergående beskaffenhet, att de ej fordra de sjukas intagning å hospital. — Förbises bör ej att bland de 12, hvilkas sjukdomsorsak uppgifves vara vanvårdad uppfostran, 11 äro af manligt kön; möjligen kan detta häntyda på att denna orsak företrädesvis inverkar på gossen och ynglingen till sinnesrubbing, men endast undantagsvis på den uppväxande flickan.

B. Under *intellektuella orsaker* äro blott två fall uppgifna, uti hvilka öfveranstängning i själsarbete och studier gifvit anledning till sinnessjukdoms uppträdande; båda äro män och qvarliggande från föregående år.

C. *Sensuela orsaker.* Härunder äro uppförda 73 fall, d. ä. 10 % af antalet sjuke med kända sjukdomsorsaker. De flesta härunder hörande, ej mindre än 44, hafva missbrukat spritdrycker, således haft den form af alkoholssjukdom, hvilken yttrar sig med sinnesförvirring; 14 af dessa hafva inkommit under 1861, de öfriga 30 voro qvarliggande från föregående år; af allesamman voro 40 män, 4 kvinnor. Emedan å hospitalen ej till vård intagas sådane supare som lida af delirium tremens, äro alla de vårdade fallen af kronisk art. Antalet å hospitalen vårdade sinnessjuka supare kan ej antagas såsom någon måttstock på sådane inom hela landet befintlige, emedan flertalet af dem, »som supit förståndet af sig», vårdas utom hospital, såsom ofta varande stille, lugne och oskadlige. — Hos 19 har sjukdomsorsaken varit onani; en orsak som sannolikt oftare förekommer än man föreställer sig, ehuru

det ej sällan faller sig svårt att med säkerhet afgöra, om den ensam för sig eller i förening med andra förhållanden varit det framkallande till sinnesrubbnings utbrott.

D. *Organiska orsaker.* Under denna rubrik äro 224 fall uppgifna, d. ä. 31 % af antalet sjuke med kända sjukdomsorsaker. Första rummet intaga idiotism (d. ä. medfödd fänighet) och fallandesot. Till följd af febrar hafva 27, 14 män, 13 kvinnor, blifvit sinnesrubbede; bland dessa äro fem fall anmärkta efter långvariga frossor, en lyckligtvis högst sällsynt utgång af denna inom vårt land så allmänt förekommande sjukdom. — Rörande bleksot och blodbrist, såsom orsak till sinnesrubbing har Öfverläkaren D:r Liedholm uttalat den öfvertygelse, att densamma oftare torde förekomma än vanligen antages; och är det därför att hoppas det D:r Liedholm för framtiden egnar noggrann uppmärksamhet åt detta vigtiga förhållande.

Först under sednare tider har man börjat med mera uppmärksamhet fästa sig vid den inflytelse som venersiska sjukdomen, uti dess högre utvecklingsgrader, utöfvar på själsförmögenheterna, och dervid funnit att ett ej obetydligt antal sinnessjukdomar från densamma leda sitt ursprung. Vål äro ej flera än fyra till denna kategori hörande fall uppförda såsom å hospitalen befintliga, men osannolikt är ej att åtskilliga af fallen med okända orsaker höra hit, eftersom denna orsak vanligen ej af den sjukes anhöriga eller omgifning beaktas och af mången läkare ej heller så noga som behöfligt efterforskas.

E. *Yttre orsaker* äro tillfälliga skador af åtskillig art, hvilka träffat hufvudet eller ryggraden och i mer eller mindre mån inverkat rubbade på hjernans eller ryggmärgens funktioner.

F. *Predisponerande orsak* är det ärftliga anlaget. Detta anlag har blifvit konstateradt hos 130, d. ä. 18 % af antalet sjuke med kända sjukdomsorsaker. Arf från fäderne har förekommit i 52 fall, hälften män och hälften kvinnor; arf från möderne uti 59 fall, af hvilka 27 äro män, 32 kvinnor. Dessa fall äro alltför få att deraf skulle kunna hemtas någon slutsats huruvida fadrens sinnessjukdom fortplantas till lika antal på den manliga och kvinliga afkomman, eller modrens mindre på den förra och öfvervägande på den sednare. Arf både från fäderne och från möderne har förekommit i 11 fall, hos 3 af manligt och 8 af kvinligt kön.

---

§ 11.

Uppgift på tillfälliga sjukdomar bland de å samtliga hospitalen under år 1861 vårdade sjuke.

Sjukdomar.	Hospital.																Tillfrisknade.		Döde.		Summa.					
	Hernösands.		Upsala.		Stockholms.		Nyköpings.		Vadstena.		Vexjö.		Göteborgs.		Malmö.		Wisby.		m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	S.a.	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.								
Tyfus.....					1					1											1	1	1	1	2	
Inhemsk kolera.....									1	2										1	2			1	2	3
Rödsot.....								1												1				1		1
Diarrhé.....	1	1	7	6	3	8	3	1	8	11									22	27			22	27	49	
Frossa.....			21	25	1	3	3	2	3	3	1								29	33			29	33	62	
Pässjuka.....							1												1				1		1	
Tuberkelsjukdom.....			1	2	3	3	1		1	2		2			4		1		6	5	4	5	10	10	20	
Skörbjugg.....			2		1	1													3	1			3	1	4	
Vattusot.....						1							2							1		2		3	3	
Gikt.....				1					1	2									1	3			1	3	4	
Fyllerigalenskap.....														1					1				1		1	
Kronisk alkoholssjukdom.....															1				1				1		1	
Venerisk sjukdom.....					2														2				2		2	
Hjernkongestion.....			2				1												2			1	2	1	3	
Organisk Hjernsjukdom.....											1										1		1		1	
Hjernslagfluss.....					4	1				3	2										6	4	6	4	10	
Ryggmärgsretning.....							1													1				1	1	
Allmän aftyning.....			1		2	3			1	1											4	4	4	4	8	
Sjukdomar i bindhinnan och ögon- globen.....				2					1					1	3				1	6			1	6	7	
Öronsjukdom.....														1					1				1		1	
Inflammation i hjertsäcken.....			2																1		1		2		2	
Organisk hjertsjukdom.....	1								1											1	1		1	1	2	
Akut katarrh i luftrören.....	1								4	4									5	4			5	4	9	
Kronisk d:o d:o.....														1					9	9	12	6	21	15	36	
Lunginflammation.....			6	5	2	5	1	1	3	2					9	2			1	3			1	3	4	
Akut lungsäcksinflammation.....			1	2											1				1	3				1	1	
Kronisk d:o.....									1	1									2	3			2	3	5	
Körtelsvullnader.....									1	1									2	5			2	5	7	
Akut magkatarrh.....		1	2	1		1									2				2	5			2	5	7	
Enkel gastrisk feber.....		1	7	3			1		1										7	6			7	6	13	
Kronisk magkatarrh.....			2	10					2	1									4	11			4	11	15	
d:o tarminflammation.....							1		6	7		2			1				5	7	2	3	7	10	17	
Inflammation i blindtarmen.....															2							2		2	2	
Tarmvred.....		2																				1		1	1	
Förlamning af tarmkanalen.....																	1						1		1	
Masksjukdom.....			1																1				1		1	
Tarmbräck.....			1																1				1		1	
Ändtarmsfall.....									1	2									1				1		1	
Fremmande kropp i matstrupe.....									1										1				1		1	
Inflammation i bukhinnan.....						2						4								2		4		6	6	

Sjukdomar.	Hospital.																		Tillfrisknade.		Döde.		Summa.		
	Hernösands.		Upsala.		Stockholms.		Nyköpings.		Wadstena.		Wexiö.		Göteborgs.		Malmö.		Wisby.								
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	S:a.				
Gulsot.....			1																1		1		1		
Ägghvitesjukdom.....									1						1	1				2	1		1	2	3
Sjukdom i lifmodren.....																2				2				2	2
Försvårad rening.....									4											4				4	4
Akut rheumatism.....			1		1													1	2	1			2	1	3
Kronisk d:o.....									2	1									2	1			2	1	3
Ledgångsinflammation.....			1						1										2				2		2
Kontraktur.....									4	4									4	4			4	4	8
Benbrött.....					1		1								1				2		1		3		3
Benröta.....									1										1				1		1
Ros.....				1						2										3				3	3
Stötar och slag.....	1							1	6	3									7	4			7	4	11
Friska sår.....						1														1				1	1
Rötsår.....			4	2					3	1									7	3			7	3	10
Brännskada.....																1			1				1		1
Brandiga liggsår.....									2	4									2	4			2	4	6
Bulnad.....				2							1								1	2			1	2	3
Spikböld.....									3	4	2								5	4			5	4	9
Karbunkel.....						2				2										4				4	4
Kronisk hudsjukdom.....			2	2	1				1	1	1								5	4			5	4	9
Sjelfnord.....			2																		2		2		2
Summa	4	5	68	66	22	31	11	8	57	73	8	8	—	2	20	15	—	4	154	177	36	35	190	212	402
	402																		331		71				

Tillfälliga sjukdomstillstånd, hvilka, oberoende af sinnessjukdomen, bland de å hospitalen vårdade förekommit, hafva under året varit 402, d. v. s. att 32 % af alla vårdade, eller omkring hvar tredje vårdad, en gång under året varit tillfälligt sjuk; ett förhållande, som särdeles fördelaktigt vittnar om hospitalens sanitära tillstånd. Dock får härvid anmärkas att missförhållandet mellan uppgifterna från de olika hospitalen om antalet tillfälligt sjuke är så i ögonen fallande, att det endast kan förklaras af Öfverläkarnes olika uppfattning om hvilka sjukdomstillfälligheter borde uppgifvas, antingen endast de svårare eller, jemte dessa, äfven de mindre svåra. Någre af Öfverläkarne synas hafva följt den förra åsigten, andre den sednare. Upsala hospital har haft 134 tillfälligt sjuke, Wadstena 130, Stockholms 53, Malmö 35, Nyköpings 19, Wexiö 16, Hernösands 9, Wisby 4 samt Göteborgs 2, eller efter procentberäkning af de å hvarje hospital vårdade:

Hernösands	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
19 %	77 %	32 %	30 %	39 %	9 %	2 %	17 %	23 %

Inom intet af hospitalen har någon epidemi förekommit eller någon epidemisk sjukdom inträngt. Vål hafva ett betydligare antal frossfebrar, nemligen 46, blifvit vårdade å Upsala hospital, men denna sjukdom kan inom detta hospital anses som endemisk, ett förhållande beroende på hospitalets läge i grannskapet af vidsträckta sumptrakter;

å öfriga hospital hafva endast 16 fall af frossfeber anmärkts, hvadan inalles 62 med denna sjukdom å samtliga hospitalen blifvit vårdade. — Närmast frossorna i talrikhet komma diarrhéer, af hvilka 49 vårdats; dessa fall hafva uppträdt spridda, således af tillfällig art; högsta antalet, 19, har förekommit å Wadstena hospital. — Anmärkningsvärdt är att å samtliga hospitalen angifvas endast 20 lidande af tuberkelsjukdom, ett sjukdomstillstånd, som eljest företrädesvis plägar utveckla sig bland dem, som längre tider hållas inestängda inom trånga lokaler med mindre tillräcklig lufttillgång. — Antalet vårdade lunginflammationer har varit 36; af dessa hafva ej mindre än 18, d. ä. 50 %, afidit; detta missgynnande förhållande förklaras derutaf att de, hvilka af en eller annan orsak infallit uti aftyningsstillstånd, ofta före döden få denna sjukdom och deraf då afida. Högsta antalet lunginflammationer hafva förekommit inom Upsala och Malmö hospital. — Vid öfriga sjukdomstillstånd, som å tabellen finnas upptagna, torde ej någon särskild uppmärksamhet denna gång böra fästas; slutsatsen af det hela utfaller så, att helso- och sundhetstillståndet inom samtliga hospitalen varit godt och till alla delar tillfredsställande; ett ojäfaktigt bevis på vederbörande läkares och tjänstemäns lyckade bemödanden att inom dessa inrättningar upprätthålla ordning och snygghet samt afse alla de omständigheter, hvilka kunna inverka på de sjukas välbefinnande i allmänhet.

§ 12.

Öfversigt öfver antal sjukplatser, underhållsdagar och medeltal sjuke för dag, äfvensom öfver kostnaderna för utspisning, läkemedel m. m. vid samtliga hospitalen under år 1861.

	Antal sjukplatser.	Antal underhållsdagar.	Medeltal sjuke för dag.	Utspisningskostnad.						Läkemedelskostnad.						Totalkostnad för sjukvården.					
				Totalkostnad.		Medelkostnad för hvarje person för dag.		Medelkostnad för hvarje person för år.		Totalkostnad.		Medelkostnad för hvarje person för dag.		Medelkostnad för hvarje person för år.		Totalkostnad.		Medelkostnad för hvarje person för dag.		Medelkostnad för hvarje person för år.	
				Rdr.	öre.	Rdr.	öre.	Rdr.	öre.	Rdr.	öre.	Rdr.	öre.	Rdr.	öre.	Rdr.	öre.	Rdr.	öre.	Rdr.	öre.
Hernösands Hospital.....	50	15,719	43	6,261	06	—	39,9	145	60	35	27	—	0,22	—	80	11,629	92	—	73,98	270	02
Upsala ".....	135	48,960	134	17,219	61	—	35,5	128	50	666	46	—	1,35	4	92	41,116	75	—	83,98	306	52
Stockholms ".....	150	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nyköpings ".....	48	18,186	49	5,776	08	—	31,7	115	92	112	28	—	0,61	2	22	9,627	66	—	52,93	193	19
Wadstena ".....	292	104,401	286	39,851	43	—	38,1	139	36	540	34	—	0,51	1	85	70,294	78	—	67,33	245	75
Wexiö ".....	143	48,025	134	16,902	14	—	34,5	126	13	240	17	—	0,50	1	82	35,237	37	—	73,37	267	80
Göteborgs ".....	67	24,697	67	11,040	16	—	44,7	163	15	102	99	—	0,41	1	49	20,568	74	—	82,87	302	47
Malmö ".....	175	62,532	171	20,666	64	—	33,0	120	45	339	93	—	0,54	1	96	41,713	94	—	66,70	243	45
Wisby ".....	14	4,764	13	2,195	21	—	46,0	167	90	18	91	—	0,39	1	41	4,76	84	—	99,95	364	81
Summa	1,074	327,284	—	119,912	33	—	—	—	—	2,056	35	—	—	—	—	234,951	—	—	—	—	—

Enär några hithörande uppgifter ej kunnat meddelas från Stockholms hospital, som endast under de sista veckorna af året varit i verksamhet, äro följande slutsatser härledda endast från öfriga åtta hospital och först med nästa år kan Stockholms hospital komma att ingå uti beräkning.

Från summan af å samtliga hospitalen befintliga sjukplatser vid 1861 års slut, 1074, afräknas således de vid Stockholms hospital, 150, hvadan antalet å alla öfriga hospital af dessa platser endast var 924.

Summan *underhållsdagar* uppgår till 327,284; sålunda hafva å de åtta hospitalen tillsamman 897 sjuke i medeltal dagligen blifvit vårdade; hvaraf följer att 27 platser dagligen i medeltal varit oupptagna. Af detta för-

hållande, att 27 platser dagligen stått lediga, kunde den slutsats möjligen dragas, att de befintliga sjukplatsernas antal varit motsvarande behovet; mot dylik slutsats må upplysas, att vid hvarje hospital alltid så bör vara ordnad att, så vidt möjligt är, en eller två platser hållas i beredskap för sådane insjuknande, hvilkas intagning ej kan uppskjutas utan måste omedelbart ske vid anmälningen, såsom ock att de nya platser, hvilka, enligt hvad ofvan är anfördt, under året tillkommo vid Wadstena och Wexiö hospital, först under de sista månaderna af året blefvo tillgängliga, hvadan ock medeltalet dagligen vårdade å dessa hospital måste blifva något lägre än om hela uppgifna antalet sjukplatser under hela året funnits att tillgå. — Vid Upsala hospital, som har 135 beräknade sjukplatser, hafva 134 sjuke i medeltal dagligen varit vårdade, d. v. s. att öfverhufvudtaget endast en plats dagligen varit upptagen. Vid Nyköpings, med 48 platser, hafva deremot 49 sjuke dagligen vårdats, således en utöfver det bestämda antalet; hvilket förklaras dels deraf att en af de sjuke haft tillåtelse att någon del af året vistas utom hospitalet, under hvilken tid dennes plats af annan sjuk varit upptagen, dels ock af nödvändigheten att vid trängande behof för längre eller kortare tid intaga någon sjuk öfver det bestämda platsantalet. Vid Wadstena är skillnaden mellan platsernas antal och medeltalet sjuke för dag 6; vid Wexiö är denna skillnad 9; förklaringen häraf har nyss blifvit anförd. Vid Götheborgs hospital, med 67 platser, hafva ock 67 sjuke dagligen vårdats, d. v. s. att ej någon plats någon dag öfverhufvudtaget vid detta hospital varit obesatt. Vid Malmö hafva fyra platser dagligen varit lediga och vid Wisby en.

Utspisningskostnaden vid de åtta hospitalen uppgår till 119,912 Rdr 33 öre. Fördelas denna summa på underhållsdagarnes antal, finnes att den dagliga medelkostnaden för utspisning för hvarje sjuk uppgår till 36,63 öre; en kostnad, hvilken ingalunda kan anses hög med hänsyn till den goda och fullt tillräckliga föda, som vid hospitalen bestås. För hvarje under hela året vårdad sjuk, d. ä. för hvarje under hela året upptagen sjukplats, blir utspisningskostnaden 133 Rdr 69 öre. Medelkostnaden af utspisningen, d. ä. af dagportionen, för hvarje person för dag, är olika vid de olika hospitalen; den lägsta, 31,7 öre, har Nyköpings hospital; dernäst Malmö med 33 öre; den högsta Wisby med 46 öre; dernäst Götheborgs med 44,7 öre. Förklaringen häraf ligger dels uti en något olika utspisningsstat vid olika hospital, dels uti olika priser å uti utspisningen ingående råämnen på olika ställen, dels ock, der utspisningen eger rum medelst entreprenad, på konkurrensen af anbud vid auktionstillfället. Den höga utspisningskostnaden i Wisby beror hufvudsakligen på det låga sjukantalet, och i Götheborg, såväl på den i denna stad rådande dyrhet på födoämnen, som ock på det förhållande att, då hospitalet är beläget omkring en half mil utom staden, mathållningen fördyras af transportkostnaden. — Uti direkt förhållande till den *dagliga* medelkostnaden, står den *för år*; sålunda har Nyköpings hospital den lägsta årskostnaden för utspisning för hvarje person, 115 Rdr, dernäst Malmö, 120 Rdr; den högsta Wisby med 167 Rdr, och dernäst Götheborgs med 163 Rdr.

Läkemedelskostnaden för året utgör 2056 Rdr 35 öre. Fördelas denna summa på underhållsdagarnes antal finnes att hvarje vårdad i medeltal för dag uti läkemedel kostat 0,62 öre; för hela året har hvarje vårdad i läkemedel kostat 2 Rdr 26 öre. Lägsta medelkostnaden för läkemedel för dag företer Hernösands hospital med endast 0,22 öre; den högsta Upsala med 1,35 öre, hvadan medelkostnaden för person för år vid det förra är 80 öre, vid det sednare 4 Rdr 92 öre. Denna betydliga skillnad mellan maximum och minimum har väl till någon del sin förklaring deruti, att de tillfälliga sjukdomarnes antal bland de vårdade sinnessjuke under året varit, såsom ofvan blifvit angifvet, högst vid Upsala hospital, till följd hvaraf läkemedelsåtgången der måst blifva störst, men äfven af olika åsigtter rörande sinnessjukdomarnes behandling, då den ena läkaren kan anse läkemedel behöfliga, der den andra pröfvar dem obehöfliga. Wadstena hospital, der de tillfälliga sjukdomarnes antal äfvenledes varit högt, har detta oakadt en daglig läkemedelskostnad för person af endast 0,51 öre, under det att Nyköpings med några få tillfälligt sjuke har denna kostnad 0,61 öre, eller vid det förra för hvarje person för år 1 Rdr 85 öre och vid det sednare 2 Rdr 22 öre.

Totalkostnaden för sjukvården har vid de åtta hospitalen under år 1861 uppgått till 234,951 Rdr. Denna utgiftssumma innefattar ej alla utgifter vid hospitalen, utan endast de, som utgått i och för sjukvårdens upprätthållande; utgifterna för nybyggnader och reparationer, för onera och utskylder äro sålunda ej inberäknade, men alla öfriga intagna. Fördelas denna totalkostnadssumma på antalet underhållsdagar, finnes att hvarje vårdad för dag i ett för allt kostat 71,78 öre; hvarje hela året om upptagen sjukplats har i medeltal kostat 261 Rdr 99 öre. Jemnföras dessa kostnader med motsvarande vid egentliga sjukhus t. ex. vid Seraphimer-Lasarettet och Länslasaretten, erhålles den upplysning, att vid det förra kostade under år 1860 hvarje sjuk för dag 85,13 öre och hvarje för hela året upptagen sjukplats 310 Rdr 87 öre, samt under samma år vid alla rikets Länslasarett och Kurhus sammanlagda, för hvarje sjuk för dag 74,2 öre, och för hvarje hela året om upptagen sjuksäng 270 Rdr 83 öre; hvaraf följer att sjukvårdskostnaderna vid hospitalen falla sig ganska betydligt lägre än vid Seraphimer-Lasarettet och något lägre än vid alla Läns-Lasarett och Kurhusen tillsammans. — De angifna kostnaderna, så för dag, som följaktligen äfven för år, falla sig ganska betydligt olika vid de olika hospitalen. Då Wisby hospital, der kostnaderna måste stå högt i anseende till det låga sjukantalet, undantages, har Upsala hospital den högsta underhållskostnaden, nemligen 83,98 öre i medeltal för dag och 306 Rdr 52 öre i medeltal för år för hvarje vårdad. Jemnföres härmed Nyköpings hospital, som har lägsta underhållskostnaden med 52,93 öre för dag, 193 Rdr 19 öre för år, uppkommer en skillnad vid dessa båda hospital i dagkostnad af 31,05 öre och i årskostnad af 113 Rdr 33 öre, ett förhållande som svårigen ensamt kan förklaras af de nyss angifna olikheterna uti utspisnings- och läkemedelskostnaderna, utan torde af vederbörande i en kommande årsberättelse böra belysas. Götheborgs hospital har, närmast Upsala, högsta underhållskostnaden, nemligen 82,87 öre för dag och 302 Rdr 47 öre för år; den höga utspisningskostnaden lemna dock här en nöjaktig förklaring *).

§ 13.

Uppgift på de vid samtliga hospitalen i och för sjukvården anställda tjänstemän och betjening.

	Öfver- läkare.	Biträ- dande läkare.	Uppsy- nings- man.	Före- stän- derska.	Sjuk- vak- tare.	Sjuk- vakter- ska.	Medeltal sjuke på hvar och en af sjukbetje- ningen.
Hernösands Hospital.....	1	—	1	—	1	2	14,3
Upsala »	1	1	1	1	6	10	8,3
Stockholms »	1	1	1	1	10	11	7,1
Nyköpings »	1	—	1	—	1	3	12,2
Wadstena »	1	1	1	2	10	16	11,0
Wexiö »	1	—	1	1	7	5	11,1
Götheborgs »	1	—	1	—	4	4	8,3
Malmö »	1	1	1	1	6	6	14,2
Wisby »	1	—	1	—	1	1	6,5
Summa	9	4	9	6	46	58	

Ehuru nådiga stadgan angående sinnessjukes behandling och vård af år 1858 bjuder, att Öfverläkare vid hospital icke må innehafva annan tjänst, eger dock det förhållande för närvarande rum att af de nio Öfverläkarne endast två äro utan annan befattning. Detta beror dels deraf, att de respektive Öfverläkarne innehade sina tjänster

*) Vid Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset i Götheborg var, under 1861, medeldagskostnaden för hvarje sjuk 1 Rdr 57 öre och kostnaden för hvarje under hela året upptagen sjuksäng 577 Rdr 54 öre.

förr än högstberörde stadgas föreskrifter trädde i verkställighet, dels ock af sedermera tillkomna nådiga beslut. Sälunda är med Öfverläkarebefattningarne i Hernösand, Nyköping, Wadstena, Göteborg och Wisby förenad läkare-tjenst vid länslasarett eller kurhus och med dem i Upsala och Stockholm klinisk lärareplats vid de medicinska läro-verken; Öfverläkarene i Wexiö och Malmö äro de ende, som ej innehafva annan befattning. Då det, åtminstone vid de större hospitalen, blir mer och mer nödvändigt att Öfverläkaren, dels i och för helso- och sjukvården, dels ock för inseendet öfver flera af de ekonomiska bestyren inom hospitalet, mera uteslutande egnar sin tid och sina krafter åt Öfverläkarebefattningen, torde, vid de nuvarande innehafvarnes afgång, ofvananförda stadgande böra komma att vid de större hospitalen tillämpas, med undantag likvisst för de kliniska lärarebefattningarne, hvilka städse böra förblifva med Öfverläkaretjenst förenade.

Biträdande läkare finnas anställda endast vid fyra af de större hospitalen, nemligen Upsala, Stockholms, Wadstena och Malmö; vid Wexiö har fråga blifvit väckt om anställande af biträdande läkare, men denna fråga har ännu ej blifvit afgjord; vid Hernösands hospital, som under 1862 kommer att utvidgas till emottagande af omkring 120 sjuke, blifver väl, särdeles som Öfverläkaren derstädes ej får bostad inom inrättningen, nödigt att antaga biträdande läkare. Vid Nyköpings, Göteborgs och Wisby hospital torde, sålänge sjukantalet ej är högre än det nu befintliga, Öfverläkaren framdeles, likasom hitintills, kunna ensam förmå upprätthålla sjukvården. Rörande Öfverläkarenes och Biträdande läkarnes åligganden hänvisas till de instruktioner Öfverstyrelsen för dem utfärdat och hvilka finnas införda bland Bilagorna under Litt. D och E.

Vid hvarje hospital finnes en uppsyningsman, som vid de större uteslutande får egna sig åt uppsyningsmannabestyren, men vid de mindre derjemte tjenstgör som vaktmästare. Förestånderskor äro anställda endast vid de större hospitalen; vid de mindre fullgör en af sjuksköterskorna en förestånderskas åligganden. Wadstena hospital har två förestånderskor i anseende till detta hospitals höga sjukantal.

Sjukvaktarnes antal vid samtliga hospitalen är 46, sjuksköterskornas 58. Skälet till det olika antalet vaktare och sköterskor, oaktadt den manliga och qvinliga sjukpersonalen är ungefär lika till antal, är dels att sköterskor användas till vissa bestyr äfven inom de manliga afdelningarne, dels att sköterskor uteslutande äro anställda i och för skötseln af de tillfälligt sjuke, hvilka vid de större hospitalen alltid vårdas i särskilda för sådant ändamål afsedda sjukrum. Enär, enligt hvad i föregående § blifvit angifvet, medeltalet dagligen vårdade sjuke å 8 af hospitalen uppgår till 897 och då dertill lägges hela platsantalet å Stockholms hospital (för hvilket ej något medeltal för år 1861 kan, på anförda skäl, angifvas) 150, blir hela summan dagligen vårdade omkring 1047; när den för sjukskötseln anställda betjeningens antal är 114, uppstår det förhållande mellan antal sjuke och antal betjening, att på *en* af betjeningen kommer, i medeltal för alla hospitalen, 9,18 vårdade. Förhållandet är dock olika vid de olika hospitalen. Vid Hernösands har hvarje af betjeningen 14,3 sjuke att tillse, ett förhållande som visserligen i allmänhet är för högt, men som dock ansetts motsvara behovet, emedan största antalet af de å detta hospital vårdade varit stillsamme, af tungsinne, svagsinnet och fänighet lidande och således ej fordrande så noggrann, stundlig tillsyn. — Malmö hospital har *en* vaktare för 14,2 i medeltal vårdade; då ej mindre än 73 med ursinne och 15 med fallandesot under året å detta hospital blifvit vårdade, kan antagas att en brist uti tillsynen öfver de sjuke torde, åtminstone tidtals, derstädes hafva egt rum. — Nyköpings hospital, med *en* vaktare på 12,2 i medeltal vårdade, har tillräcklig betjening, emedan enahanda förhållande med de vårdade förefinnes der, som nyss blifvit anfördt vid Hernösands. — Wadstena och Wexiö hafva hvardera *en* vaktare på 11 vårdade, ett förhållande som under vanliga omständigheter väl kan vara tillräckligt, men äfven lätt kan blifva otillräckligt, om ett större antal ursinnige under någon tid måst emottagas. — Lyckligast lottadt med betjening är Wisby hospital, enär hvarje vaktare endast har 6,5 sjuke att tillse; detta kommer sig deraf att, då sjukplatsernas antal endast är 13, måste åtminstone *en* vaktare för hvardera könet vara anställd. — Stockholms hospital har *en* vaktare på 7,1 af sjukplatsernas antal; äfven under förutsättning att detta hospital allt framgent kommer att till vård företrädesvis emottaga sjukdomsfall af mera akut

beskaffenhet och hvilka fall i allmänhet fordra en vaksammare tillsyn, är dock betjeningens antal fullt tillräckligt, om ej öfver det tillräckliga, ty äfven vid de utlandets vårdanstalter för sinnessjuka, der non-restraint-metoden är tillämpad, finnes ej mycket högre förhållande mellan antal betjening och antal sjuke. Som likvisst Stockholms hospital bör betraktas såsom en mönsteranstalt för hela riket, behöfves, för att motsvara fordringarne på en sådan, ett högre antal betjening, än eljest kunde vara fallet. — Upsala och Götheborgs hospital hafva hvardera *en* vaktare för hvarje 8,3 i medeltal vårdade, ett antal fullt motsvarande alla billiga behof. — Vid utlandets anstalter för sinnessjukas vård hafva på olika ställen olika åsichter gjort sig gällande vid bestämmandet af det förhållande, som bör ega rum mellan antal betjening och antal sjuke. De läkare, hvilka anse att tvångsmedel, såsom instängande i cell, användning af tvångströja o. s. v. böra så sällan som möjligt och endast i högsta nödfall användas, yrka på ett högt antal betjening, ända till *en* på sex; andra åter, hvilka oftare använda tvångsmedel, anse *en* på tolf vara mot behofvet svarande. Medelåsigten är *en* på *åtta*, *en* på *tio*, allteftersom ett större eller mindre antal ursinnige eller fallsotssjuka befinnes bland de vårdade. Hufvudsaken är dock Öfverläkarens förmåga att ordna betjeningens verksamhet; den läkare, som har denna förmåga, kan förklara sig vara fullt belåten med en vaktare på tolf sjuke, under det en annan, som ej besitter dylik förmåga, är obelåten med en på åtta. Klagomål från läkarens sida öfver bristande betjening kunna derföre möjligen lika ofta vara ett bevis att läkaren saknar omdöme att rätt fördela arbetskrafterna, som att verklig brist förefinnes.

Sedan jag sålunda inför E. K. M:t lemnat redogörelse för sjukvården och med densamma i närmaste samband stående förhållanden vid rikets samtliga hospitalsinrättningar under år 1861, vågar jag fästa E. K. M:ts Nådiga uppmärksamhet derpå, att denna redogörelse är den första, som, uti en fullständigare form, blifvit till E. K. M:t afgifven och att derföre många brister måste vidlåda densamma, särdeles med hänsyn till de slutsatser, som af de angifna talförhållandena blifvit dragne, emedan dessa slutsatser, grundade blott på ett enda års erfarenhet, ej kunna vara annat än endast större eller mindre sannolikheter. Först genom flera års fortsatta iakttagelser om sinnessjukdomarnes och sinnessjukas förhållanden uti olika riktningar, vare sig inom eller utom hospital, kunna bestämdare slutsatser rörande flera viktiga, på hospitalsväsendets ordnande inverkan, omständigheter af dessa redogörelser erhållas.

Med djupaste vördnad, trohet och nit framhärdar

Stormäktigste, Allernådigste Konung!
Eders Kongl. Maj:ts

Underdånigste och tropligtigste tjänare
och undersåte

MAGNUS HUSS.

Stockholm den 30 Dec. 1862.

Beskrifning

öfver

Wadstena Hospitalsbyggnader

af Öfverläkaren, R. N. och W. O. O. Doktor *L. Hjertstedt*.

(Med tre plancher.)

Wadstena Hospital har på de sednare åren undergått så stora och genomgripande förbättringar, särdeles hvad beträffar den för mankønet bestämda hufvudafdelning, att jag anser mig böra lemna vidlyftigare redogörelse för desse förhållanden än hvad hittills skett.

Byggnader m. m. Sjukinrättningens fordna skick var ingenting mindre än tillfredsställande och, oaktadt tid efter annan skedda förbättringar, lemnade den dock mycket öfrigt att önska. Till följd häraf och då behovet af ökad utrymme alltmera gjorde sig gällande, fann Kongl. Serafimer-Ordens-Gillet år 1854 för godt låta mig, med biträde af kunnig byggmästare, uppgöra sådana planer och förslag, som till Hospitalets utvidgning och förbättrande befunnos erforderliga.

Fördelaktigast och minst kostsamt ansåg jag dervid vara, att tillöka det fordna läns-hospitalet så mycket att samtliga sjuke af mankønet der kunde få plats och upplåta det förr s. k. stora hospitalet, eller fordna nunneklostret, uteslutande för qvinnkønet. Sedan programmer, ritningar och förslag, det sednare uppgående till 50,437 Rdr 40 sk. Banco blifvit i öfverensstämmelse härmed behörigen uppgjorda och af Kongl. Maj:t nådigst gillade, påbörjades det gamla läns-hospitalets till- och påbyggnad år 1855, samt blef efter afslutadt arbete sistledne April månad vederbörigen besigtigadt och afsynadt.

Det gamla läns-hospitalet, bestående af tvenne parallelt löpande envåningsbyggnader af 80 alnars längd hvardera, åt öster sammanbyggda till en större kyrksal med ett bakom liggande högt torn, lemnade utrymme för omkring 60 sjuke, fördelade i 3:ne större rum och en mängd trånga celler eller skrubbar af särdeles olämplig beskaffenhet. Dessa byggnader skulle enligt ofvan berörde plan på- och tillbyggas; men under arbetets gång befunnos murarne af sådan beskaffenhet att de nästan helt och hållet måste raseras och grunden till och med partielt omläggas, hvidan man med skäl kan betrakta denna numera för mankønet bestämda hufvudafdelning såsom en verklig nybyggnad. Lyckligtvis erhöill man vid raserandet af de gamla byggnaderna med dertill hörande torn en betydlig massa murtegel och mångfaldiga andra materialier, och då derjemte Byggmästarne, enligt kontrakt förbundne att mot en summa af 18,767 Rdr Banco besörja med eget folk alla murare snickare- och timmermans-arbeten med undantag af nödig handtlangning, icke gjorde anspråk på ersättning för härigenom ökad arbete, så uppstod deraf föga ekonomisk förlust. Ett vida bekymmersammare förhållande inträffade deremot kort efter påbörjadt arbete genom en i vår ort ej förut förspord prisstegring å arbetsmaterialier m. m., med anledning hvaraf det beviljade statsanslaget befanns alldeles otillräckligt. Nytt kostnadsförslag måste därför uppgöras samt ytterligare medel beviljas till fortsättande af arbetet, som enligt uppgift från Sysslomanskontoret uppgår i sitt fulländade skick till 156,002 Rdr 59 öre Rmt, i denna summa inberäknad kostnaden för det gamla Sysslomansboställets förflyttande till annan plats.

Ifrågavarande nya sjukinrättning (Litt. A) innefattar egentligen 5 särskilda, ehuru med hvarandra sammanhängande, byggnader, construerade på följande sätt:

På ömse sidor af en 20 alnar bred plan ligga tvenne långa byggnader, hvardera af två våningars höjd. Dessa hvad man kallar stamflyglar, eftersom de till en del äro uppförda å gammal grund, äro mot östra sidan före-

nade medelst en, de öfriga partierna dominerande byggnad, hvartill komma tvenne sidoflyglar, hvardera af en vånings höjd. Indelningen är, enligt hvad bifogade planritning utvisar, ganska enkel. Från den s. k. hospitalsgatan inkommer man först på en rymlig gård, som bildar entréen till sjukafdelningarne, hvaraf de till höger äro afsedda för lugne och snygge sjuke, samt de till venster för orolige, osnygge och stormande. Följer man denna öppna plan, finner man straxt bredvid hufvudingången till venster en förstuga med inomliggande 4 rum, deraf två upplåtna till verkstäder (*ff*) samt de öfriga (*ee*) för sjukvaktare och portvakt. Längre fram på samma sida vidtager de oroligas och osnygges afdelning (*III* och *IV*), innehållande å nedra botten 1 större och 1 mindre dagrum med utgångar till tvenne gårdar samt vidare 2 sjukrum med fyra sängplatser i hvardera, jemte vaktrum, latrin och badrum. Öfre våningen, dit tvenne beqväma trappuppgångar leda från korridoren å nedre botten, består af en ljus och luftig korridor jemte 3 stora och 4 små nattrum, fördelade såsom ritningen visar och med utrymme för omkring 50 sängar tillsammans; vidare tillkommer vaktrum, vaskningsrum, latrin och garderob.

Korridoren i nedra våningen, hvilken ändas med utgång till parkanläggningen, träffas dessförinnan af en annan genomgång, som bemedlar kommunikation med köket och den något högre liggande cellbyggnaden. Sistnämnda afdelning (*V*) innefattar 10 celler jemte en $6\frac{1}{4}$ alnar bred korridor med deri anordnad garderob, latrin och utgång till cellgården. Vidare hörer till denna section tvenne vaktrum, det ena beläget å vinden, det andra bredvid den utanför korridoren varande förstugan.

Södra stamflygeln, som till inredning och utrymme är lika med den nyss beskrifna, innehåller bland annat en s. k. parloir (*o*) jemte expeditionsrum för läkaren (*p*), äfvensom rum för kroppsligt sjuke (*cc*). Den rätvinkligt utgående flygeln mot söder bildar en särskild afdelning, innehållande en bred, rymlig korridor jemte 7 mindre rum med utrymme för omkring 14 lugne sjuke af bildadt stånd, hvilka till följd af medellöshet icke i 1:sta betalningsklassen vinna inträde. Dessa patienter ega särskildt afträde och egen utgång till en utanför liggande promenadgård.

Den i fonden liggande höga byggnaden, som bildar skiljogränsen mellan ofvanbeskrifna lugna och oroliga afdelningar, innehåller i nedra våningen kök (*g*) med skafferi, rum för badvattnets uppvärmande och matkärlens diskning jemte bostad för kokerskan; öfra våningen deremot är inredd till kyrka (*s*).

Samtliga nybyggnaderna rymma omkring 140 sjuke, deraf 70 å de mera lugna samt ungefärligen ett lika antal på de oroliga, osnygga och våldsamma afdelningarne. Då härtill räknas 7 till en närbelägen gammal byggnad (Litt. G) förlagde paralytiske och ytterst osnygge samt 13 likaledes i särskilda lokaler inrymde patienter af 1:sta betalningsklassen (Litt. B), så uppkommer en summa af 160 för samtliga mankönet tillgängliga platser.

Hvarje underafdelning är till dag- och nattrum, korridorer, trappgångar och promenadplatser från de öfriga skiljd och eger för öfrigt med kök och badlokal lätt och bekväm kommunikation. Anmärkas kan visserligen att orolige och osnygge sjuke icke äro strängt skiljde, men en slik separation kan ganska lätt verkställas medelst korridorernas afskiftning, hvilket likväl befunnits obeförligt i anseende till de osnyggares placering i särskild lokal.

De genom byggnaderna löpande korridorerna ega från $4\frac{1}{2}$ till 6 alnars bredd och äro å tvenne afdelningar så rymliga att särskilda samlingsrum der ej befunnits nödiga. Rummen äro af olika storlek samt ett och annat så rymligt att 14 å 20 sängar der väl få plats. I allmänhet äro soffrummen förlagda till öfra våningen och samlings-salar m. m. å nedra botten; en anordning som i afseende på snygghet och luftvexling är af mycket värde. Rum och korridorer äro 6 alnar höga och väggarne oljemålade till $3\frac{1}{2}$ alnars höjd, hvilken till snygghet ledande åtgärd äfven gäller trappgångar och förstugor. Fönstren ega tillbörlig höjd och bredd samt öppnas och tillåsas medelst skrufnyckel; rutorna äro af lämpliga dimensioner samt spröjtsarne belagda med afrundade och målade jernskifvor på ett för de sjuke omärkbart sätt. Till samtliga afdelningarne, med undantag af cellerna, finnas dubbelfönster och några rum för de orolige ega derjemte inre luckor. Ventilerna å fönstren äro af lämplig konstruktion och kunna icke öppnas eller tillslutas utan särskild nyckel.

Utom den luftvexling som genom ventiler och eldstäder åstadkommes, hafva s. k. jernruber och rörledningar blifvit i väggarne anbragta till insläppande af frisk luft utifrån och till afledande af den förskämda; båda dessa slags rörgångar äro satta i förening med eldstäder och skorstenspipor.

Nybyggnaderna uppvärmas icke genom kostsamma och komplicerade kaloriferer utan endast genom vanliga kakelugnar: dessa äro i de flesta rummen uppförda af tegel samt placerade så att nödig värma äfven meddelas åt korridorerna. Framför eldstäderna finnas dubbla helgjutna luckor utan draghål att tillåsa medelst skrufnyckel och spjellstenarne äro för de sjuke oåtkomliga.

De för afdelningarne nödiga afträden äro inrättade på tillfredsställande sätt. Dörrarne såväl till latrinerna som till utanför liggande förstugor tillsluta sig sjelfva medelst ett vid golfvet anbragt trissverk af enkel mekanism och å closetterna äro anbragta blyrännor till urinens upphemtande särskildt. Kärlen äro placerade i sandstensbeklädda källarhvalf med dubbla dörrar och luftvexling vinnes genom åtskilliga i närliggande skorstenspipor utmynnande dragrör.

Cellbyggnaden erbjuder hvarjehanda fördelar, som vanligtvis i sådana afdelningar saknas. Hvarje cell är omkring 6½ alnar hög, 7 alnar lång och 4 dito bred. Väggarne äro försedda med infälld boisering till 4 alnars höjd och i ena hörnet af rummet finnes en afrundad, föga framspringande kakelugn af eldfast tegel, som tillika uppvärmer utanför liggande korridor. Eldningen sker från källarhvalfvet och hvarje eldstad ger värme åt tvenne rum. Cellfönstren äro försedda med luckor och nätgaller samt så högt sittande och nischerna så stupande, att patienterna omöjligen deri kunna uppklättra; fönstren i korridoren deremot ega samma dimensioner som å de öfriga afdelningarne. Closetterna utmynna medelst zinkrör i ett underliggande hvalf af särdeles lyckad konstruktion. Golfven i cellerna slutta något från sidorna mot midten, och luftvexlingen befordras genom ventiler och flerfaldiga rörledningar. Dörrarne här, liksom å de flesta andra rummen, äro för styrkans skull beklädda samt tillåsas med s. k. cellnyckel. De härstädes, likasom å några andra rum, nödiga riglar äro icke af den fängselika beskaffenhet som fordom, utan undandöljas helt och hållet i sjelfva dörrarne, med hvilka de öppnas och tillreglas samtidigt genom en enkel mekanism i sjelfva låsarne. Ett litet afträde med dubbla dörrar äfvensom nödiga garderober förefinns i korridoren, från hvilken en låg trappgång leder till utanför liggande cellgård. Tvenne vaktrum, det ena i utanför liggande förstuga och det andra å vinden, hvarifrån patienterna genom i taken upptagna observationsfönster öfvervakas, afsluta nämnda afdelning, som i anseende till det närbelägna badrummet för osnygge och orolige saknar särskild anordning af detta slag.

Ett stort och rymligt badrum med 2 kar jemte douschskåp förefinnes inom hvarje stamflygel och är så placeradt, att tillträdet från afdelningarne dit är lätt och bekvämt. Vattnet strömmar från botten af karen medelst rörledningar från närliggande varm- och kallvattens-reservoir och för att moderera hettan äro silapparater anbragte å karens sidor. Från en närbelägen ymnigt gifvande brunn uppfordras medelst tryckpump vatten såväl för badlokalen som till tvenne å öfra våningen förlagda reservoirer, hvarifrån det sedan ledes till vaskningsrum och korridorer, hvarest friskt vatten sålunda ständigt är att tillgå.

Köket är ljusst och rymligt; dess läge i centern af sjukinrättningen gör serveringen ytterst lätt och bekväm. Alldenstund maten i köket uppväges och utportioneras för att sedan på större brickor till närliggande afdelningar kringbäras, hafva särskilda serveringsrum ansetts obehöfliga, såvida icke dit må räknas utanför liggande korridor; och för att undvika trängsel och oordning utlemnas maten från köket genom tvenne stora fönster å väggen utåt korridoren. För att bespara utrymme begagnas nedra våningens korridor såsom matsalar, för hvilket ändamål bord blifvit i murarne infattade för att uppslä och nedfälla efter behof; någon olägenhet har deraf icke uppstått, eftersom patienterna inom de s. k. stamflyglarne egentligen icke få vistas i nämnda korridorer utom vid måltidsstunderna. Matkärlen diskas och förvaras i ett bredvid köket liggande rum, der varm- och kallvattenreservoirerna äfven fått sin plats. En liten ångpanna till uppvärmande af vatten för bad och andra behof är förlagd i kökskorridoren; för

öfrigt så placerad och konstruerad, att ett ångkokeri lätt kan tillvägbringas, men hvilken anordning jag af flera skäl för närvarande icke tillstyrker.

Den till öfra våningen förlagda kyrkan är ljus och rymlig, samt med hänseende till inredning och ornamenter enkel och anspråkslös. Medelst rörledningar från inunder liggande ångpanna skulle kyrkan utan särdeles svårighet och kostnad kunna uppvärmas, men hittills har ingen särdeles kyla förmärkts. Hospitalets gamla kyrkklocka är å vinden på passande plats upphängd.

Jemte de inom afdelningarne befintliga garderober m. m. äro på de rymliga vindarne förrådsrum för linne- och klädes-persedlar etc. behörigen inredde. Att brandbottnar saknas beror icke på förbiseende utan af samma skäl, nemligen sparsamhet, som i allt annat vid ifrågavarande byggnad gjort sig gällande; för öfrigt kan berörde, onekligen viktiga, åtgärd äfven nu utan svårighet tillvägbringas i anseende till underliggande bjelklagers styrka och solidité.

Endast under envåningsflyglarne finnas källarehalf, som i anseende till jordmånens beskaffenhet icke varit lätta att tillvägbringa; djupa täckdiken och murade afloppskanaler omgifva för öfrigt hela byggnaden.

Byggnaderna angränsas af 5 särskilda smärre promenadgårdar (*WW*), ordnade med träd, häckar, blommor och gräsplaner på ett för ögat angenämt sätt. Derförutom hafva patienterna att tillgå en framför den långa façaden mot öster liggande större parkanläggning (*xx*), som först under förfluten vår, efter mycken möda och besvär, kommit i behörigt skick*). Mångfaldiga träd och buskar hafva, förutom hvad redan funnos, blifvit inom den nya parken planterade och hospitalet stadnar i mycken tacksamhet hos Herr Öfverjägaren M. Sjögrén, som från de å Omberg befintliga trädskolor förärat en mängd utmärkta barr- och löf-trädsplantor, hvilka i härvarande bördiga jordmån trifvas förträffligt.

Innan jag fortsätter beskrifningen af öfriga till ifrågavarande hufvudafdelning hörande lokaler må det tillåtas mig yttra några ord om sjelfva byggnadsarbetet. Sparsamhet har i hvarje hänseende noga iakttagits och hospitalets egna resurser dervid kommit särdeles väl till pass. Sålunda blef byggnadsgrunden till icke ringa del uppförd med sten från den långt för detta såsom lastageplats odugliga hospitalsbryggan; en massa kalksten till sockelbeklådningen erhöles af den höga mur, som, snart sagdt utan någon nytta, qvarstod vid qvinnoafdelningen från den tid, då f. d. nunneklostret apterades till hospital; flerfaldiga materialier från de raserade gamla byggnaderna kunde med största fördel användas och genom patienternas flitiga deltagande i handtlangnings- och handräknings-arbeten vann man likaledes besparingar. Många till glasmästare- och gröfre smeds-arbeten hörande arbeten blefvo äfven af hospitalets egen arbetspersonal verkställda, och sysslomannens nitiska bemödanden i allt hvad som kunnat befrämja hospitalets fördelar, böra ej eller lemnas oanmärkta.

De för byggnaderna anskaffade materialier hafva varit af tillfredsställande beskaffenhet och att arbetet blifvit utfördt med redbarhet och omsorg, derom har jag dagligen och stundligen haft tillfälle öfvertyga mig. Flerfaldiga anordningar, hvartill kontraktet icke förbundit, hafva med beredvillighet derjemte blifvit verkställda, och Herrar A. och J. Nyström hafva på ett utmärkt och hedrande sätt fullgjort sina förbindelser, hvarom syningsinstrumentet lemnar vitsord. Särskildt må härvid anmärkas, att ingen enda olyckshändelse vid det långvariga byggnadsarbetet inträffat.

Till ofvanbeskrifna hufvudafdelning höra vidare tvenne på södra sidan derom liggande byggnader (Litt. B), bestämda för sinnessjuka män i 1:sta betalningsklassen. Båda könen af nämnde klass voro förr derstädes inrymda; en i många hänseenden olämplig anordning, som numera blifvit ändrad genom qvinnornas förflyttande till annan lokal. Ofvannämnde byggnader undergingo sistlidet år grundliga reparationer såväl till det inre som det yttre. Stenfoten upphjelpes, den gamla odugliga brädbeklådningen borttogs, väggarne pilastrerades och kalkrappades, taken omlades och försågos med stuprör och rännor, golven omlades, nya fönster, dörrar och kakelugnar insattes m. m. Der-

*) Nämnde promenadplats blef sistlidet höst inhägnad med ett 5 alnar högt stakett, och ny stängsel kring hospitalets kyrkgård blef likaledes samma år uppsatt.

jemte blifva tvenne rum i södra flygeln sammanslagna till matsal, trappgångarne omlades, rummen afputsades och tapetserades m. m., hvarförutom promenadgården inhägnades med nytt staket.

Kostnaden uppgick tyvärr till vida högre belopp än hvad förslaget upptog, men också befunnos byggnaderna under arbetets gång bristfälligare än hvad man till en början kunde finna.

Norra flygeln innehåller 9 sjukrum, deribland 2 dubletter, jemte bostad för sjukvaktare. I södra flygeln finnes å öfra våningen 4 sjukrum jemte billard-sal; nedra åter innehåller 2 sällskapsrum, matsal, serveringsrum och nödigt vaktrum. Några sjukrum äro försedda med tamburer, och lämpligt anbragta garderober saknas ingenstädes. Somliga rum uppvärmas från tamburerna och öfverallt hafva spjäll, kakelugnsluckor och ventiler samt fönsterspröjtsar fått enahanda konstruktion som vid nybyggnaden iakttagits. Tvenne rum för oroligare och osnyggare sjuke äro boiserade, de öfriga åter försedda med passande tapetsering.

Genom ofvannämnda, mer än väl behöfliga, förbättringar har denna afdelning kommit i komplett skick, och fastän anspråkslös till byggnadsstil och inredning utgör den dock genom dess afskiljda läge, med omkringliggande vackra trädgårdsanläggningar, en passande fristad för de olyckliga, hvilka der fått sin plats.

Straxt bredvid nämnde lokal ligger den förr s. k. ekonomibygnaden, hvilken äfven undergått betydliga reparationer (Litt. C). Den är numera inredd till bostad för biträdande läkaren och uppsyningsmannen och innehåller derjemte badrum m. m. för närboende patienter.

Något längre bort och vid hospitalets yttergräns ligger det nya sysslomansbostället (Litt. D), hvilket till största delen blifvit uppfördt af materialier från den gamla bostaden, som i anseende till olämpligt läge fått invid byggnaden måste nedrifvas.

På norra sidan af nybyggnaderna och derifrån skiljdt genom en bred gårdsplan ligger hospitalets spanmålsmagasin (Litt. E), jemte 2:ne andra gamla byggnader. Den ena, som ännu bibehåller sitt gamla namn: Därhuset, hvars fordna eländiga skick jag för längesedan noggrannt beskrifvit, är nu apterad till bagarstuga (Litt. F); den andra i Konung Gustaf 1:stes tider uppförda, byggnaden är afsedd för paralytiske och osnygge sjuke, såsom ofvan är nämndt (Litt. G).

Tomten bakom, med ett derå liggande förfallet ladugårdshus, ett riktigt Augias stall, har med otroligt besvär blifvit uppgräfd, påfylld och planerad samt bildar nu en passande upplagsplats framför den nybyggda ved- och halmboden (Litt. H).

Ett gammalt Mälthus (Litt. W), äfvensom ett sistliden sommar uppfördt brygghus (Litt. U), kunna äfven anses tillhöra ofvanbeskrifne hufvudafdelning, vid hvilken nu endast återstår att, enligt gillad plan, uppföra en verkstadsbyggnad, som lämpligast torde böra förläggas vid ingången till parkanläggningen (Litt. K). En lämplig badbassin för mankönet blir äfvenledes framdeles nödig, sedan separation numera i andra hänseenden blifvit fullständig (Litt. X).

Hospitalets andra hufvudafdelning, som genom mellanliggande gata, är från föregående helt och hållet skiljd, innefattar, såsom planritningen belyser, en icke obetydlig areal och är numera qvinnokönet uteslutande förbehållen. Denna vidsträckt och oregelbundna sjukinrättning består af åtskilliga större och mindre byggnader, nemligen:

1:o. Det fordna Nunneklostret, innefattande tvenne rätvinkligt formade byggnader (Litt. M), den ena af två och den andra af tre våningars höjd, genom hvilka löpa breda korridorer med å ömse sidor liggande rum.

Den vestra byggnaden innehåller å de båda öfra våningarne 4 större och 14 mindre sofrum, beräknade för omkring 60 lugne och snygge sjuke; dertill kommer arbets- och samlings-sal, vaktrum, bostad för förestånderskan förrådsrum, garderober, afträden m. m. Från matsalen å nedra botten ega desse sjuke utgång till en promenadgård samt genomgång till en närbelägen mycket stor och rymlig arbetssal i andra byggnaden. Rez de chausséen innehåller för öfrigt emottagnings- och portvaktar-rum, expeditions- och direktionens rum, tvenne kök med dithörande förrådsrum, mjölkammare, skafferier samt bostad för mathållaren. Under byggnaden finnas rymliga, hvälfda källare.

Den norra fordna klosterbyggnaden (Litt. M) är bestämd för oroliga och osnygga patienter; de förra äro förlagda till öfre våningen med utrymme för 50 personer, fördelade i 5 större och 4 mindre rum, hvartill kommer samlingsrum och matsal, vaktrum, afträde, garderober m. m. äfvensom förstuga med trappnedgång till en utanför gafveln liggande gård*). Den fordna eländiga cellafdelningen till höger om byggnadens hufvudingång å nedra boten är numera apterad till bostad för omkring 30 osnygga sjuka och innehåller i sitt förändrade skick 1 större och 5 mindre sofrum samt 1 samlingsrum, bostad för betjeningen, garderober m. m. En särskild gård är derjemte denna afdelning förbehållen. Till venster om hufvudingången ligga trenne rum för omkring 8 kroppsligt sjuke, med dithörande vaktrum m. m.

2:o. Cellbyggnaden (Litt. N) innehåller 1 dagrum jemte 16 celler, hvardera af omkring 6 alnars höjd, 6 alnars längd och 3 alnars bredd. Rummen äro boiserade till 3 alnars höjd och uppvärmas medelst rörledningar från underliggande källarhvalf. Utanför cellkorridoren och bredvid vaktrummet är utgång till en rymlig gård äfvensom till tvenne badrum, hvilka genom en förstuga sammanhänga med hufvudbyggnaderna på sätt som ritningen närmare upplyser.

3:o. Afdelningen för sinnessjuka qvinnor i 1:sta betalningsklassen eller det s. k. konvalescenthuset eger särdeles vackert och passande läge i den för kvinnokönet bestämda parkanläggningen (Litt. O).

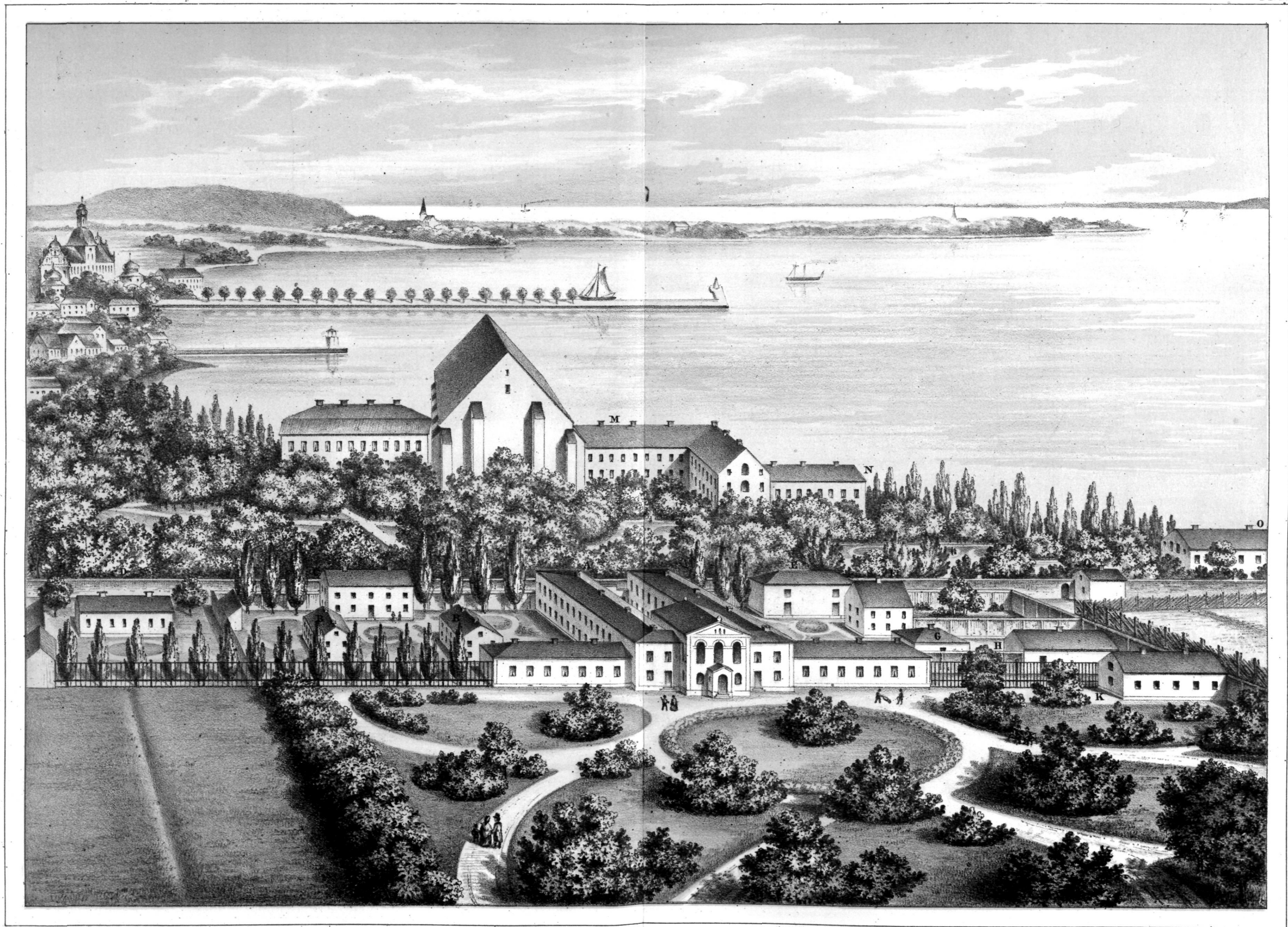
Byggnaden, som undergått flerfaldiga ändringar och reparationer, hvarom i förbigående årsrapport blifvit vidlyftigt ordadt, är beräknad för 13 patienter och innehåller 14 sjukrum, hvaribland en dubblett, förutom sällskapsrum, matsal, serveringsrum, rum för föreständerska och sköterskor, badrum m. m. Såväl till inre som yttre anordningar lemna denna afdelning föga öfrigt att önska.

Till ofvanbeskrifna hufvudafdelning hörer vidare en under sistlidet år tillbyggd och nyinredd tvättanstalt (Litt. P), äfvensom den vid hospitalsgatan likaledes förliden sommar uppförda portvaktarstuga (Litt. Q), hvartill kommer ett bredvid sjön liggande litet trähus (Litt. R) som, efter dervarande snickareverkstads och smedjas förläggande på annan plats, kommer att apteras till obduktions- och lik-rum.

I närheten af klosterbyggnaderna och vid ofvanbeskrifna hufvudafdelnings yttergräns ligger Öfverläkarens boställe med dithörande trädgård (Litt. T).

Hospitalets öfriga egorymd är, såsom bifogade plankarta angifver, icke så ringa, innehållande dels ängsmark dels trädgårds- och åker-jord, deraf tyvärr största delen blifvit på längre tid bortarrenderad. Härförutom hafva i äldre tider åtskilliga jordlappar blifvit till främmande personer upplåtna mot erläggande af tomtöreskatt, och åtskilliga stugor qvarstå ännu vid Hospitalsgatan (Litt. Y), hvilka man efter hand söker inlösa och rasera.

*) Inom denna afdelning ligga 2:ne från klostertiden behållne minnen, nemligen en nunne-cell och abedissans enskilda bönerum.

O. Nyström Lith.

VÄSTENA HOSPITAL
 (från östra sidan.)

Gen. Stab. Lith. Inr.

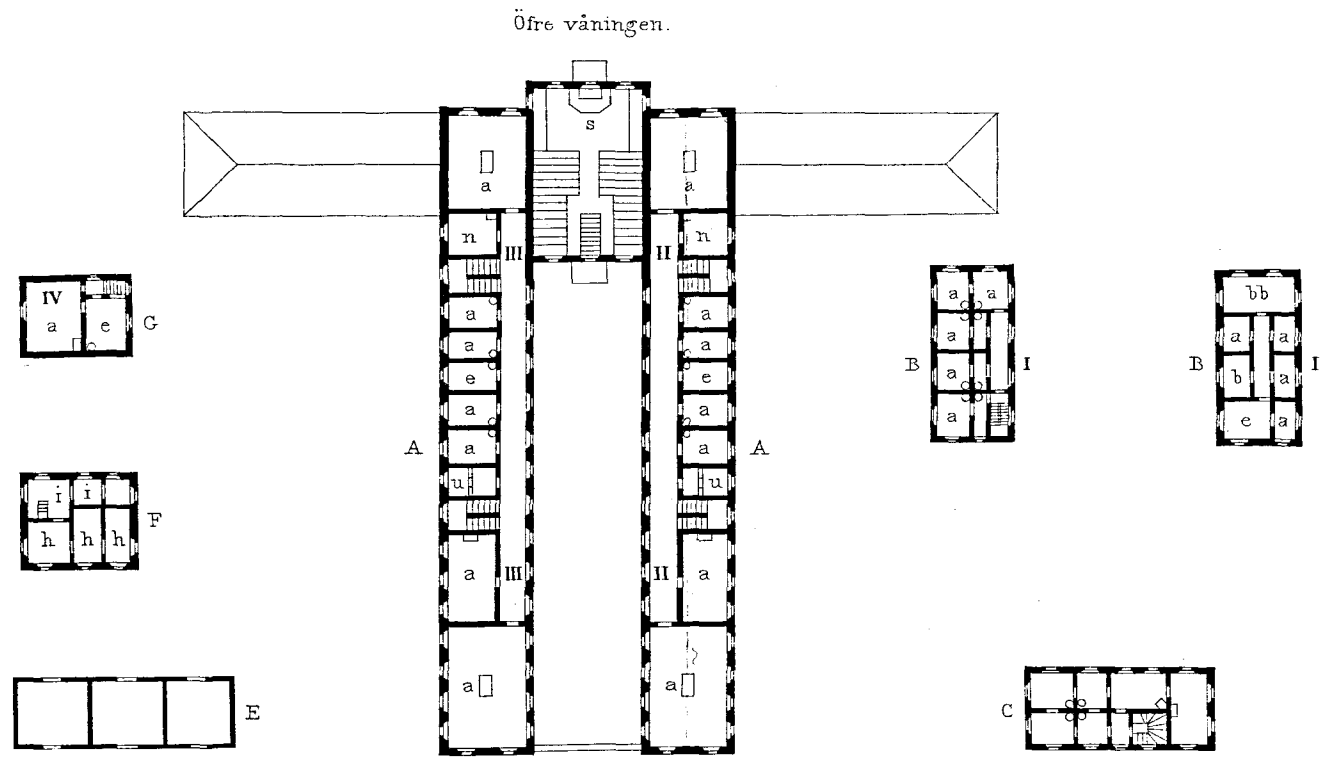
VADSTENA HOSPITAL

i dess förbättrade och utvidgade skick.

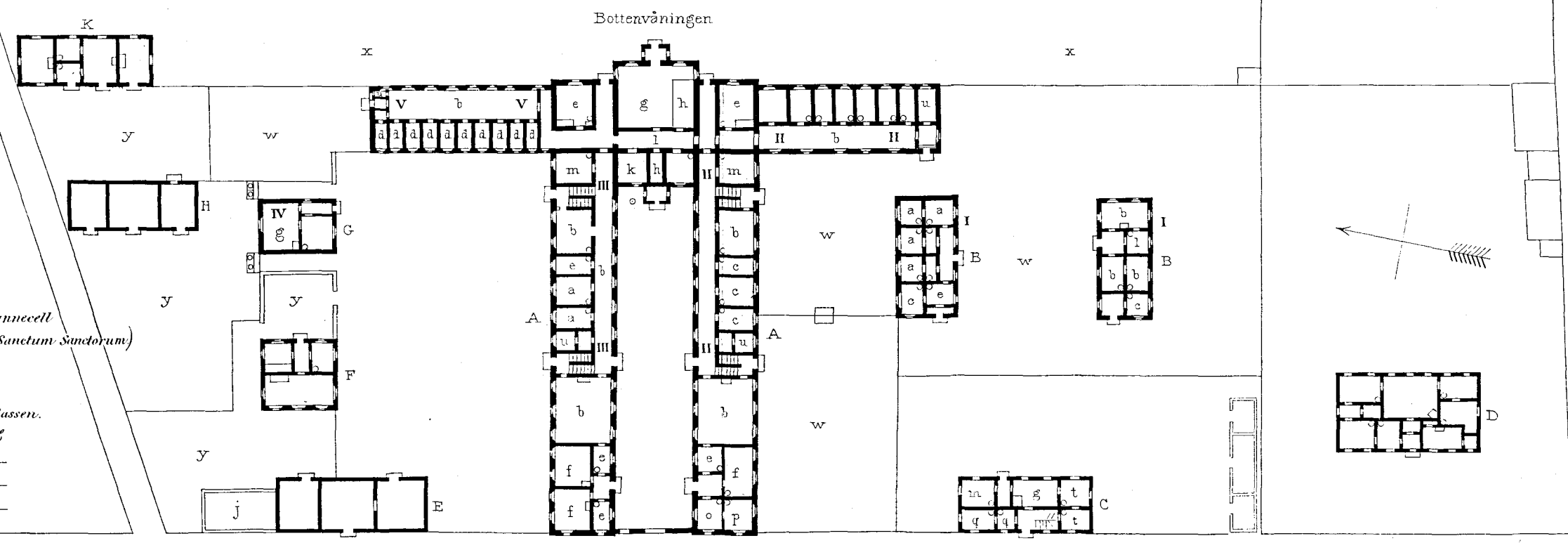
Planer af mankönets afdelning, jemte öfrige öster om Hospitalsgatan belägna äbyggnader.

- a. Sötrum.
- b. Sällskapsrum, samlings- och matsalar.
- bb. Billarsal.
- c. Rum för kroppsligt sjuka.
- d. Gåller.
- e. Väkttrum.
- f. Verkstäder och arbetsrum.
- g. Hök.
- h. Skafferier, förrådsrum m. m. för köksservisen.
- i. Bostad för mathållaren och dess folk.
- k. Diskkök.
- l. Serveringsrum.
- m. Badrum.
- n. Tvagningsrum.
- o. Mottagningsrum.
- p. Expeditions och directions rum.
- q. Uppsyningsmannens rum.
- r. Föresänderskans rum.
- s. Kyrka.
- t. Förrådsrum (smärre; de större äro inredda å vindarne.)
- u. Allråden.
- w. Smärre promenadgårdar.
- x. Parkanläggningar.
- y. Bakgårdar m. m.
- z. En från klostertiden bibehållen nunnecell och ett könerum för abbedissan. (Sanctum Sanctorum)

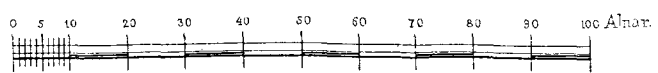
- I. Lugna sjuka i 1^{sta} betalningsklassen.
- II. D^o — — 2da à 3de d^o.
- III. Orrolige — — — —
- IV. Osnygge. — — — —
- V. Våldsamme. — — — —

- A. Det nyupptörda hospitalet för sjuka i 2da och 3de klasserna.
- B. Bostad för sjuka i 1^{sta} betalningsklassen.
- C. Biträdande läkarens och uppsyningsmannens bostad.
- D. Det nya sysslomans-bostället.
- E. Hospitalets spannmåls-magazin.
- F. Det förda däckhuset; nu opteradt till bagarstuga.
- G. Den s. k. burbyggnaden; afsedd för osnygge sjuka.
- H. Ny ved- och halmbod.
- J. Mathållarens d^o.
- K. Den tillämnade verkstads-byggnaden för smedja och snickeri.
- L. Den s. k. prästlyckan, för patienterna till trädgårds-skötsel upplåten.

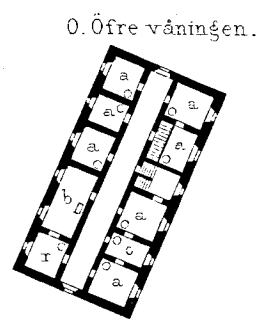
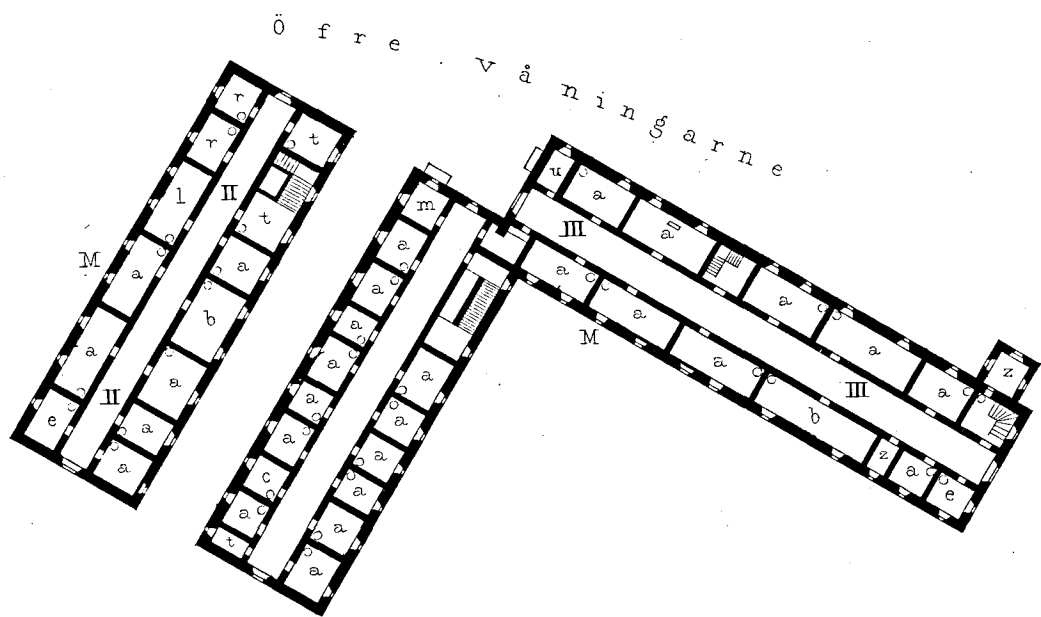

H o s p i t a l s g a t a n .

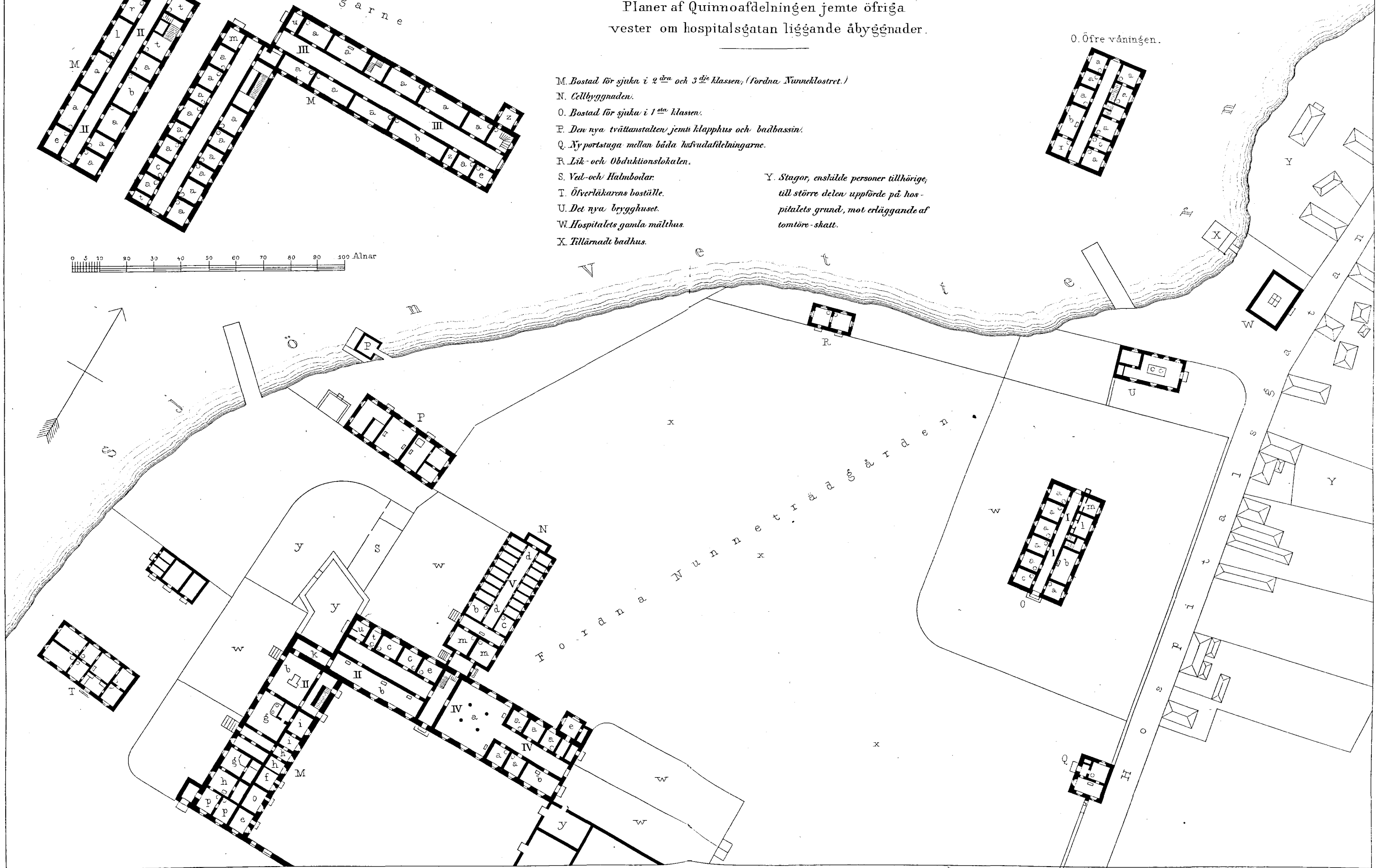
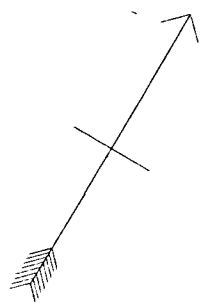

VADSTENA HOSPITAL

Planer af Quinnoafdelningen jemte öfriga vester om hospitalsgatan liggande åbyggnader.

- M. Bostad för sjuka i 2da och 3de klassen; (fordna Nunnklostret.)
- N. Cellbyggnaden.
- O. Bostad för sjuka i 1^{sta} klassen.
- P. Den nya tvättstallen jemte klapphus och badbassin.
- Q. Ny portstuga mellan båda huvudafdelningarne.
- R. Lik- och Obduktionstokalen.
- S. Ved- och Halmbodar.
- T. Öfverläkarens boställe.
- U. Det nya brygghuset.
- W. Hospitalets gamla mälthus.
- X. Tillämadt badhus.
- Y. Stagar, enskilde personer tillhörige, till större delen uppförde på hospitalets grund, mot erläggande af tomtöre-skatt.

Beskrifning

öfver

Byggnaderne vid Stockholms Hospital

Conradsberg

af Öfverläkaren, Professoren Doktor *W. F. Öhrström*.

(Med två plancher.)

Dessa byggnader äro följande:

- 1) *Portvakts-Stugan*.
- 2) *S. k. Hedvigsbergsbyggnaden*.
- 3) *Stora nya Sjukhusbyggnaden* med dertill hörande uthus.
- 4) *Stallbyggnaden*.
- 5) *Gula* och
- 6) *Röda trähuset å Conradsberg*.
- 7) *Tvätthuset*.
- 8) *Östra* och
- 9) *Vestra Stenhuset vid sjön* samt
- 10) *Ett Cokes-Skjul*.

1:o) *Portvakts-Stugan* innehåller ett boningsrum med ett litet kök och är upplåtet åt yttre portvakten.

2:o) *S. k. Hedvigsbergsbyggnaden*, belägen straxt vid infarten till hospitalet, utgör Sysslomannens bostad.

3:o) *Stora Sjukhusbyggnaden*, å hvilken ritningar, förfärdigade i Öfver-Intendents-Embetet, finnas i hospitals-archivet, innefattar 3:ne serskilda hufvudafdelningar, nemligen:

a) *Ekonomi-Afdelningen*, belägen i husets midtelparti och en våning högre än de andra afdelningarne, innehåller *i Källarvåningen* 4 rum, hvilka, ursprungligen ämnade till badrum men dertill befunne mindre lämpliga, nu begagnas (2:ne) till lik- och obduktionsrum (A) och (2:ne) till förrådsrum för Sysslomannen (B);

i Första våningen 6 boningsrum, af hvilka till venster 1 är portvaktsrum (C) och 2 uppsyningsmannens boställsrum (D), till höger 1 sysslomannens kontorsrum (E) och 2:ne Uppsyningsfruns boställsrum (F) samt 2:ne s. k. Serveringsrum (G) för stora köket (H), som är beläget uti den inåt Ekonomigården utskjutande delen af denna byggnad, med hvilken sammanhänger en serskild envåningsbyggnad, som innehåller 8 st. rum, af hvilka 2:ne äro upplätne till förrådsrum för köket (J), 2:ne till boställsrum åt kokerskan, (K) 1 dito åt kökspigorna, (L) 2:ne dito åt trädgårds-, stall- och gårdsdrängarne (M) samt ett till matsal åt ekonomibetjeningen (N);

i Andra våningen 8 rum, af hvilka 3:ne äro upplätne åt biträdande läkaren (O), 1 till Direktionens sessionsrum (P), 1 till mottagningssal (Q), 1 till Apotheks- och Läkare-expeditionsrum (R), 1 till den sköterska, som äfven uppassar biträdande läkaren, uppsyningsmannen och uppsyningsfrum (S) och ett som reserv-rum för tillfälligtvis varande behof (T), hvarjemte derstädes äfven finnas 2:ne smärre kök för uppsyningspersonalen (U), samt kyrkan (W);

i Tredje våningen Öfver-Läkarens boställe.

På ömse sidor om ekonomipartiet vidtaga patientafdelningarne, till höger från stora ingången den för qvinkönet och till venster den för mankönet. De äro båda lika till utsträckning och inredning, (med undantag af ett enda ställe, hvarest på qvinnornas 3:dje underafdelning finnas 2:ne smårum motsvarande ett större å

karlsidan) och afdelade i 5 serskilda underafdelningar, nemligen *1:sta* för 10 sjuke af 1:sta betalningsklassen och *de 4 andra* för 65 sjuke af 2:dra och 3:dje klasserna i följande ordning: 2:dra underafdelningen för lugna, renliga, 3:dje för lugna, fänige, osnygge, 4:de för orolige samt 5:te för stormande sjuke.

1:sta Underafdelningen har 3:ne våningar och innehåller

i Källarvåningen en badlokal med 2:ne badkar och 1 förrådsrum, samt källarhvalf för ekonomien;

i 1:sta våningen 4 sofrum, matsal och 1 rum med kök för betjeningen;

i 2:dra våningen, 5 sofrum och ett sällsapsrum; sex alnar breda korridorer finnas i alla 3 våningarne, samt i första och andra latrin.

2:dra Underafdelningen innehåller

i Källarvåningen 5 stora rum, försedda med kakelugnar och ursprungligen beräknade dels till sjuk- och dels till förråds- och arbetslokaler, samt källarhvalf för värmapparats stora kokpanna och förråder af cokes;

i 1:sta våningen 1 disskök och 6 st. rum, af hvilka äro upplätne 1 till matsal, 2 till arbetslokal, 1 till sofrum för 2:ne patienter, 1 till tvagningslokal och 1 till betjeningens boställe, jemte en tambur till utgången åt ekonomigården, samt

i 2:dra våningen 7 st. rum, nemligen 2:ne, hvardera för 8 sjuke, 1 för 5, 1 för 3, 1 för 2, och 1 för 1 sjuk, samt 1 till tvagningsrum.

3:dje Underafdelningen innehåller

i Källarvåningen 4 smärre förrådsrum;

i Första våningen 1 disskök, 1 tvagningslokal och 4 rum, af hvilka äro upplätne 1 till matrum, 1 till dagrum, 1 till sofrum för 2 sjuke och 1 till betjeningen samt

i Andra våningen, utom 1 tvagningsrum, 5 st. sofrum, af hvilka 3 hvardera för 5 och 2 hvardera för 2:ne patienter.

Äfven dessa 2:ne underafdelningar ha dessutom 6 alnar breda korridorer genom alla våningarne och latrin på 1:sta och 2:dra våningarne.

Emellan 3:dje och 4:de underafdelningarne ligger å husets bottenvåning vid en tambur med utgång till ekonomigården ett isolerad rum, som begagnas af uppsyningspersonalen till förråds- och expeditjonsrum.

4:de och 5:te underafdelningarne äro belägne i en från den 3:dje underafdelningen genom en 12 alnar lång korridor skiljd och mot densamma i rät vinkel liggande, envåningsbyggnad och äro från hvarandra skiljde genom en korridor, som delar byggnaden i 2:ne hälfter, af hvilka den, som ligger utåt periferien, utgör

4:de underafdelningen och innehåller, utom latrin och ett mindre domestikrum med kök, en korridor i midten och på ömse sidor om denna 5 st. mindre sjukrum, hvardera för 1 å 2 personer efter behof och 1 rum till bostad för Cellbetjeningen; i källaren är värmapparats lilla kokpanna inrymd.

5:te underafdelningen innehåller 8 st. celler och en bred korridor, som begagnas till dagrum, samt en förstuga med utgång till promenadgården.

Emellan de båda 5:te afdelningarne ligga på några famnars afstånd från kökslokalen de till byggnaden hörande 2:ne nya uthus, uti hvilka äro inrymde 2:ne halm- och 2:ne vedbodas samt 2:ne för ekonomibetjeningen afsedda latriner.

4:o) *Stallbyggnaden*, belägen på ungefär 200 alnars afstånd sydväst från stora byggnaden, innehåller plats för 4 hästar, inventariekammar, vagnshus, loge och foderskulle.

5:o) *Den s. k. gula Conradsbergsbyggnaden* innehåller

i Bottenvåningen 4 rum och kök, hvilka äro upplätne till bostad åt predikanten, och

i Ofvanvåningen, samma antal rum med kök som äro afsedda att mottaga konvalescerande eller lugne sjuke af 1:sta klassen, samt på

Vinden 4 st. smärre vindskupor att begagnas för betjeningen åt dervarande patienter.

- 6:o) *Det s. k. röda Conradsbergshuset* innehåller 10 rum, hvilka ännu äro oanvände och i anseende till deras dåliga beskaffenhet ej kunna vintertiden användas till annat än verkstäder, de der dock, så länge Patientantalet ej öfverstiger 150, äro inrymde i Källarvåningen af stora nybyggnaden.
- 7:o) *Det mellersta stenhuset* vid sjön innehåller på bottnen ångpumpen, om uppfordrar vatten från sjön, tvättstugan och plats för centrifugalmaskinen och på
Ofvanvåningen torkrum.
- 8:o) *I det östra stenhuset* är på bottnen mangellokal och på
Ofvanvåningen 2:ne boställsrum åt tvättförestånderskan och 1 dito till tvättpigorna.
- 9:o) *I det östra* äro 4 rum med kök, af hvilka dock blott ett begagnas nemligen till boställe åt Eldaren vid ångpumpen och åt nattväktaren.
- 10:o) *Öster om Tvätthuset* vid sjön och lastagebryggan är uppfördt en ny brädbeklädd byggnad till upplagsställe för Hospitaletst Cokes-förråd.

Dessutom ligga bredvid de gamla s. k. Conradsbergsbyggnaderna några mindre uthus, de der dock, såsom gamla och alldeles förfallna samt obehöfliga, hvarken böra eller kunna bibehållas.

Beträffande Patienternas *promenadgårdar*, har 1:sta, 2:dra och 3:dje underafdelningarne hvardera sin, inhägnad med spjel-stakett och belägen på utsidan af stora Hospitalsbyggnaden invid sin inom hus motsvarande underafdelning, samt med utgång genom källarvåningen.

4:de och 5:te underafdelningarne ha en gemensam gård inhägnad med 7 alnars högt brädplank.

De för de 3:ne förstnämnde underafdelningarne äro redan behörigen planerade, planterade med häckar af syrén och andra trädsorter så väl innan- som utanför staketten samt försedde med oljemålade sitt-soffor och bänkar.

Till *ekonomigårdarnes* inhägnad med brädplank har Kongl. Ordens-Gillet redan anvisat medel, men den framskridna årstiden förbjuder tyvärr för i år (1862) verkställigheten så väl deraf, som uppförandet af en smedja m. fl. smärre förbättringar, hvartill ock penningar blifvit anvisade.

Vidkommande *utrymmet inom hus* för Patienterna är stora Hospitalsbyggnaden beräknad för 200 Patienter, hvilket antal den godt och väl rymmer, med iakttagande dock deraf att de större verkstäderna förläggas, såsom ock afsigten ursprungligen varit, utom denna byggnad.

Luftmassan blir, efter rummens olika storlek, för hvarje sjuk ungefärligen:

på 1:sta underafdelningen	emellan	2,880 och 1,920	kubikfot,
på 2:dra	dito	emellan 1,030 och 864	kubikfot,
på 3:dje	dito	emellan 1,296 och 800	kubikfot,
på 4:de	dito	900	kubikfot och
på 5:te	dito	1,242	kubikfot.

Hvad angår Hospitalets *uppvärmning*, sker densamma i ekonomipartiet (med undantag af kyrkan) och i alla rum i källarvåningen medelst vanliga kakelugnar, som uppeldas med ved, samt uti de öfrige Patientlokalerna medelst varmt vatten, cirkulerande i rör och kaminer af jern efter Leon-Duvoir's method och i kyrkan med ånga uti jernrör. ¶

Belysningen sker medelst lampor, dels större fritt från taket nedhängande och dels mindre, fästade å väggarne. För första klassens Patienter begagnas undantagsvis stearinljus.

Luftväxlingen skulle efter ursprungliga planen ske uti de 3:ne första Patient-underafdelningarne på det sätt, att frisk uppvärmd luft skulle inströmma genom kaminerna, som tillhöra uppvärmningsapparaten och förskämd luft afgå genom de uti yttermurarne förlagde kanalerna, som genom sin ena mynning kommunicera med bonings-lokalerna

och genom den andra med de på vindarne befintlige så kallade värmekamrarne, det är de omkring varmvattencisternerna derstädes afstängda rum, i hvilka temperaturen är serdeles hög; men som luftvexlingen härigenom befunnits otillräcklig, har man måst derjemte betjena sig af vanligt fönsteröppnande.

Uti 4:de och 5:te underafdelningarne finnas ej några kaminer, utan till ersättning derfor gröfre jernrör, hvilka äro placerade under golven, som här och der hafva öppningar för värmens uppstigande i rummen.

Badlokalerna äro 4, af hvilka 2:ne för hvarje kön; hvarje sådan badlokal har 2:ne rum och 2:ne oljemålade badkar af trä, till och ur hvilka så väl kallt som varmt vatten ledes medelst metallrör. — Badhus för sjöbad saknas ännu.

Tvätten sker medelst ångkokning uti fyra serskilda jernbandade och med lock försedda tråkäril, till och ur hvilka vatten ledes medelst jernrör; ångan härtill tages från den ångpanna, som drifver ångpumpen. För torkningen finnas en centrifugal-maskin, som drifves med handkraft, och ett snälltorkningsrum, som uppvärms med ånga uti jerncylindrar.

BESKRIFNING.

STOCKHOLMS HOSPITAL CONRADSBERG.

Ekonomi afdelningen.

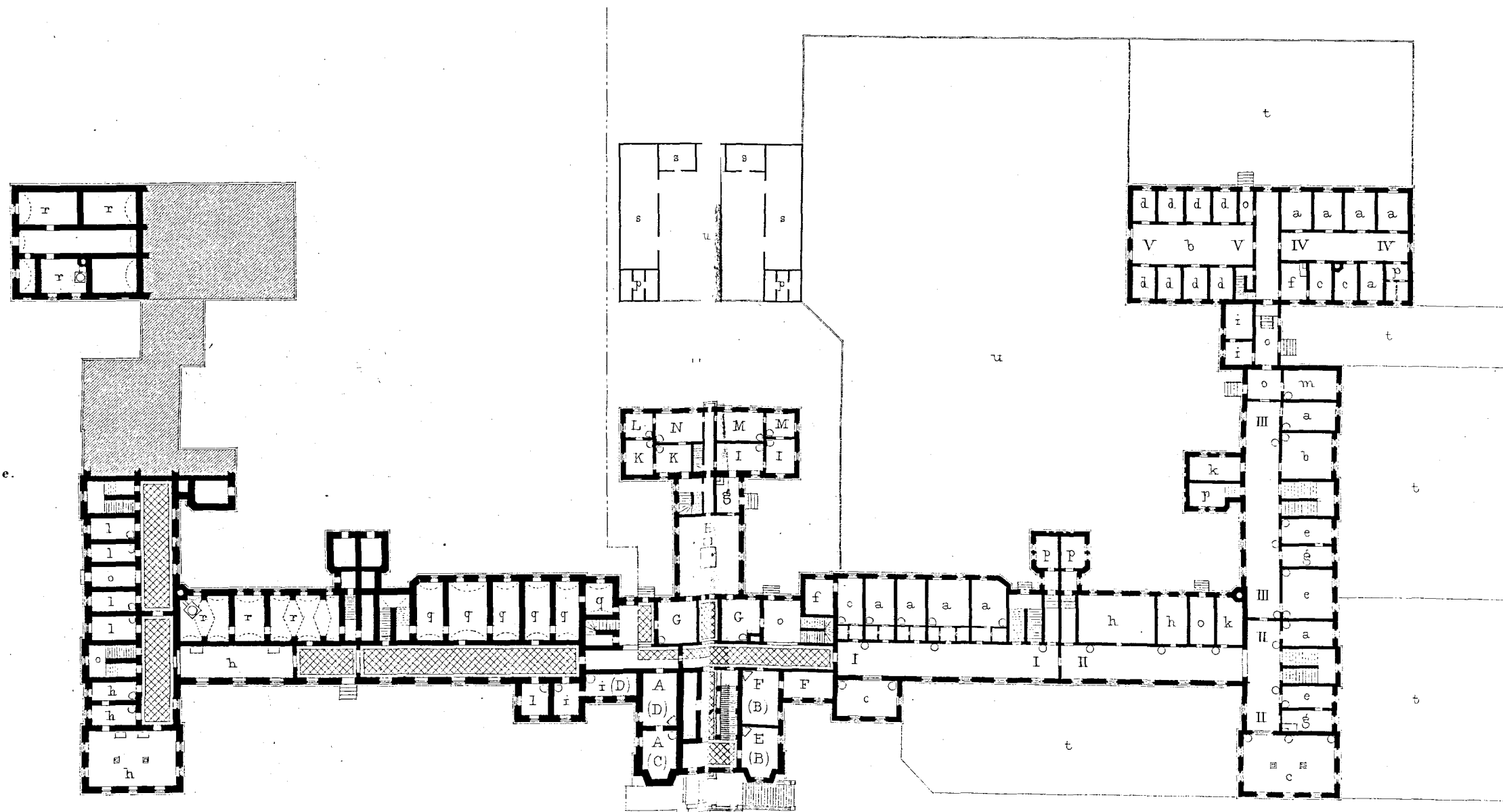
- A. Lik- och obduktionsrum.
- B. Förrådsrum för syslomanen. (i källarvåningen/ belägna.)
- C. Portvaktensrum.
- D. Uppsyningsmannens boställe. } i första våningen belägna.
- E. Syslomanens kontorsrum.
- F. Uppsyningsstrans boställsrum.
- G. Serveringsrum.
- H. Stora köket.
- I. Förrådsrum för köket.
- K. Boställsrum för kökerskan.
- L. D: för kökepigorna.
- M. D: för trädgårds-gårds- och stalldrängarne.
- N. Ekonomibetjeningens matsal.
- O. Biträdande läkarens rum.
- P. Direktionens sessionsrum.
- Q. Mottagningsal.
- R. Apotheke- och Läkarens expeditionssrum.
- S. Rum för den sköterska, som äfven uppassar biträdande läkaren, uppsyningsmannen och uppsyningsstran.
- T. Reservrum.
- U. Smärre kök för uppsyningspersonalen.
- W. Kyrka.

Patient - afdelningarne.

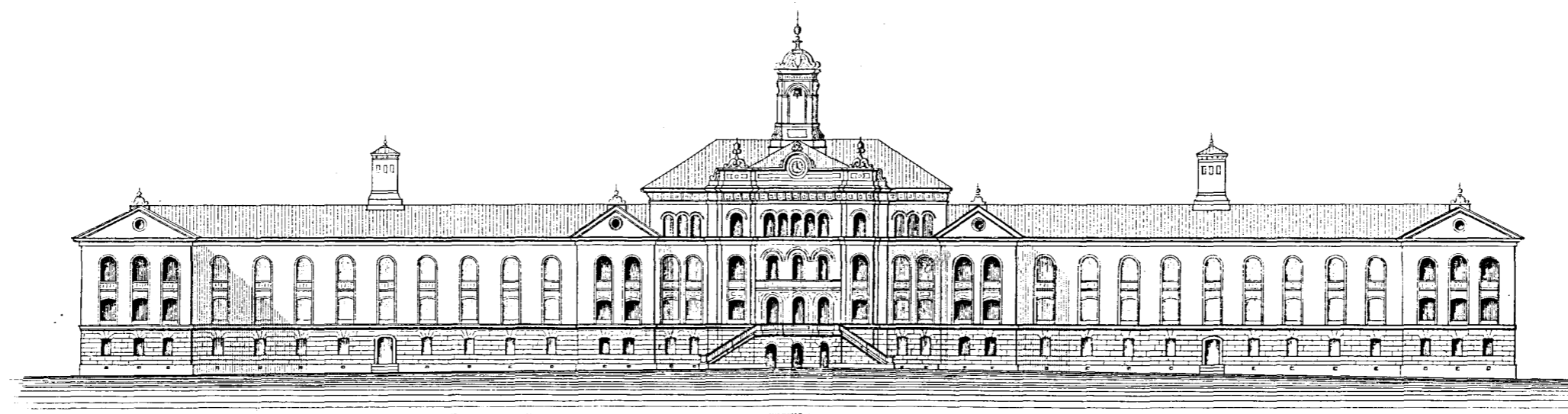
- a. Sofrum.
  - b. Sällskaps eller dagrum.
  - c. Matsal.
  - d. Celler.
  - e. Rum för bitjening.
  - f. Kök för d:.
  - g. Diskkök.
  - h. Arbetslokal.
  - i. Badlokal.
  - k. Tvagningslokal.
  - l. Förrådsrum.
  - m. Uppsyningspersonalens förråds- och expeditionssrum.
  - n. Rum för kroppsligt sjuka.
  - o. Tanbur eller förstuga.
  - p. Latrin.
  - q. Källarhvalf för ekonomin.
  - r. D: för värmeapparater och cokes-förråd.
  - s. Halm och vedbodar.
  - t. Promenad gårdar.
  - u. Bakgårdar.
- I. Underafdelning för sjuka i första betalningsklassen.
 II. D: för lugna, renliga.
 III. D: för lugna, lätige, osnygg.
 IV. D: för orolige.
 V. D: för stormande.

Plan af källarvåningen

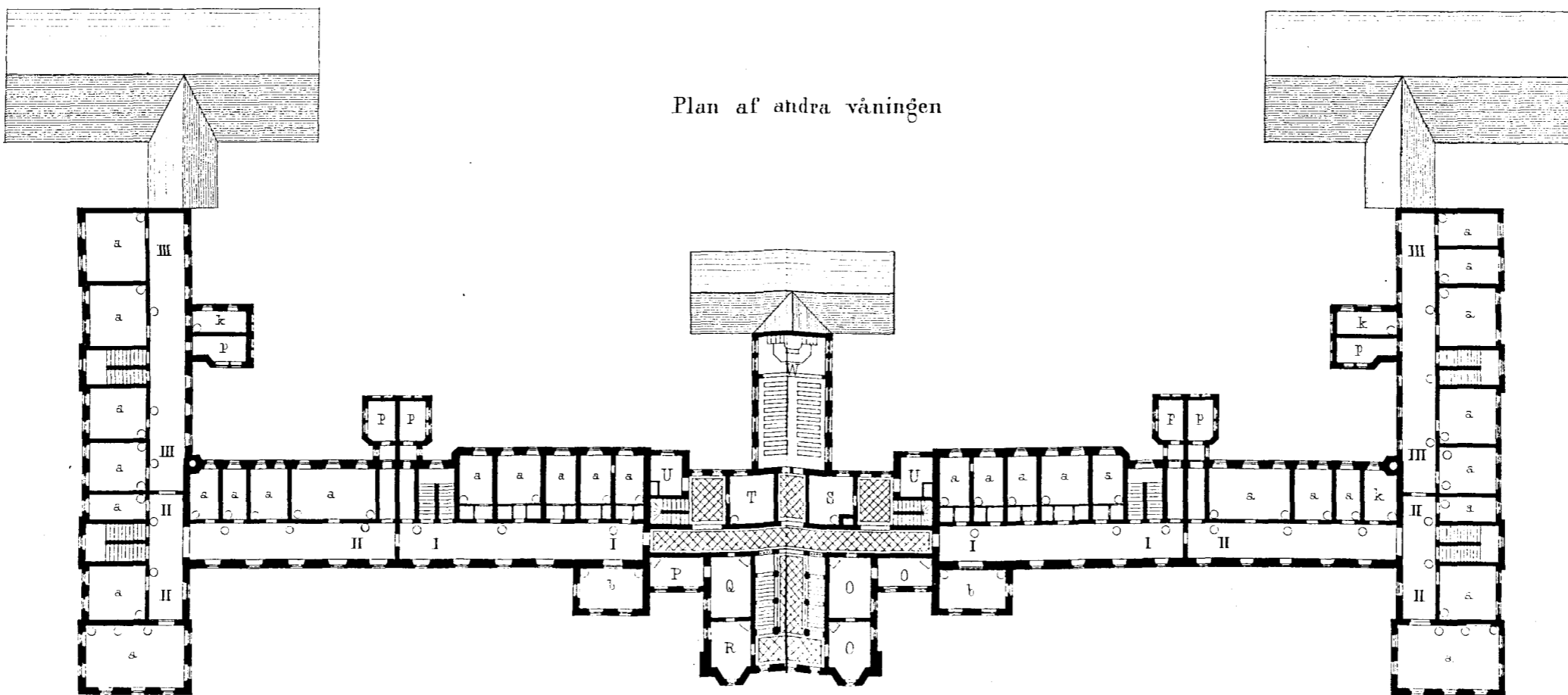
Plan af första våningen

Hufvud facade

Plan af andra våningen

0 10 20 30 40 50 60 70 80 Alnar

Formulär till den årsberättelse, som Öfverläkare vid Hospital, enligt § 5 af Kongl. Maj:ts Nådiga Stadga angående sinnessjukes behandling och vård den 5 Mars 1858, bör årligen så väl till K. S. O. Gillet som till Kongl. Sundhets-Collegium afgifva, jemte formulärer till de statistiska uppgifter rörande sjukvården, m. m., hvilka böra denna årsberättelse bifogas.

1. Byggnader.

Under året skedda nybyggnader, betydligare reparationer eller vigtigare förändringar m. m., jemte uppgift på hvad som för närmaste framtiden i dessa hänseenden kan anses behöfligt eller önskvärdt.

2. Utrymme.

Antal sjuke, som beräknas kunna på en gång vara intagne; om utrymmet för detta antal inom de olika afdelningarna, inom dag- och sofrum, inom verkstäder och promenadgårdar, anses vara tillräckligt; om erfarenheten visat att antalet platser motsvarar antalet sökande till inträde, eller, om detta ej varit förhållandet, huru många sjuke under året blifvit afvisade, o. s. v.

3. Uppvärmning, upplysning, luftvexling.

På hvilka sätt sjukrum, korridorer och trappor uppvärmas och upplysas; hvilka anordningar för luftvexling äro vidtagne och om dessa motsvara ändamålet, serdeles med hänsyn till tillgång på frisk luft i sjuklokalerna, m. m.

4. Bad- och tvättanstalter.

Om tillräckliga tillfällen till bad af olika beskaffenhet och för olika ändamål för de serskilda afdelningarna finnas att tillgå, samt huru anstalterna härför äro inrättade. Enligt hvilken method tvätten är ordnad; om densamma motsvarar ändamålet, o. s. v.

5. Mathållning, matlagning, utspisning.

Huru mathållningen är ordnad, genom entreprenad eller egen hushållning. Kökslokalernes beskaffenhet, efter hvilken method matlagningen utföres. Matens beskaffenhet och om den är tillräcklig för de sjukes behof. Betjeningens kosthåll; om detta är lika med de sjukes eller i hvad mån det är olika. Portionspriset för dag för sjuke i olika betalningsklasser och för betjeningen. Om matportionerna äro lika för alla inom hvarje afdelning, eller om de äro olika för konvalescenter, för med utarbete sysselsatte, för kroppsligt sjuke samt för betjeningen o. s. v. Huruvida några förändringar i matens beskaffenhet, i dess mängd eller i dess fördelning, t. ex. i hela och halfva portioner, o. s. v. kunna anses vara fördelaktiga.

6. Inventarier och möbler.

Dessas tillstånd i allmänhet; om de fylla behovet, äro ändamålsenliga o. s. v. Serskildt anmärkes beskaffenheten af de inventarier, som tillhöra matens servering, beskaffenheten af sängarna, m. m.; om tillräckliga verktyg för de olika verkstäderna finnas, o. s. v.

7. Beklädnad och sängkläder.

Det befintliga antalet af hvarje beklädnads- och sängklädespersedel uppgifves, äfvensom om detta antal är svarande mot behovet; om beskaffenheten är ändamålsenlig; om den är passande och tillräcklig för olika kön, för olika åldrar, för olika årstid, för olika sysselsättning; om de sjuke få begagna egna klädespersedlar, o. s. v. Hvad som af dessa artiklar blifvit af de sjuke tillverkadt och förfärdigadt under året, o. s. v.

8. Betjening.

Antal för ekonomien; för sjukskötseln; för hvarje afdelning; huru många sjuke hvar och en har att tillse; aflöningsvilkor; slöjdkunnighet; tjenstetid i allmänhet; pensioner; om de erhålla utspisning från hospitalets kök eller åtnjuta s. k. stat; om svårighet möter att erhålla pålitlig och passande sjukbetjening, o. s. v.

9. De sjukas sysselsättning och förströelser.

Anordning af befintliga verkstäder; tillfällen till arbete i fria luften för män; för kvinnor; huru stort antal af hvardera könet öfver hufvud taget under året varit arbetsföre och kunnat sysselsättas. Uppgift på arbeten, så utom som inom hus, hvilka, enligt utdrag utur arbetsjournalen, blifvit af de sjuke verkställda. Hvilka belöningar eller uppmuntringar tilldelas dem som utmärka sig för flit, o. s. v. Promenadgårdarnes beskaffenhet; hvilka tillfällen till förströelser, antingen inom eller utom hus, finnas att tillgå, o. s. v.

10. Religionsöfningar och undervisning.

Religionsöfningarnes beskaffenhet: om undervisning, vare sig i religion eller i andra ämnen meddelas; huru densamma är ordnad och hvilken inverkan den visat sig utöfva vid de sjukas behandling; huru många kunnat sig deraf begagna, o. s. v. Önskligt vore att den berättelse, Hospitalspredikanten i dessa hänseenden bör afgifva, bifogades.

II. Dagordning, snygghet, snyggingsrum, afträden.

Hufvuddragen af den för hospitalet antagna dagordningen; om några förändringar i densamma under året blifvit gjorda eller anses behöfliga. Huru snygghet vidmagthålles; om serskilda snyggingsrum finnas, jemte dessas beskaffenhet; om afträdena äro ändamålsenligt ordnade för undvikande af stank i sjukrummen, o. s. v.

12. Underhållsdagar.

Antal underhållsdagar under året för hela sjukantalet; för sjuke i de olika betalningsklasserna; för den betjening som erhåller hospitalets utspisning. Medeltal underhållsdagar för hvarje sjuk; medeltal sjuke för dag, o. s. v.

13. Utgifter.

Hela utgiftssumman angifves, med specificerad uppgift på beloppet under de serskilda utgiftstitlarne. Då kostnader för nybyggnader, reparationer å fastigheten, onera och utskylder afdragas, återstår utgiftssumman för sjukvården, hvilken fördelas på hvarje underhållsdag och på hvarje under året upptagen sjukplats. Medelkostnaden för utspisning för hvarje sjuk för dag utföres serskildt; likaledes läkemedelskostnaden, o. s. v.

14. Vetenskapliga iakttagelser.

Rörande sjukdomarnes orsaker och uppkomstsätt; deras behandling och de metoder och medel, hvilka dervid visat sig verksamma; användning af moraliska eller kroppsliga tvångsmedel, jemte tabellarisk uppgift på hvilka sådana blifvit använda, huru ofta och under huru lång tid i hvarje fall; sjukdomshistorier och liköppningsberättelser af vetenskapligt intresse, eller af sällsyntare art; de rätts-medicinska utlåtanden, hvilka under året blifvit afgifne; förhållandet med de å hospitalet vistande arrestanter och för hvilken brottslig handling de blifvit tilltalade; förhållandet med sjelfmord och sjelfmordsförsök bland de sjuke. Serskild redogörelse för de fallandesots sjuke. Uppgift på antalet konvalescenter vid årets slut, samt huru många af de öfriga kunna antagas botliga eller obotliga, o. s. v. o. s. v. o. s. v.

15. Anmärkningar

till hvilka hvar och en af de bifogade tio tabellernas sifferuppgifter kunna gifva anledning.

Hospital under år 186 .

intagningen.								Sjukdomens bestånd före intagningen.										Antal förutgångna anfall.																
41—50.		51—60.		61—70.		Öfver 70 år.		Under 3 månader.		3—12 månader.		1—2 år.		2—3.		3—4.		4—5.		Öfver 5 år.		Okänt.		Intet.		Ett.		Två.		Tre.		Fyra o. s. v.		
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	

Hospital under år 186 .

Vistelsetid inom Hospitalet.																	Sjukdomens bestånd från dess uppkomst.										Summa tillfrisknade.	Förbättrade.	Oförbättrade och obotlige.	Döde.								
Under 1 år.		1—2.		2—3.		3—4.		4—5.		Öfver 5 år.		Under 3 månader.		3—12 månader.		1—2 år.		2—3.		3—4.		4—5.		Öfver 5 år.		Okänt.												
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	

Tabell № 8

Uppgift på de antagliga orsaker under hvilkas inflytelse sinnessjukdom uppkommit:

	bland de från föregående år kvarliggande		bland de under år 186 inkomne		Summa.
	m.	qv.	m.	qv.	
<i>A. Moraliska orsaker.</i>					
1. Religionsgrubbel; samvetsförebråelser m. m.					
2. Kärleksgrubbel; försmädd kärlek; svartsjuka m. m.					
3. Husliga bekymmer; oenighet; näringsomsorger; sorg öfver förlust af älskade föremål m. m.					
4. Olyckor och motgångar; misslyckade spekulationer; förlust af egendom; förlorade processer m. m.					
5. Sårad egenkärlek; högmod; fäfänga; svikna förhoppningar; orättvisa beskyllningar m. m.					
6. Häftiga sinnesrörelser; förskräckelse; vrede; hat m. m.					
7. Hemsjuka; sårad fosterlandskänsla m. m.					
o. s. v.					
<i>B. Intellektuella orsaker.</i>					
1. Öfveranstängning i studier och själsarbete, vare sig i vetenskapligt, litterärt eller artistiskt hänseende					
o. s. v.					
<i>C. Sensuella orsaker.</i>					
1. Onani					
2. Öfverdrift uti tillfredsställande af könsdrift					
3. Missbruk af spritdrycker					
4. Oordentligt lefnadssätt i flera riktningar					
o. s. v.					

	bland de från före- gående år qvarliggande		bland de under år 186 inkomne		Summa.
	m.	qv.	m.	qv.	
<i>D. Organiska orsaker.</i>					
1. Idiotism					
2. Missbildning af hufvudskålen					
3. Fallandesot					
4. Convulsioner					
5. Hjerninflammation; hjernkongestion; slaganfall					
6. Organisk hjernsjukdom					
7. Febrar					
8. Kroniska lidanden i matsmältningsorganerna					
9. Menstruationslidanden					
10. Hög ålder					
O. S. V.					
<i>E. Yttre orsaker.</i>					
1. Skador af åtskillig art; slag, fall, stötar, blessurer, operationer m. m.					
O. S. V.					
<i>F. Predisponerande orsaker.</i>					
1. Arf: a) från fäderne					
b) från möderne					
c) från fäderne och möderne					
O. S. V.					
<i>G. Okända orsaker.</i>					
Summa					

Stånd och yrke.	Sjukdomsform vid intagningen.																			
	Ursinne. <i>Mania.</i>		Tungsinne. <i>Melancholia.</i>		Vansinne. <i>Ereosia.</i>		Pörryckhet. <i>Paranoia.</i>		Svagsinnet. <i>Dementia.</i>		Fånighet. <i>Idiotia.</i>		Vilmlig förslamning. <i>Paralytica generatis.</i>		Fallandesot. <i>Epilepsia.</i>		Okänd.		Summa.	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.
Landtbrukare af ståndspersonsklass...																				
Bönder och jordtorpare.....																				
Idkare af bergs- och brukshandtering																				
Idkare af fabrikshandtering, med specifikation.....																				
Idkare af handverk, med specifikation																				
Idkare af handel, med specifikation...																				
Idkare af skön konst, med specifikation																				
Jordbruksarbetare.....																				
Arbetare i andra yrken, med specifikation.....																				
Enskild betjening.....																				
Skolungdom och studerande.....																				
Fattighjon																				
O. S. V.																				
Summa																				

INSTRUKTION
för
Öfverläkare
vid **Hospitalen.**

§ 1.

Utnämnd Öfverläkare aflägge inför Kongl. Maj:ts vederbörande Befallningshafvande tro-, huldhets- och embetsed samt anmäla sig derefter, med intyg öfver den aflagda eden, hos vederbörande Direktion till inträde uti tjensteutöfning.

§ 2.

Vid inträdet i tjensteutöfning emottager Öfverläkare, enligt inventarieförteckning, det tjensten tillhörande Arkivet, samt är sedermera för dess vård ansvarig.

§ 3.

Öfverläkaren, som, enligt 5 § 3 mom. af Kongl. Stadgan angående sinnessjukes vård och behandling den 5 Mars 1858, bör vara boende vid inrättningen, skall, då utrymmet sådant medgifver, hafva sin bostad inom hospitalet, men i annat fall i dess närmaste grannskap. Han får icke, utan Kongl. Maj:ts särskilda tillstånd, innehafva annan tjenst; ej eller vare honom tillåtet, utan bifall af Öfverstyrelsen, att till vård hos sig emottaga sinnessjuk person, såsom i nämnde 5 § jemväl är föreskrifvet.

§ 4.

Vid större hospital, der biträdande läkare finnes anställd, äge Öfverläkaren, om han det åstundar, hvarje år efter derom hos Direktionen gjord anmälan, njuta ledighet under sex veckor, å tid då han är från särskilda åligganden fri.

Önskar Öfverläkare eljest tjenstledighet, göre derom, genom Direktionen, ansökning hos Öfverstyrelsen, som, i fall densamma beviljas, bestämmer, huru tjensten bör under tiden uppehållas; och gäller, vid så beskaffad ledighet, i afseende på afdrag å lönen, enahanda föreskrifter, som för statens tjenstemän i allmänhet.

§ 5.

Öfverläkaren, som, enligt anförda § i 1858 års Nädiga Stadga, är mellan Direktionens sammanträden hospitalets ansvarige Styresman, i hvilken egenskap han i tjensten äger fordra hörsamhet af alla dithörande tjenstemän och tjenare, är pliktig deltaga i Direktionens öfverläggningar och dervid föredraga alla frågor rörande sjukvården och den inre förvaltningen samt till Direktionens pröfning anmäla de af honom vidtagne åtgärder. Förekomma mellan Direktionens sammanträden viktigare ärenden, som fordra skyndsam handläggning, bör Öfverläkaren sådant hos Direktionens Ordförande anmäla.

§ 6.

Då sinnessjuk anmäles till intagning, åligger Öfverläkaren att granska ansökningshandlingarne samt, på grund af dessa till Direktionen afgifva utlåtande. Emellan Direktionens sammanträden må ock Öfverläkaren äga att, i trängande fall, intaga anmäld sjuk; dock bör vid nästa Direktionssammanträde sådant tillkännagifvas. Öfverläkaren äge ock från hospitalet utskrifva patient, som tillfrisknat. Anser Öfverläkaren att patient, som är förbättrad eller finnes obotlig, bör från hospitalet skiljas, göre anmälan derom hos Direktionen. Om vansinniga brottslingar gäller hvad särskildt är stadgadt.

§ 7.

Öfverläkaren, hvilken tillkommer att antaga de vid sjukvården enligt stat behöflige vaktare och sköterskor samt dem afskeda, bör tillse, att de noggrant och kärleksfullt fullgöra sina åligganden och iakttaga de dem i instruktioner lemnade föreskrifter. Derest Öfverläkaren iakttagel fel eller försumlighet hos öfrige vid hospitalet anställda personer, äger han med foglighet söka rätta det felaktiga eller, i svårare fall eller om uppstudsighet eller ohörsamhet honom visas, derom hos Direktionen göra anmälan.

§ 8.

Innan inkomne räkningar framläggas för Direktionen till anordning, böra de vara förevisade Öfverläkaren, som, derest emot dem ej är något att erinra, bör sådant å räkningen teckna. Sak samma vare med aflöningslistor, som af Sysslomannen uppgöras.

§ 9.

Öfverläkaren åligger i öfrigt:

1. att minst en gång hvarje dag, helst förmiddagen, åtföljd af biträdande Läkare, der sådan finnes, äfvensom af Uppsyningsman eller Föreständerska, besöka alla till sjukvården hörande lokaler och dervid meddela nödiga föreskrifter angående de sjukes behandling, utspisning, arbetsfördelning, omflyttning, m. m., samt tillse, att ordning och snygghet allestädes vidmakthållas samt betjeningen sina åligganden fullgör, äfvensom för biträdande Läkaren diktera det, som af denne bör uti Special-journalen för hvarje sjuk för dagen antecknas;

2. att noggrant vaka deröfver, att de sjuke erhålla mat af god beskaffenhet och i föreskrifven mängd samt att i sjuksalar, arbetsalar och promenadgårdar de för ordning och renlighet gifne föreskrifter iakttagas;

3. att underrätta den för sjukvården anställda betjeningen, huru de sjuke i allmänhet och, då så erfordras, huru hvar och en särskildt bör behandlas, samt tillse, att de sjuke endast med mildhet och lämpor tillrättavisas samt hållas till ordning, snygghet och sysselsättning; börande, framför allt, Öfverläkaren sjelf genom ett kärleksfullt beteende mot de sjuke bemöda sig att vara ett föredöme för alla öfrige vid sjukvården anställda samt noga vaka öfver, att sedlighet och gudsfruktan bland betjeningen upprätthållas, och genom eget uppförande söka förvärfva den aktning och den myndighet, som hans plats tillkomma.

4. att med noggranhet och urskiljning, i den utsträckning, som lokala förhållanden medgifva, ordna de sjuke inom de olika afdelningarne och underafdelningarne, så att lugne, foglige, pålitlige och snygge skiljas från orolige, stormande, opålitlige och osnygge, att tillfälligt kroppsligt sjuke vårdas inom särskilda lokaler, samt, framför allt, att könen icke någorstädes inom inrättningen kunna med hvarannan hafva gemenskap;

5. att, då, i och för de sjukes behandling, tvångsmedel, vare sig kroppsliga eller moraliska, eller bestraffningar äro nödvändige, välja dessa så lindriga, som möjligt, och aldrig sådane, hvarigenom de sjuke kroppsligt misshandlas eller moraliskt förnedras; börande Öfverläkaren på det nogaste vaka deröfver, att hvarken tvångsmedel användes ej eller någon bestraffning verkställes, utan att han sjelf derom gifvit befallning, samt helst Öfverläkaren personligen underrätta den sjuke om orsaken till den behandling denne måste underkastas;

6. att, i enlighet med hvad 5 § i 1858 års Nådiga Stadga förmår, så vidt på Öfverläkaren ankommer, så ordna, att de sjuke sysselsättas, och, om möjligt, ingen lemnas sysslolös, och att således, efter hvarderas olika fallenhet och förmåga, för hvar och en anvisa det arbete eller den sysselsättning, som, under betjeningens tillsyn eller med dess biträde, kan utföras, söka föranstalta lämpliga verkstäder och verktyg, passande arbete utom hus med jordbruk, trädgårdsskötsel, m. m., böcker till läsning och undervisning, o. s. v., äfvensom bereda tillfälle till ändamålsenliga förströelser, så väl inom hus som i fria luften, såsom ock tilldela de sjuke passande uppmuntringar och belöningar, t. ex. för väl utfördt arbete, för stilla uppförande, för snygghet, m. m.;

7. att, då sådant äskas, uppgöra och öfverlemna till Direktionen förslag till instruktioner för Uppsyningsman, Förestånderska, Sjukvaktare och Sköterskor, äfvensom till den ordningsstadga, som, enligt 4 § 2 mom. i högstberörda Nådiga Stadga, bör Öfverstyrelsens pröfning underställas;

8. att, då sådant erfordras, till Direktionen afgifva förslag till utspisnings- och beklädnadsstater;

9. att, vid anordning af mat och läkemedel, iakttaga all den sparsamhet, som med de sjukas bästa är förenlig, och ej afvika från den bestämda matordningen i andra fall, än då sådant i och för behandlingen är oundgängligen nödvändigt;

10. att, enligt af Öfverstyrelsen fastställda formulär, föra de för hospital föreskrifna journaler eller ock tillse, att de, der sådant är stadgadt, af biträdande Läkaren ordentligt föras, äfvensom att till så väl Öfverstyrelsen som Kongl. Sundhets-Collegium, inom bestämd tid, afgifva årsberättelse, i den form och af det innehåll, som de af Öfverstyrelsen anbefalldes formulär utvisa;

11. att, utan afgift, meddela dels åt utskrifven patient, enligt journalen, intyg om hans sjukdom, dels, då patient å hospital aflider, attest åt vederbörande om dödsorsaken och dels i öfrigt intyg, som af domstol eller annan vederbörande myndighet om patient äskas. Vare ock pliktig, derest eljest, af anförvandt eller målsman, intyg begäres om någon å hospitalet vårdad person, sådant emot föreskrifven lösen lemna.

12. att granska apoteksräkningarne till deras öfverensstämmelse med skedde requisitioner samt derefter riktheten genom påskrift attestera.

§ 10.

Då det är af vigt, att inrättningens förvaltning och hushållningen derstädes i alla dess delar af Öfverläkaren noggrant följes, bör, sedan hufvudboken för det förflutna året jemte bilagor blifvit af Syslomanen till Direktionen aflemnad, Öfverläkaren lemnas tillfälle, under fjorton dagar, att samma räkenskap skärskåda.

§ 11.

Härförutan ställe Öfverläkaren sig till efterrättelse Kongl. Maj:ts Stadga angående sinnessjukes behandling och vård, gällande medicinal-författningar och de särskilda föreskrifter Öfverstyrelsen redan lemnat eller framdeles kan komma att lemna. Honom åligger ock iakttaga hvad Direktionen i enlighet med den Nådiga Stadgan eller särskild föreskrift kan honom meddela.

INSTRUKTION
för
Biträdande Läkare
vid Hospitalen.

---

§ 1.

Då biträdande Läkare skall vid Hospital antagas, kungöre vederbörande Direktion ledigheten, med uppmaning till behörige sökande att, inom 60 dagar derefter, ansökning om befattningen till Direktionen inlemna. De inkomna handlingarna böra deruppå, så fort ske kan, beledsagade af Öfverläkarens och Direktionens yttranden, insändas till Öfverstyrelsen, som förordnar den af de sökande, hvilken anses mest lämplig. Biträdande Läkare anställs för högst tre år, men kan derefter, uppå anmälan af Öfverläkaren och Direktionen, ånyo antagas.

§ 2.

Biträdande Läkare står under Öfverläkarens förmanskap och är Öfverläkaren hörsamhet i tjensten skyldig.

§ 3.

Biträdande Läkare bör, så vidt utrymmet medgifver, bo inom Hospitalet. Önskar han tjenstledighet för en tid af högst tre månader, anmäle det hos Direktionen, som eger, om skäl förefinnas, ledigheten bevilja. Vill han längre ledighet tillgodonjuta, bör ansökningen derom af Direktionen insändas till Öfverstyrelsens pröfning. Då ledighet begäres, åligger det biträdande Läkaren att sjelf föreslå annan person till tjenstens bestridande, äfvensom han bör vikarien aflöna.

§ 4.

Vill biträdande Läkare lemna sin befattning före den bestämda tjenstgöringstidens slut, ingifve till Direktionen ansökning om afsked; dock vare han pliktig att fortfarande förrätta tjensten under en tid af tre månader från den dag ansökningen blef till Direktionen inlemnad.

§ 5.

Vid inträffande sjukdom eller tillfälligt förfall för Öfverläkaren, förrätte biträdande Läkaren, jemte egen tjenst, äfven Öfverläkarens.

§ 6.

Biträdande Läkare ställe sig till noggrann efterrättelse de af Direktionen för Hospitalet fastställda ordningsstadgar.

§ 7.

Biträdande Läkarens åligganden äro:

1. att medfölja Öfverläkaren vid dess besök i sjukrummen, derunder anteckna de föreskrifter, som af honom lemnas angående de sjukas behandling och utspisning, samt tillse, att dessa föreskrifter punktligt utföras.
2. att utskrifva recepterna för dagen och utspisningslistan för följande dag; utdela till vederbörande betjening de förordnade läkemedlen, med påskrift om användningssättet, den sjukas namn och den afdelning, der han vårdas.

3. att, efter Öfverläkarens anvisning, upprätta special-journaler för hvarje sjuk och uti dessa införa alla viktigare förändringar i afseende på sjukdomens gång och behandling m. m. samt, då någon sjuk dör eller utskrifves från Hospitalet, till Öfverläkaren aflemna den öfver samma patient förda afslutade journalen.

4. att å hvarje på Hospitalet afliden sjuk förrätta liköppning och, enligt Öfverläkarens diktering, uppsätta liköppningsberättelse, hvilken vidfogas nämnda journal.

5. att hvarje eftermiddag, åtföljd af Uppsyningsmannen eller Förestånderskan, besöka sjukrummen, underätta sig om de sjukes tillstånd, tillse att alla dem rörande föreskrifter blifvit fullgjorda, och att ordning i hvarje hänseende inom Hospitalet iakttages, samt att, i händelse skäl till anmärkning förefinnes, sådant hos Öfverläkaren anmäla.

6. att vid hastigt påkommande sjukdomsfall, i Öfverläkarens frånvaro, anordna den behandling, som för tillfället pröfvas nödig.

7. att biträda Öfverläkaren vid uppgörandet af de tabeller, hvilka, enligt föreskrifna formulär, skola vidfogas årsrapporten från Hospitalet.

8. att hafva under sin vård Hospitalets förråd af instrumenter och bandager samt för dem, enligt inventarie-förteckning, ansvara.

9. att hafva i förvar de läkemedel, som, enligt Öfverläkarens föreskrift, böra ständigt finnas till hands samt dessa vid behof utdela.

Uppgift å de under år 1861 af sjuke vid Wadstena Hospital verkställda arbeten.

1. *Förfärdigade Klädespersedlar:*

12 st. Rockar af kläde.
 15 par Byxor »
 18 st. Västar »
 27 st. Rockar af vadmal.
 54 par Byxor »
 26 st. Västar »
 29 st. Rockar af bomullstyg.
 29 par Byxor »
 8 st. Västar »
 44 st. Rockar af buldan.
 55 par Byxor »
 9 st. Tvångtröjor »
 40 st. Karlförkläden »
 4 st. Västar af gamla kläder.
 40 st. Halsdukar »
 Dessutom erforderlig lagning af gamla klädespersedlar.

2. *Skoplagg:*

104 par Skor, nygjorda;
 195 par » lagade.

3. *Spånad:*

20 L $\bar{a}$ 10 $\bar{a}$ Linnegarn, hvaraf 7 L $\bar{a}$ 7 $\bar{a}$ Tåggarn
 samt 13 L $\bar{a}$ 3 $\bar{a}$ Blångarn.
 17 L $\bar{a}$ 8 $\frac{1}{2}$ $\bar{a}$ Ullgarn.
 35 L $\bar{a}$ Nöthårgarn.

4. *Väfnad:*

124 alnar Linneväf.
 342 » Halffinneväf.
 252 » Halfylletyg.
 720 » Hårgarnsväf.

5. *Sömnad:*

20 st. Qvinnoklädningar af halffinneväf.
 42 » d:o d:o » halfylletyg.
 64 » d:o halsdukar » halffinneväf.
 12 » Tvångtröjor » d:o.
 24 » Örngottsvar » linnelärf.
 120 » Hårväfstäcken.
 25 » Qvinnoklädningar » buldan.
 43 » d:o rockar » d:o.
 71 » Madrasser » d:o.
 55 » Putvar » d:o.
 238 » Lakan » blångarnsväf.
 184 » Skjortor » »
 100 » Lintyg » »
 429 par Yllestrumpor stickade, deraf 321 par långa
 samt 108 korta.
 102 par Yllevantar.
 15 $\frac{1}{2}$ $\bar{a}$ Skogarn, spunnet.
 1002 alnar Band, väfda.
 60 bundtar Solf, knutna.

Dessutom ull- och nöthårs-kardning, väfnaders och garns bykning, kläders och strumpors lagning, uppässning vid väfnad, spolning och nystning, tvinning af ull- och tåg-garn m. m.

6. *Dagsverken*, hvilka, enligt förda arbetsjournaler, blifvit utgjorde vid Wadstena Hospital af manliga personalen: med uppläggning af ved, dess inbärande i vedboden, sågning och sönderhuggning; skyffling och putsning af gårdar och promenader; renhållning af gator och latriner; planering af nya parkanläggningen vid Hospitalen för mankön samt upptagning och grusning af gångar derstädes; gräfning af afloppsdiken samt upprensning och underhåll deraf; bortschaktning af jord vid nya tvättanstalten samt utfyllning dermed i sjön Vettern för torkgårdens utvidgning; plantering af träd, buskar och blommor; biträde vid bortföring af sten och jord från byggnadsplat-

sen äfvensom vid transport af sand och grus dit; snöskottning å gator och gårdar; skoffing af spanmål å Hospitalets magasin; mat- och vatten-hemtning; handtlangningar och handräkningsarbeten af hvarjehanda slag, deribland golfskurning; skräddare-, skomakare- och snickare-arbeten äfvensom biträde i smedjan; deltagande i sjukvakt m. m. Af qvinliga personalen: med handarbeten såsom spånad, väfnad, sömnad, strumpstickning m. m.: tvätt, mangling och strykning; golfskurning, städning, åtskilliga handräkningsbestyr vid förefallande behof, biträde vid sjukvakt och mera dylikt.

	Dagsverken.		Dagsverken.
Under Januari månad	1,520	Transport	11,543
» Februari »	1,555	Under Augusti månad	1,889
» Mars »	1,617	» September »	1,757
» April »	1,562	» Oktober »	1,859
» Maj »	1,661	» November »	1,752
» Juni »	1,812	» December »	1,776
» Juli »	1,816		
	<u>Transport 11,543</u>		<u>Summa dagsverken 20,576</u>

Uppgift på tvångsmedel m. m., hvilka under 1861 blifvit för sjuke vid Wadstena Hospital använde.

»I fordna dagar användes vid härvarande hospital, liksom vid de flesta andra, många slags tvångsmedel; men förhållandet är nu helt annat. Hvad straffen särskildt beträffar, användas de blott för sådane sjuke, hvilka ega förmåga inse det orätta och elaka i sitt uppförande och endast för att väcka de felande till sjelfbeherskning och besinning. De inskränka sig vanligtvis till varningar och alfvorsamma förmaningar; uteslutande från små fördelar och förströelser; i svårare fall inneslutes den felaktige på cell eller förminskas dess matportion. Raseri, vild förstörelselust, begär att skada andra eller sig sjelfva och vämjelig osynghet m. m. erfordra understundom kroppsliga tvångsmedel, hvarvid företrädesvis tvångströja eller tvångsstol och, i sällsyntare fall, hand- eller fot-remmar begagnas.»

»Dessa tvångsåtgärder användas dock med sparsamhet och moderation samt tillgripas endast i trängande fall, såsom af nedanstående tabell närmare inhemtas»:

Sjukdoms-form.	Tvångsmedlens beskaffenhet.	Antal gånger som hvarje sjuk varit underkastad tvångsmedel.		De särskilda gångerna sammanräknade och fördelade i medeltal.	Orsaker, hvilka föranledt tvångsmedels användande.
		m.	qv.		
Ursinne.	Inspärning.	3	—	5 dygn.	Våldsamhet och uppstudsighet.
»	Tvångsstol.	5	—	10 timmar.	d:o » förstöringslust.
»	Tvångströja.	3	—	2 dygn.	d:o d:o.
»	Inspärning.	3	—	4 d:o.	d:o d:o.
»	Tvångströja.	10	—	2 d:o.	d:o.
»	Inspärning.	1	—	7 d:o.	d:o.
»	Tvångströja.	5	—	1½ d:o.	d:o.
»	Inspärning.	—	3	5 d:o.	d:o.
»	Tvångströja.	—	5	2 d:o.	d:o.
»	Inspärning.	—	7	3 d:o.	d:o.
»	Tvångströja.	—	3	1 d:o.	d:o.
»	d:o.	—	2	16 timmar.	d:o.
Tungsinne.	d:o.	—	3	2 dygn.	Sjelfmordsförsök.
Vansinne.	Inspärning.	2	—	7 d:o.	Rymningsbegär och våldsamhet.
»	Tvångströja.	—	4	½ d:o.	Uppstudsighet » d:o.
Förryckthet.	d:o.	3	—	1½ d:o.	Förstörelselust.
»	d:o.	2	—	8 timmar.	Våldsamhet och uppstudsighet.
»	d:o.	4	—	½ dygn.	d:o » förstörelselust.
Svagsinhet.	Inspärning.	1	—	7 d:o.	Snatteri och uppstudsighet.
»	Tvångströja.	3	—	½ d:o.	Våldsamhet och d:o.

Sjukdoms-form.	Tvängsmedlens beskaffenhet.	Antal gånger som hvarje sjuk varit underkastad tvängsmedel.		De särskilda gångerna sammanräknade och fördelade i medeltal.	Orsaker, hvilka föranlett tvängsmedels användande.
		m.	qv.		
Svagsinnet.	Tvängströja.	—	2	1½ dygn.	Våldsamt och förstörelselust.
»	d:o.	—	5	½ d:o.	d:o d:o.
Fånighet.	d:o.	5	—	½ d:o.	d:o d:o.
»	d:o.	15	—	½ d:o.	d:o » osnygghet.
»	d:o.	17	—	½ d:o.	d:o.
»	d:o.	4	—	1 d:o.	d:o.
»	d:o.	—	19	6 timmar.	d:o.
»	d:o.	—	4	2 dygn.	d:o » osnygghet.
»	Inspärning.	—	5	4 d:o.	d:o » förstörelselust.
»	Tvängströja.	—	7	3 d:o.	d:o.
»	d:o.	—	5	2 d:o.	d:o.
»	d:o.	—	2	½ d:o.	d:o.
»	Inspärning.	—	9	4 d:o.	d:o.
»	d:o.	—	3	2 d:o.	d:o.
Fallandesot.	Tvängsstol.	3	—	12 timmar.	d:o » förstörelselust.
»	Tvängströja.	4	—	½ dygn.	d:o » uppstudsighet.
»	Inspärning.	6	—	3 d:o.	d:o d:o.
»	Tvängströja.	2	—	½ d:o.	d:o.
»	Inspärning.	2	—	5 d:o.	Rymningsbegär.
»	Tvängsstol.	6	—	½ d:o.	Våldsamt och förstörelselust.
»	Tvängströja.	—	7	6 timmar.	d:o.
»	Tvängsstol.	—	15	½ dygn.	d:o.
»	Tvängströja.	—	9	½ d:o.	d:o.
»	d:o.	—	2	½ d:o.	d:o.

Rättsmedicinskt fall, meddeladt af Öfverläkaren vid Wexjö Hospital, Dr Fr. Liedholm.

»Det fall, jag nu går att omtala, är ur mer än en synpunkt anmärkningsvärdt. För att gifva en så fullständig öfersigt deraf som möjligt, må historien börja med ett utdrag ur sjukjournalen:

N° 143. Fredrika Adolfsdotter, 29 år gammal, från Calmar län och Madesjö socken. Intagen den $\frac{9}{12}$ 1859. (Klass 3.)

Stat. anteced.

Enligt af Pastor i Madesjö samt Läkaren vid cellfängelset i Calmar skriftligen meddelade upplysningar har hustru Fredrika Adolfsdotter, inom hvars släkt ingen varit lidande af sinnesrubbing, alltifrån sin barndom ända tills de sednare åren haft god helsa, varit utrustad med godt förstånd, glad till lynnet, nöjd med sin ställning, stilla och foglig, sedlig och fri från skadliga vanor. Hennes uppfostran har varit så väl värdad, som det uti ett stilla bondehus låter sig göra. Såsom helt ung blef hon gift med en man, som behandlade henne mycket strängt, i följd hvaraf hon först plågades af längtan efter sitt föräldrahem, blef sluten och tystlåten, samt en gång öfvergaf mannen och höll sig undan flera dagar. Alltid stämdt för gudsfruktan öfvergick hennes sinne till religionsgrubbel märkbarast, sedan på sednare tiden olycka på olycka skedde med hennes och mannens kreatur. Till råga på allt uppträdde för 3 år sedan inom församlingen en bigott f. d. skollärare, som talade om barnuppfostran på ett så förväntat sätt, att hon tviflade om sina barns frälsning, började häntyda på sjelfmord, fick ett hånande svar af mannen, och afdagatog tre sina barn. För detta dåd infördes Fredrika Adolfsdotter till cellfängelset i Calmar, hvarest fängelsets läkare, doktor O. C. Ekman, första gången besökte henne den 15 sistlidne Juli, då han fann henne mycket sjuk och angripen af en djup ängslan. Hon svarade likväl redigt på alla frågor. Sedan hon blifvit bättre, fortsattes undersökningen, hvars resultat, i korthet fattadt, var följande:

Ehuru det yngsta af de mördade barnen endast varit 14 veckor gammalt, kunde dock ej utrönas, att barnsörden eller digifningen haft något menligt inflytande på Fredrika Adolfsdotters förstånd. Förlossningen hade varit lätt och naturlig. Fredrika Adolfsdotter hade älskat Guds ord, och sysselsatt sig med dess läsande och betraktande, men hade nu till sin stora sorg funnit, att hon ej riktigt uppfattat detsamma. Hon trodde sig genom afhörandet af bibelförklaringar utaf åtskilliga obehöriga personer hafva blifvit afledt från den rätta tron och störtad i förderfvet. Doktor Ekman slutar sin berättelse sålunda: »Fredrika Adolfsdotter är af ett fromt och lugnt sinnelag, och eger god omdömesgäfvä efter sitt stånd och efter den bildning, som hon kan hafva fått. Hon är djupt bedröfvad öfver sitt brott, som hon begått, efter hennes uttryck, i öfverrumpling, då djefvulen spelade med henne; och saknar hon högelingen sina afdagatagna, kära barn, och med sjukvaktarskan talar hon ofta om, huru det skall gå med de två hemmavarande barnen, som äro i saknad af modervård. — För närvarande är hon stilla och from, men mycket svärmodig af den orsak, att hon i ofritt tillstånd mördat trenne sina barn, och beröfvat tvenne modervården. Hon håller sig snygg och ren, samt skickar sig anständigt och höfligt. Hon har aldrig (i fängelset) försökt att skada sig sjelf eller andra, och något spår af fallandesot eller lamhet har ej visat sig. Någon egentlig behandling mot hennes sinnessjukdom har hvarken blifvit försökt eller behöfts, utan genom bruket af passande stimulerande medel, saktmodig behandling och stillhet blef hon återställd.»

$\frac{9}{12}$. Stat. præs.

Fredrika Adolfsdotter anländer från Calmar cellfängelse, belagd med hand- och fotbojor. Hon uppför sig stilla och undergifvet. I hennes väsende röjer sig icke minsta spår af förvirring eller sinnesoreda. I fysiskt hänseende iakttages intet annat abnormt än en tydlig anæmi.

Ordin Pil. myrrh. ferr.

1860 $\frac{2}{1}$. Fredrika Adolfsdotter är fullt redig till förståndet. Den sinnessjukdom, under inflytelse hvaraf hon begått det ofvan omtalade brottet, var således redan öfver, innan hon ankom till hospitalet, och den fortfarande lugna och rediga sinnesstämningen lofvar, att tillfrisknandet bör blifva varaktigt. — Det yngsta af de afdagatagna barnen var blott 14 veckor, och Fredrikas sinnessjukdom började, enligt hennes egen uppgift, när detta barn var 8 veckor gammalt. Oaktadt doktor Ekman ej kunnat finna något samband emellan barnsängen och sinnesrubningen, synes det dock vara mycket skäl för handen att betrakta den sednare såsom puerperal.

$\frac{1}{5}$. Under hela tiden har Fredrika Adolfsdotter bibehållit full förståndsredighet, biträder med allehanda sysslor inom hospitalet, yttrar ofta den önskan att få återkomma i sitt hem. Äfven hennes man önskar lifligt, att hon må lemna hospitalet och återvända till de sina. — Fredrika fattar och beklagar den våldshandling hon begått, och säger, att hon då icke visste hvad hon gjorde, eller ännu vet, hvarföre hon begick det hemska dådet, ehuru hon väl minnes alla omständigheter vid sjelfva tillfället. — Något spår till religionsgrubbel har icke hos henne förmärkts.

$\frac{17}{5}$. Har i natt drömt om sina afdagatagna barn; är något orolig och nedstämd, samt har på morgonen låtit undfälla sig tankar på sjelfmord, i det hon, hållande en snörstump i handen, till förestånderskan yttrat: »det här kunde snart göra slut på mig.» — Har en kort tid haft enskildt rum, på det hon om nätterna må vara ostörd, och hennes helse så mycket som möjligt stadgas. — Begår i dag H. H. nattvard.

$\frac{18}{5}$. Fullt lugn, sansad och redig, som förut; mindre anæmisk, dock har hon ännu ej haft sin menstruation sedan sista barnsängen.

$\frac{1}{6}$. Den 26 Maj om aftonen (under det jag var borta några dagar på permission, och Fältläkaren, doktor Selldén benäget åtagit sig att tillse de sjuke å hospitalet) hade Fredrika Adolfsdotter, utan känd anledning, och utan att någon förut hos henne märkt något ovanligt, vare sig i ord eller beteende, då hon ett ögonblick lemnades ensam med 7-åriga idioten Erika Kuylenstjerna, hastigt med en stol ihjelslagit denna. Enligt uppgift af sjukbetjeningen hade Fredrika derefter varit röd och förställd i ansigtet, legat med dräglande mun och iakttagit envis tystnad.

Af mig i dag tillfrågad om anledningen till det begångna dråpet, och gjord uppmärksam på det ohyggliga deruti, svarade hon gråtande, att det kom så underligt för henne i hufvudet; hon visste ej hvad hon gjorde.

$\frac{25}{6}$. Fredrika, som alltjemt varit redig sedan föregående anteckning, men stundom klagat öfver »underliga känslor och värk i hufvudet», samt för öfrigt haft ett betryckt och mera slött utseende, är i dag sängliggande med svår hufvudvärk, något påskyndad puls. — I natt föga sömn, fantasier. De sednare dagarna trög afföring. — Ord. Decoct. Frang. — Sol. acid. phosph.

$\frac{26}{6}$. Är i dag åter bättre och uppe; fullt redig.

$\frac{10}{7}$. Emellanåt påkomma helt hastigt. »underliga känslor» i hufvudet, blir då yr, och måste söka sängen; dessemellan frisk och fullt redig.

$\frac{15}{8}$. Menstruationen åter inställt sig för första gången efter sista barnsängen; yrheten mindre ofta påkommande.

$\frac{10}{9}$. Fortfarande full redighet till förståndet; beder att få besöka gudstjensten, hvarifrån hon sedan dråpet å Erika Kuylenstjerna varit utesluten; säger, att hon känner på sig, när svindelanfallen skola komma, och att hon då genast vill tillsäga sköterskan, så att Fredrika får gå till sängs, då anfallen i allmänhet snart gå öfver.

Berättar nu, att hon haft flera dylika anfall samma dag, då hon ihjelslog E. Kuylenstjerna, fastän hon ej omtalade det, hvilket hon skulle gjort, om hon kunnat föreställa sig, att hon skulle begå den olyckliga våldshandlingen. Äfvenledes berättar hon, på min tillfrågan om förhållandet, att hon hade ett alldeles liknande anfall, när hon mördade sina egna barn; att hon förut alls icke umgåtts med tanken att taga lifvet af dem, utan att den påkom helt hastigt, och verkställdes lika snabbt, eller rättare, att hon tänkte ingenting, utan följde en blind oemotståndlig impuls.

Jag afbryter här journal-anteckningarna för att meddela några handlingar af juridisk och rättsmedicinsk halt.

Sedan under min frånvaro, dels polisundersökning blifvit verkställd af å hospitalsgården boende t. f. Kronofogden Sällberg, straxt efter det dråpet blifvit begånget, dels E. Kuylenstjernas döda kropp af Provincialläkaren, doktor Wennberg, blifvit undersökt och obducerad, anställdes efter min hemkomst, å hospitalet ransakning inför Konga Häradsrätt med Fredrika Adolfsdotter, som tillstod dråpet och allt som dervid passerat, men inför rätten lika litet som annars kunde uppgifva något motiv till denna våldsgerning. — T. f. Kronofogden Sällberg fungerade som allmän åklagare.

Jag upplyste inför rätten om den anklagades tillstånd under den tid, hon vårdats å hospitalet.

Efter första ransakningen emottog jag följande till Konungens Befallningshafvande i Wexjö ställda skrifvelse, med anmodan att deröfver yttra mig:

Till Kongl. Maj:ts Höga Befallningshafvande i Wexjö.

Å Wexjö Hospital intagna hustru Fredrika Adolfsdotter från Madesjö socken i Calmar län, hvilken för icke längre sedan än den 26 sistlidne Maj mördade en flicka å hospitalet, derfore hon är under laga tilltal, tillåtes likafullt att gå fri å hospitalet. Denna vådliga människa, som oriktigt fått plats å hospitalet, en inrättning, der sinnessvaghet skall utgöra första villkoret för emottagandet, är icke sinnessvag, och största beviset för denna min öfvertygelse ligger uti Hospitalsläkarens egen åsigt, som straxt förr än hon begick nyssnämnda dåd ernat utskrifva henne som fullkomligt frisk. Hon har för öfrigt, sedan ankomsten till hospitalet, icke visat ringaste tecken till sinnessvaghet — också Herr Hospitalsläkarens egna ord. — Vid polisransakningen, som jag höll å stället den 26 Maj i anledning af då begångna mordet, föreskref jag bevakningen, att Fredrika Adolfsdotter skulle sättas under sträng uppsigt. Det oaktadt tillåtes denna mörderska, som icke är galen, och dessutom är under tilltal för sitt brott, att gå fri inom hospitalet. Jag anser mig derfore skyldig icke allenast mig sjelf, såsom allmänna säkerhetens bevakare, utan äfven samhället, att härom vördsammast göra anmälan hos Kongl. Maj:ts Höga Befallningshafvande, och, på det att icke hospitalet emot ändamålet må blifva en asyl för verkliga grofva brottslingar, hemställer jag lika vördsamt, om icke Fredrika Adolfsdotter, som icke alls befinnes svagsint, bör förflyttas i cell å Länsfängelset, der hennes egentliga plats är.

Wexjö Hospitalsgård, i Kronofogde-Kontoret, 18 Juni 1860.

E. N. F.

C. U. Sällberg.

Resol.

Öfversändes till Hospitalsläkaren Herr Doktor J. F. Liedholm, som öfver ansökningen anmodas meddela yttrande, dervid denna skrift återföväntas. Wexjö å Lands-Kansliet den 18 Juni 1860.

På Landshöfdinge-Embetets vägnar:

E. J. Hagman.

C. A. Nilsson.

Mitt yttrande öfver denna t. f. Kronofogden Sällbergs ansökan var af följande lydelse:

Till Konungens Befallningshafvande i Wexjö!

Anmodad att yttra mig öfver en af t. f. Kronofogden C. U. Sällberg till Konungens Befallningshafvande ställd skrifvelse med hemställan, om icke å hospitalet vårdade hustru Fredrika Adolfsdotter, som är under tilltal

derföre, att hon den 26 sistlidne Maj afdagatagit en äfvenledes å hospitalet vårdad 7-årig idiot, bör förflyttas i cell å länsfängelset, der Herr t. f. Kronofogden anser hennes egentliga plats vara, har jag äran meddela följande:

Fredrika Adolfsdotter, som sistlidet är afdagatog 3 sina egna barn, men härför icke kunde till ansvar fällas, emedan handlingen, enligt vederbörlig läkares af Kongl. Sundhets-Kollegium stadfästade utlåtande blifvit begången under ett anfall af sinnesrubbing, inskickades på grund häraf till hospitalet af Konungens Befallningshafvande i Calmar i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts nådiga stadga den 5 Mars 1858, § 3, d), hvarest intet undantag göres för personer, som under vansinne begått brottslig handling, men sedan blifvit till sitt förnuft återställd, såsom fallet var med Fredrika Adolfsdotter vid hennes hitkomst. — Så länge icke ofvan anförda lagrum är ändradt, hvilket mig veterligen ännu ej skett, torde det svårligen kunna bevisas, att ofvannämnda qvinna »oriktigt fått plats å hospitalet.»

Lika ogrundad, som denna anmärkning, är Herr t. f. Kronofogdens farhåga, att hospitalet kunde blifva »en asyl för verkliga grofva brottslingar», alldenstund jag i egenskap af hospitalsläkare alltid är i tillfälle att sådant förekomma.

Den omständigheten, att Fredrika Adolfsdotter för närvarande icke företer några symptom af sinnesrubbing, anser jag icke berättiga att förflytta henne till cellfängelset. — Huruvida nämnda qvinna egde sitt förstånds fulla bruk, när hon begick det nu åklagade dråpet, icke hennes tillstånd före och efter denna våldshandling, är ju det som afgör öfver hennes tillräknelighet eller otillräknelighet. Det dråp Fredrika Adolfsdotter begick den 26 sistlidne Maj, föröfvades otvifvelaktigt under ett nytt, hastigt påkommet anfall af sinnesrubbing, och kan följaktligen icke gerna rubriceras såsom brott, så vida brott förutsätter ondt uppsåt.

Såvidt jag kan inse, påyrkar Herr t. f. Kronofogden en olaglig åtgärd, när han fordrar, att en person, som af behörig myndighet förklarats icke tillräknelig för sina handlingar, och blifvit ställd i samma kategori, som sinnessjuka, äfven om hon i närvarande stund icke skulle vara till sina sinnen rubbad, skall anses som en grof brottsling och från hospitalet förflyttas till cellfängelset.

Sannt är, att Fredrika Adolfsdotter var återställd från den sinnessjukdom, hvaraf hon lidit, när hon intogs å hospitalet, äfvensom att hon under hela den tid, hon här vårdats, icke röjt minsta tecken till sinnesrubbing, innan hon begick det åklagade dråpet, om jag undantager en snart öfvergående oro och förstämning, som påkom henne den 17 sistlidne Maj om morgonen, efter det att hon om natten drömt om sina afdagatagna barn, och med anledning hvaraf jag uppsköt den anmälan jag, i öfverensstämmelse med § 19 i Kongl. stadgan den 5 Mars 1858, hos Hospitals-Direktionen ämnat göra om Fredrika Adolfsdotters återställelse till förnuft och helse, på det hon, enligt egen och hennes mans önskan, möjligen skulle kunna få lemna hospitalet. Emellan denna hospitalsläkarens anmälan och Fredrika Adolfsdotters utskrifning från hospitalet borde dock en ganska vidlyftig procedur försiggå, såsom anförda § utvisar.

Herr t. f. Kronofogden anmärker, att Fredrika Adolfsdotter tillåtes gå fri inom hospitalet. — Ehuru de sjukets behandling, enligt § 5 mom. 1, a) i Kongl. stadgan den 5 Mars 1858 är läkarens ensak, vill jag likväl nämna, att Fredrika Adolfsdotter, som onekligen, efter hvad som passerat, är att betrakta som en »våldlig människa», så noga bevakas, som det är möjligt, men jag torde icke behöfva erinra Konungens Befallningshafvande derom, att hospitalet icke är något fängelse, och att en hvar der intagen person eger rätt att blifva behandlad såsom dess tillstånd fordrar, så vidt hospitalets resurser det medgifva. Så länge Fredrika Adolfsdotter icke i den ordning, § 19 i Kongl. Maj:ts nådiga stadga den 5 Mars 1858 föreskrifver, blifvit från hospitalet utskrifven, inser jag icke huru hon skall kunna betraktas annorlunda än såsom patient derstädes, men att ett hospitalshjon skulle, af hvad anledning som helst, kunna inmanas i häkte, synes mig omöjligt. Skulle deremot Konungens Befallningshafvande anse sig kunna gå Herr t. f. Kronofogden Sällbergs önskan till mötes i detta hänseende, blefve visserligen hospitalet befriadt från en af de många våldliga personer, som der finnas, dock känner jag ingen annan myndighet, som skulle kunna tillåta patienters

utskrifning från hospitalet, än Hospitals-Direktionen, och i fall, sådana som ifrågavarande, Öfverstyrelsen öfver Hospitalen. Wexjö Hospital den 21 Juni 1860.

J. F. Liedholm.

Häktningen uteblef.

Till Härads-Rätten afgafs följande utlåtande:

Till Vållof. Härads-Rätten i Konga Härad.

Anmodad att meddela utlåtande angående å hospitalet vårdade, för dråp anklagade hustru Fredrika Adolfsdotter från Madesjö socken, har jag äran anföra:

att Fredrika Adolfsdotter, enligt Vållof. Häradsrätten redan delgifna handlingar, sistlidne år under ett anfall af vansinne afdagatog 3 sina egna barn, med anledning hvaraf och på grund af fjerde punkten utaf § 3 i Kongl. stadgan den 5 Mars 1858 hon af Konungens Befallningshafvande i Calmar hitsändes, samt intogs på hospitalet den 9 December 1859.

Fredrika Adolfsdotter befanns vid hitkomsten fullkomligt lugn och redig, i fysiskt hänseende endast lidande af blodfattigdom (anæmia), för hvilken åkomma tjenliga medel gäfvos. Som under hennes fortsatta vistelse å hospitalet ingenting i psykiskt hänseende abnormt eller sjukligt hos Fredrika Adolfsdotter iaktogs, utan hon fastmer i allo betedde sig klokt, var serdeles stilla och mild till lynnet, samt villigt fogade sig i hospitalets ordning, var allt skäl för handen att anse henne återställd från den sinnessjukdom, hvaraf hon lidit, och hvilken sannolikt varit framkallad af den barnsäng hon genomgått, enligt egen uppgift, 8 veckor före sinnessjukdomens för andra märkbara utbrott. Med afseende derpå, att Fredrika Adolfsdotter var till förståndet fullt återställd, ehuru i kroppsligt hänseende något svag, var stilla och foglig, inlogerades hon i ett rum, hvarest utom tvenne andra patienter äfven 7-åriga Erika Kuylenstjerna (hvilken såsom varande idiot blifvit på föräldrarnas enträgna begäran af Öfverstyrelsen intagen å hospitalet, oaktadt detta hvarken är beräknadt eller lämpadt för sådana vanlottade barn) samt en sköterska, som nattetid hade tillsyn öfver nämnda idiot, voro placerade. Fredrika, som villigt deltog i hvarjehanda sysslor, var alltid serdeles vänlig mot Erika Kuylenstjerna, och plögade jemte en af de båda andra i samma rum placerade patienter, skepparehustrun Linnertsson, ofta taga vård om den lilla idioten, när sköterskan, som icke uteslutande kunde disponeras för barnets skötsel, var på annat håll sysselsatt.

Nämnda sköterska säger, att hon aldrig märkte minsta tecken till missnöje eller häftighet hos Fredrika, utan att hon mången gång förundrade sig öfver dennas tålmod och mildhet.

I medio af Maj månad lät jag Fredrika erhålla enskildt rum, på det hennes helsa både i fysiskt och psykiskt hänseende desto säkraåre skulle stadgas, enär hon ofta, ja, nästan hvarje natt blef störd och oroad af Erika Kuylenstjerna, som var mycket orolig både natt och dag. — Den 17 sistlidne Maj om morgonen var Fredrika något nedstämd och orolig, samt lät undfalla sig ett yttrande, hänsyftande på sjelfinordstänkar. Anledningen till denna förstämning var, att hon om natten drömt om sina afdagatagna barn. Denna oro var likväl snart öfvergående; under dagens lopp, sedan Fredrika af Hospitalspredikanten blifvit admitterad till H. H. nattvard, hvartill hon förut annäلت sig, var Fredrika sig fullkomligt lik igen, lugn och stilla. Något tecken till religionsgrubbel visade hon hvarken då, förut eller sedermera.

Den 23 sistlidne Maj reste jag till Stockholm, permitterad af Hospitals-Direktionens Ordförande, och återkom den 1 dennes. Vid min afresa var Fredrika fullt förnuftig, och ehuru jag under de få dagarne af min bortovaro med oro tänkte på flera bland här vårdade patienter, var Fredrika Adolfsdotter likväl icke bland deras antal. Desto smärtsammare öfverraskades jag af underrättelsen om, hvad som timat under min frånvaro. Det närmare förloppet härvid är ur andra källor Vålloffiga Rätten bekant. Jag vill här endast framhålla vissa omständigheter, hvilka bland andra tjena till stöd för min åsigt om Fredrikas sinnesbeskaffenhet, när hon föröfvade det åklagade dråpet.

Fredrika hade ögonblicket förut icke röjt minsta förändring i sitt väsende. Efter fulländadt dåd mötte hon sköterskan i dörren med bleka läppar, »flammitigt ansigte», vanställdt utseende, hängande armar, och yttrande: »jag är så sjuk, så sjuk.» — På sköterskans fråga, om Fredrika var ond på flickan eller ledsen vid henne, svarade hon nej. När Fredrika, belagd med tvångströja, öfvertogs af sköterskan Carlsson, var hon röd i ansigtet, och inkommen i cellen låg hon med dräglande mun, tyst och sluten; insomnade kl. omkring 11 på qvällen, och sof lugnt ett par timmar, derefter oredigt till kl. 4 följande morgon.

Den 27 Maj, pingstdagen, var hon retlig och häftig, men visade intet tecken till ånger. Efter sistnämnda dag har hon varit vid full sans och förståndsredighet, erinrar sig och erkänner dråpet, men kan ej uppgifva något motiv till detsamma. »Det kom så besynnerligt för mig i hufvudet» — sådant är svaret, när hon tillfrågas, hvarföre hon ihjelslog barnet. — Flera gånger har Fredrika sedan klagat öfver underliga känslor i hufvudet, utan att närmare kunna redogöra för deras beskaffenhet; hennes utseende är slött och dystert.

Den 25 dennes låg hon till sängs i svår hufvudvärk och hade natten förut sofvit föga, samt haft fantasier, för hvilka hon ej kunde redogöra.

På grund af hvad anfördt är, då intet rimligt motiv kan uttänkas till det föröfvade dråpet, hvilket dessutom står i den starkaste kontrast till Fredrikas naturliga lynne och vanliga sinnesstämning, men Fredrikas utseende efter denna våldsgerning, isynnerhet rodnaden i ansigtet jemte den starka afsöndringen af saliv, gifva anledning antaga en henne påkommen kongestion till hjernan eller åtminstone till vissa delar af densamma, och då härtill kommer, att Fredrika förut haft ett anfall af sinnesrubbing med tendens till våldsamma handlingar, synes det mig otvifvelaktigt, att Fredrika Adolfsdotter under ett nytt, hastigt påkommet anfall af sinnessjukdom med morddrift ihjelslagit idioten Erika Kuylenstjerna; hvilket icke allenast &c.

Wexjö Hospital den 29 Juni 1860.

J. F. Liedholm.

Dråpet föröfvades under det sjuksköterskan för ett ögonblick aflägsnat sig. Hon skulle nemligen efter aftonmåltiden gå ned i köket med några matkärl. När sköterskan lemnade korridoren, satt Fredrika Adolfsdotter uti ett rum, som för tillfället beboddes af tvätterskan, sysselsatt med att mata Erika Kuylenstjerna. Knappast nedkommen i det under nämnda rum belägna köket, hör sköterskan ett buller, skyndar upp, och finner Erika Kuylenstjerna utsträckt på golvet, dragande sin sista suck. Fredrika hade med en stol krossat barnets hufvud.

Denna sorgliga historia gifver anledning till många reflexioner. Om jag än tillbakahåller några, må följande här finna rum.

Kongl. Maj:ts nådiga stadga den 5 Mars 1858 föreskrifver i § 9 mom. 3 att, om någon »öfverlemnas till hospitalsvård — — — — såsom den der i anseende till sinnessjukdom ej kunnat för brottslig handling till ansvar fällas, bifogas derjemte den angående en sådan person hållna undersökning», hvarmed väl menas ransakningshandlingarna i målet. Detta mom. delar samma öde, som så många andra i ofvannämnda Kongl. stadga, nemligen att icke efterleivas, förmodligen derföre att det är okänt, ty, om än en kronolänsman i bornerad ifver kan anse sig »skyldig sig sjelf» att yrka häktning å ett hospitalshjon, så kan man icke hos ett Landshöfdinge-Embete antaga ett medvetet åsidosättande af lag och författning. — Och dock är det af stor vigt icke blott att lag och författning i allmänhet, utan äfven att ofvannämnda mom. serskildt efterkommes.

De underrättelser, som af Pastor i Madesjö och Läkaren vid länscellfängelset i Calmar blifvit meddelade angående Fredrika Adolfsdotter, gifvo anledning förmoda, att hon lidit af en religiös melancholi, och under inflytande deraf dödat sina barn; dock saknades ej skäl för den förmodan, att barnsängen haft någon andel i sjukdomens framkallande. — Efter det olyckliga utbrottet den 26 sistlidne Maj tviflar jag ej, att den förstnämnda uppfattningen är alldeles oriktig. Det gifves menniskor — och de äro många — som anse sinnesrubbing knappast uppkomma af någon annan orsak än religionsgrubbel. Till en del finner denna åsigt sin förklaring i obekantskap med ämnet

och i en förvexling af orsak och verkan. Jag erinrar om Flemmings ord: »Unter den mittleren und niederen Volksklassen protestantischer Länder z. B. gehört es fast zu den stehenden Symptomen der beginnenden Melancholie, dass der Kranke, getrieben von Unzufriedenheit mit seinen äusseren Verhältnissen und von Missbehagen an seinem inneren Zustande, die Einsamkeit sucht, nach seiner Hausbibliothek, d. h. nach Bibel und Gesangbuch greift und sich mit unklaren Betrachtungen über die Bilder, die sie ihm vorführen, beschäftigt, indem er diese Bilder stets auf sich bezieht.»

Om en person så fullständigt, som Fredrika Adolfsdotter, tillfrisknat efter en s. k. religiös melancholi, så är stort skäl att hoppas en fortfarande helse och föga anledning att befara en så hastig, ny explosion, som med Fredrika inträffade. Jag medgifver gerna, att hennes sjukdom förut kan hafva förhållit sig annorlunda, men såsom den yttrat sig å hospitalet, har den, åtminstone med hänsyn till den sannolika närmaste orsaken, den aldra största likhet med vissa cerebrala former af epilepsi och framträdde såsom s. k. mania transitoria vid det tillfälle, då dråpet begicks, men sedermera, enligt hvad sjukdomshistorien visar, såsom verkliga epileptiska svindelanfall (vertiges, Herpin). Dessa anfall bero sannolikt på en ojemn blodfördelning i hjernan, ischæmi på ett, hyperæmi på ett annat ställe, och hafva sin utgångspunkt i centraldelarna för de motsvarande kärlens vasomotoriska nerver. Den starka salivationen vid det anfall, som kostade Erika Kuylenstjerna lifvet, hänvisar på ursprungsställena för n. facialis och trigeminus såsom hyperæmiens säte (Ludvig, Schiff, Rahn); hvar ischæmi samtidigt funnits, kunna vi blott förmoda, men fysiologien gifver oss i detta hänseende ingen säker ledning.

Om protokollerna vid den med Fredrika Adolfsdotter angående det första barnamordet hållna ransakning upptagit någonting, som kunnat gifva anledning att misstänka den sednast antydda sjukdomsformen, så hade de måhända räddat Erika Kuylenstjernas lif. Såsom förhållandet var, kunde jag icke låta en fullt klok och redig samt dertill stilla och foglig människa upptaga ett af de enskilda rum eller celler, som icke räcka till åt de osnygga och våldsamma idioter, fånar och fallandesjuka, hvilka hospitalet så ofta måste emottaga.

Emellertid måste en sådan olyckshändelse alltid högst smärtsamt afficera en hospitalsläkare, äfven om man inser omöjligheten af att under alla förhållanden förebygga den, och må anse det som en tröst, att den icke kunnat tillskrivas någon försumlighet hos sjukbetjeningen. Men just på den bättre delen af denna betjening gör en slik tilldragelse ett så afskräckande intryck, då den ser, att, oaktadt all dess vaksamhet, sådant i ett ögonblick kan passera. Den fara de sjelfva löpa, ställes dem äfven derigenom allt för bjert för ögonen.

En annan patient, än den lilla idioten, skulle hafva förstätt att undvika Fredrika Adolfsdotters anfall. Erika Kuylenstjerna egde knapt medvetande af sin tillvaro, än mindre af den hotande faran.

Skyldigheten att å hospitalen emottaga personer, som under sinnessjukdom begått brottslig handling, äfven om dessa återvunnit förnufts bruk, blir alltid betungande, så länge ej en serskild afdelning för sådana finnes. I andra länder har man yrkat på uppförandet af serskilda anstalter för sinnessjuka brottslingar, hvilket utan tvifvel är det bästa. Men i ett land med så vidsträckt yta och så gles befolkning, som Sverige, torde det vara ändamålsenligast att inrätta en sådan afdelning vid 4 af rikets hospital, t. ex. Wexjö, Wadstena, Upsala och Hernösand.

Fredrika Adolfsdotters sjukdom, så olycksbringande till sina följder, är i pathologiskt och medico-legalt hänseende af det aldra största intresse. — Sedan sistlidne höst har hon icke haft något svindelanfall, hvilket möjligen är en följd deraf, att anæmien är häfven. Hennes lynne är ovanligt mildt, stilla och undergifvet.»

Öfverläkaren Dr Hjertstedt i Wadstena meddelar följande sjukdomshändelser:

1. Hustru Sofia H., 42 år gammal, som från barndomen haft god helsa jemte gladt och lifligt sinnelag, angreps i September månad år 1860 af sinnessjukdom, yttrande sig i »misströstan om Guds nåd och genom oro öfver en styfsons mindre exemplariska vandel.» Sedan den sjuka, hvars anfall regelbundet återkommo hvarannan dag, blifvit utan framgång i hemmet vårdad, inskickades hon till ett närbeläget lazarett, hvarest hon i anseende till vildsinthet och osnygghet måste vårdas i cell. Patienten behandlades å lazarettet med varma bad, douscher, laxantia och deriverande medel, men förgäfves, och den temporära förbättring, som 2 gånger under den 2 månader långa profkuren visade sig, blef endast af kort varaktighet. Hon utskrefs slutligen obotad och anmäldes såsom vådlig för allmänna sammanlefnaden kort derpå till hospitalsvård.

Vid hitkomsten den 28 April sistlidet år visade den sjuka särdeles exaltation och sinnesförvirring, larmade och pratade utan ringaste sammanhang, uppmärksammade och uppfattade icke ens de enklaste frågor, samt var i ständig rörelse och oro. Den sjuka egde stark kroppsbyggnad och godt hull; ansigtsfärgen var frisk, pupillerna rörliga, blicken exalterad, pulsen något accelererad och rörelserna ytterst lifliga. Under första veckorna var patienten ytterst osnygg, häftig och förvirrad, sönderref gång- och sängkläder och utbröt stundom i våldsamt mot sin omgivning, hvadan hon måste vårdas i cell. Nattron var ringa, öppningen trög, men matlusten glupsk. Några remissioner förefunnos egentligen icke, men tillståndet var märkbart svårare hvarannan dag. Prolongerade ljumma bad verkade föga och en infusion på Digitalis, jemte kräksalt, kunde hon ej förmås ordentligt taga, hvadan dermed upphördes.

I slutet af Maj månad visade sig en bulnad på främre sidan af venstra benet, som behandlades med grötmslag, ehuru med svårighet, och i anseende till patientens begär att afrifva bandaget och klösa sitt onda måste tvångströjan understundom tillgripas. Efter några dagars tid öppnades abscessen, såret artade sig väl och patienten började återvinna mera lugn. Hon lemnade uppmärksamhet åt hvad man frågade, blef derjemte mera snygg och anständig, men hennes svar voro orediga, föreställningarne vanvettiga, minnet slappt och sinnesstämningen exalterad med stundtals påkommande utbrott af häftighet och ilska.

Enär patienten numera visade sig medgörligare och då tillståndet märkbart försämrades hvarannan dag, ansågs chinasaltet böra försökas, hvarmed fortsattes någon tid, men utan någon förändring i de vexlande, stormande symptomen. Krafterna, hvilka under hela tiden varit tillfredsställande, nedsattes så småningom genom en i Juli månad utbrytande diarrhé, som oaktadt åtskilliga medel icke ville upphöra. Svagheten tilltog, patienten blef allt mera stupid och eländet slutade efter ett apoplektiskt anfall den 23 September sistlidet år.

Vid anställd liköppning befanns ymnigt oedem i hjernhinnorna; hjernmassan vattenaktig och kamrarne utfyllde af serum. Högra lungan starkt emphysematös, den venstra i hela sin massa fylld af cruda tuberkler, som i spetsen öfvergått här och der till smältning af en större ärts storlek. Ventrikeln slemhinna företedde talrika erosiones hæmorrhagicæ; innehållet blodblandadt; slemhinnan i groftarmarne inflammerad. Det egna med ofvanbeskrifna casus var, att den, troligen från långt tillbaka, existerande tuberkulosen under kvinnans lifstid icke gaf sig tillkänna med de för dylikt lidande vanliga symptomerna, ty hvarken hosta, expectoration, nattsvett eller afmagring funnos för handen; endast de fysikaliska tecknen antydde sjukdomens beskaffenhet.

2. I afseende på de sjukas frejd må anmärkas, att åtskilliga kvinnor före hitkomsten fått oäkta barn, deribland några, enligt ingångna upplysningar, blifvit lägrade efter sjukdomens utbrott; fånar äro derifrån icke ens undantagna.

Å sjelfva hospitalen är icke alltid möjligt förebygga sådana händelser, hvarpå jag i början af min tjenstetid, och innan separationen mellan båda könen blifvit behörigen ordnad, hade ett varnande exempel. En sinnessvag dräng beredde sig nemligen tillfälle olofligen besöka en yngre ogift kvinna af arbetsklassen med den ledsamma på-

följd att hon efter behörig tid framfödde ett barn, hvilket likväl efter ett par månaders förlopp härstädes afled. Det egna med detta scandalum var, att qvinnan, som öfver ett års tid blifvit behandlad för mani, med starkt framträdande symptom af sexual retning, redan under första månaderna af hafvandeskapet började återvinna sinnesreda, som alltjemt så fortgick, att hon efter barnsängen kunde anses vara till förnuftet fullkomligt återställd, hvilket lyckliga förhållande ännu lärer fortfara.

3. En gammal piga från Götheborg, som vistats å hospitalet sedan år 1837, led sedan långt tillbaka af mani, men med långa lucida intervaller. Anmärkningsvärdt var med denna qvinna, att anfallen föregingos, flera veckors tid, af kleptomani eller oemotståndligt begär för snatteri och tjufnad, hvilken åtrå hon under de rediga mellantierna fullkomligt saknade. Hon lärer i yngre år blifvit tilltalad och straffad för snatteri, hvilket straff hon troligen undgått, om vederbörande haft kännedom om juridisk psykologi.

Program

till ny Hospitalsbyggnad för 150 sinnessjuka på ön Hisingen nära Göteborg,

uppgjort af *M. Huss*.

Anstaltens hufvudbyggnad, beräknad för 150 sinnessjuka af båda könen, skall innehålla *tre* hufvudafdelningar, nemligen:

En för sinnessjuka af *mankön*

En » d:o » *qvinkön*

och en för *förvaltningen* och *ekonomien*, hvilka *tre* hufvudafdelningar, ehuru sinsemellan sammanbundne så att kommunikationen inom hus kan ega rum genom hela anstalten, dock böra från hvarandra fullständigt kunna afskiljas och för öfrigt relativt till hvarandra så placeras, att sistnämnde hufvudafdelning utgör byggnadens centraldel, samt de *tvänne* sjukafdelningarne alltså blifva på hvar sin sida om denna belägna.

A. Afdelningarne för sjuka.

1:o) Dessa båda hufvudafdelningar beräknas hvardera för 75 sjuka, och blifva till storlek och inredning fullkomligt lika.

2:o) Hvar och en af dem skall innehålla *Fem* underafdelningar, nemligen:

a) En för sinnessjuka af <i>bildadt stånd</i> i första betalningsklassen, beräknad för	8.
b) En för <i>stilla, arbetsamme</i> och <i>tillfrisknande</i>	28.
c) En för <i>orolige</i> , men ej våldsamme	19.
d) En för <i>osnygge</i> , men stille	10.
och e) En för <i>våldsamme</i> och <i>stormande</i>	10.

Summa 75 sjuka.

3:o) Med hänsyn till det för hvarje underafdelning erforderliga antal rum, iakttages:

a) *Första* underafdelningen (bildade sjuka i första betalningsklassen) bör innehålla:

1 lägenhet med 2 rum à 1 säng	1.
7 enkla rum, med en säng i hvardera	7.

af dessa rum böra 2 à 3 sammanbindas med dörrar, för att vid behof kunna begagnas gemensamt.

8 sjuka.

hvertill kommer:

- 1 matsal,
- 1 konversationsrum,
- 1 vaktrum för hvardera våningen,
- 1 litet kök, ett badrum med 1 kar, och latriner.

Obs. Till hvarje boningsrum i hvardera våningen af denna afdelning inrättas en garderob och, om så ske kan, en tambur, denna sednare så rymlig att sängplats för vakten der kan anbringas.

b) *Andra underafdelningen* (stilla och konvalescenter) bör innehålla:

2 sofrum à 8 sängar.....	16
2 d:o » 3 d:o	6.
2 d:o » 2 d:o	4.
2 d:o » 1 d:o	2.
	<u>28</u> sjuke.

hvertill kommer:

1 matsal,

1 stor arbetssal, med derintill liggande rum för arbetsmaterialiers förvarande m. m.

1 vaktrum för vardera våningen,

1 tvagningsrum för d:o d:o,

1 mindre kök » d:o d:o, om dylikt, utan alltför betydande kostnad, kan anbringas.

c) *Tredje underafdelningen* (orolige) skall innehålla:

3 sofrum à 3 sängar.....	9.
3 d:o » 2 d:o	6.
4 d:o » 1 d:o	4.
	<u>19</u> sjuke.

hvertill kommer:

1 matsal,

1 arbetssal eller dagrum,

1 vaktrum i vardera våningen med utrymme för 2 personer,

1 tvagningsrum i vardera våningen,

1 mindre kök i d:o, om sådant, utan alltför betydande kostnad, kan åvägabringas,

1 kontor för inventariers förvarande.

d) *Fjerde underafdelningen* (osnygge) skall innehålla:

1 rum med 4 sängar.....	4.
3 d:o » 2 d:o	6.
	<u>10</u> sjuke.

hvertill kommer:

1 matsal, tillika dagrum,

1 vaktrum, med utrymme för 2 personer,

1 litet kök med kontor på vinden,

1 badrum med 2 kar,

1 rymligt rum för uppsköljning och torkning af nedsmutsade klädespersedlar.

Obs. De 2:ne sistnämnda rummen gemensamma för 4:de och 5:te underafdelningarne.

e) *Femte underafdelningen* (stormande) innehåller 10 celler för..... 10 sjuke.

samt en korridor, som tillika är dagrum,

1 vaktrum med utrymme för 2 personer, eller, om så ske kan, 2:ne vaktrum; samt förrådsrum (på vinden).

Obs. Inom hvarje underafdelnings korridor skall finnas ett, efter sjukantalet lämpadt, *afträde*, så inrättadt, att stank derifrån i möjligaste måtto undviks. Klosetterna i cellerna konstrueras så, att orenligheten tömmes genom ett källarhvalf under cellerna och ej uttages genom korridoren.

Inom hvarje underafdelning bör anbringas lätt tillgängliga garderober och kontor till förvarande af linne och andra persedlar.

Ett sjukrum för 8 kroppsligt sjuke af vardera hufvudafdelningen placeras på lämpligt ställe, så mycket som möjligt afskiljdt. Härtill skall dessutom vara ett vaktrum samt ett litet kök. Till hvarje underafdelning skall finnas promenadplats, så beskaffad att grässådd och plantering der må kunna ega rum. På hvarje sådan gård skall finnas ett afträde äfvensom en mindre pavillon eller öppet skjul.

För 2:dra och 3:dje underafdelningarne skall finnas ett badrum för 2 kar, jemte afklädningsrum med tillträde från hvardera afdelningen, hvilket kan placeras i souterrainen.

Arbets- och verkstadsrum, så många som utrymmet medgifver för 2:dra och 3:dje underafdelningarne, i souterrainen.

4:o) De trenne första underafdelningarne erhålla så väl i öfre som nedre våningen en 6 alnar bred korridor, på hvars ena sida rum och trappor placeras.

De allmänna rummens djuplek beräknas till 10 alnar. Så väl rum som korridorer blifva 6 alnar höga, med undantag af 4:de och 5:te underafdelningarne, der höjden bör vara $6\frac{1}{2}$ alnar.

5:o) Utrymmet beräknas sålunda:

Boningsrummen å 1:sta underafdelningen skola innehålla omkring 2,300 kubikfot hvardera.

I de för flere beräknade sofrummen i 2:dra och 3:dje underafdelningarne skall finnas en lufttillgång af omkring 600, i de för 2:ne sjuke omkring 1,000 och i dem för 1 sjuk omkring 1,350 kubikfot för hvarje sjuk.

I de för 4:de underafdelningen med plats för flere sjuke omkring 1,000 kubikfot; äfvenledes 1,000 kubikfot minst för hvarje cell.

Rummen för kroppsligt sjuke böra beräknas till minst 1,200 kubikfot luft för hvarje sjuksäng.

Storleken af konversationsrummen samt arbetsalar och matsalar lämpas efter den personal, för hvilken de äro beräknade.

6:o) I afseende å de serskilda *underafdelningarnes relativa läge* inom de båda hufvudafdelningarne, iakttages att de, från central- eller förvaltningsafdelningen räknadt, placeras i den ordning, de här ofvan blifvit upptagne, så att den 1:sta underafdelningen kommer att ligga närmast intill samt 4:de och 5:te underafdelningarne längst aflägsne från sistnämnde hufvudafdelning.

7:o) För tillvägbringandet af denna indelning, torde vara lämpligast att de delar af byggnaden, hvilka innefatta 1:sta, 2:dra och 3:dje underafdelningarne, blifva 2 våningar höga utom souterrainen, samt att de till hvarje underafdelning hörande rum fördelas lika i båda våningarne, hvaremot den del af byggnaden, som innefattar 4:de och 5:te underafdelningarne endast får en vånings höjd; genom hvilken anordning jemte flera fördelar för servisen, icke allenast fullständig separation af de serskilda afdelningarne lättast åstadkommes, utan ock direkt kommunikation från hvarje sådan till motsvarande promenadplats eller gård lättast kan ernås. Serskildt afseende fästes derpå att cellafdelningen förlägges utåt periferien och ej inåt byggnadens center.

8:o) Hvad angår trappornas antal och placering inom de båda hufvudafdelningarne för sjuke, är det, under förutsättning af den anordning i öfrigt, som här ofvan (7:o) blifvit föreslagen, nödigt, att hvardera af de 3:ne första underafdelningarne erhåller sin egen trappa, sträckande sig från öfre våningen (eller vinden) ned i souterrainen, samt genom dörrar afstängde från närliggande korridorer. Alla dessa trappor göras $2\frac{1}{2}$ alnar breda med afsatser och helmurade stenpelare. Erforderlige utgångar till gårdar och promenader göras antingen i sammanhang med trapporna eller direkte från korridorerna, allteftersom lokalförhållanden kräva.

9:o) Hvad särskildt beträffar 5:te underafdelningen, så torde lämpligast vara att denna underafdelning sammanbygges med 4:de underafdelningen; och bör den innehålla en längs efter byggnaden löpande 6 alnar bred korridor, till hvars ena sida det ofvan uppgifna antal celler, 10 för hvardera könet, stöta.

10:o) I afseende på de 4 *första sjukafdelningarnes* inredning, iakttages:

Fönstren göras af den storlek och anbringas till sådant antal att alla rum, korridorer och trappor erhålla god dager, bröstvärnen böra i allmänhet blifva $1\frac{1}{2}$ — $1\frac{3}{4}$ aln höga. I cellerna bör afståndet från golvet till fönstrets nedre kant vara $4\frac{1}{2}$ alnar.

Fönsterrutorna för sjukafdelningarne få icke i någon dimension öfverstiga 9 à 12 *verktum*, men må för öfrigt afpassas efter som lämpligast synes i förhållande till bågarnes höjd och bredd. I hvartannat fönster i korridorerna,

och uti hvarje inom sofrum, arbetssal eller matrum anbringas å en af de nedre bågarne *en draglucka*, som inrättas så, att den faller inåt rummet. Fönsterbågar och luckor förses med *stängsel* (lås af den enklaste konstruktion) så att de endast med nyckel (löst vred såsom en urnyckel) af vederbörande tillsyningspersonal må kunna öppnas och stängas.

Fönstren i rummen, tillhörande 3:dje och 4:de underafdelningarne, förses med *innanluckor*, så inrättade att antingen hela fönsteröppningen eller endast en del deraf kan tillslutas (en lucka motsvarande hvarje fönsterbåge).

Fönstren i 2:dra underafdelningens sofrum förses ock med lika beskaffade innanluckor; fönstren i cellerna böra förses med ståltrådsnät och hela innanluckor.

I alla rum, med undantag af de för ekonomien och förvaltningen bestämda, äfvensom i korridorerna och latrinerna, förses fönstren med starka smidda jernband, som medelst skrufvar fästas å bågarne yttre sida. Dessa jernband göras i fullkomlig öfverensstämmelse med bågarne och de å desamma varande spröjsar, och blifva således från insidan fullkomligt osynliga.

Till alla rum och korridorer göras innanfönster, med dragluckor, motsvarande de å yttre fönstren.

Dörrarne göras stora och *starka* med vanliga speglar och, utom i 4:de underafdelningen och i cellerna, icke fordrade; i korridorerna emellan de olika underafdelningarne dubbla (*deux battans*), annars enkla och förses allestädes med observationsluckor. Lås, reglar och gångjern insättas i dörrarne och de förstnämnde göras af en enkel konstruktion utan fasta vred och så att alla inom samma underafdelning kunna öppnas med samma nyckel. Dessutom göras nycklar, som öppna alla lås i hvarje hufvudafdelning (för afdelningens föreståndare), samt nycklar, som öppna alla lås i *båda hufvudafdelningarne* (för syssloman och läkare).

Golfven i alla rum läggas med *2 tums bräder*, äfvensom i korridorerna uti sjukafdelningarne; i trappgångar och förstugor med plansten.

Rummen i första underafdelningen förses med paneler och tapeter; de öfrige sjukafdelningarnes rum jemte alla korridorer förses med 8 tums hög sockellist; allt träarbete oljemålas. Väggarna å trappor, korridorer och latriner oljemålas till $3\frac{1}{2}$ alns höjd, för öfrigt strykes limfärg så väl å trappor, korridorer som öfriga rum.

Cellerna boiseras till 4 alnars höjd och boiseringen oljemålas.

I korridorerna anbringas på lämpligt afstånd *väggfasta* oljemålade hvilobänkar.

De inom sjukafdelningarne varande rum, trappor och korridorer skola erhålla erforderlig uppvärmning och ventilering, och torde härtill lämpligt vara att använda *Leon-Duvoirska uppvärmnings- och ventileringssättet*.

B. Förvaltningsafdelningen.

Denna afdelning, hvilken, såsom anfördt blifvit, utgör inrättningens central-del, samt eger direkt kommunikation med de 2:ne föregående hufvudafdelningarnes korridorer, och hvilken må erhålla 3:ne våningars höjd, utom källarvåningen, bör, jemte hufvudtrappa, innehålla följande rum och lägenheter, nemligen:

1:o) Portvaktrum.

2:o) Ett apotheksrum med spis och derjemte ett expeditionsrum för läkaren, samt, om sig göra låter, ett emottagningsrum, eller s. k. parloir.

3:o) Boställe för *Öfverläkare*, 6 rum, tambur, pigkammare, kök och skafferi och placeras Öfverläkarens sal på det sätt att densamma kan tjena till Direktionens samlingsrum.

4:o) 2:ne rum med garderob för biträdande Läkare.

5:o) 2:ne rum med litet kök för Uppsyningsmannen för afdelningen för mankön.

6:o) 2:ne rum med litet kök för Föreständerskan för qvinnoafdelningen.

7:o) Kyrksal, beräknad efter utrymme för omkring 80 å 90 personer.

8:o) *Stort kök* med ändamålsenlig kokapparat för inrättningens matlagning med dertill hörande 2:ne diskingskök och 2:ne serveringsrum (ett för hvardera sjukafdelningen), så inrättade och belägna att maten från dessa rum afhentas, utan att de hemtande behöfva passera köket eller sammanträffa med dem af annan afdelning.

9:o) 2:ne rum för hushållerska }
10:o) 1 rum för 2 kökspigor } nära köket.

11:o) Stort skafferi för torra varor, såsom bröd, gryn, mjöl m. m. och ett d:o för salta varor (kan vara i källaren), båda med erforderlig inredning af hyllor, lårar m. m. — Önskligt vore om en mindre handkammare i kökets närhet kunde ordnas; äfvensom en mjölkammare. Erforderligt antal källare för inrättningens behof beräknas att rymma stora förråder af rotfrukter m. m.; *mindre d:o* för hushållen.

12:o) 2:ne större förrådsrum, ett för linne, ett för andra inventariersedlar.

Obs. För denna afdelning behöflige *afträden* inrättas i serskild liten byggnad, på lämpligt afstånd från hufvudbyggnaden. Så äfven erforderlige vedbodas.

13:o) *Uti serskild byggnad förlägges boställsrum för Syssloman*, bestående af 4 à 5 rum med pigkammare, kök och skafferi; i samma byggnad 2 à 3 rum för *Predikanten*.

14:o) *Uti serskild byggnad förlägges:*

1:o) *Bagarstuga* med ugn och serskildt rum för brödets torkning och bakning.

2:o) Tvättanstalt med tillhörande tork- och mangelrum samt strykrum.

3:o) Boningsrum för tvättförestånderska och 2:ne pigor.

15:o) Till Ekonomi-afdelningen hörer dessutom ett uthus, som kan af träd uppföras på längre afstånd från Hospitalsbyggnaden och bör innehålla:

Stall för 2:ne hästar, med tillhörande foderskulle.

Vagnshus och redskapshus.

16:o) Rum för en *Trädgårdsmästare*, en *Machinist*, 4 *st. Drängar* samt en *Brandvakt*.

17:o) Likbod och obduktionssal.

18:o) Vattenledning jemte öfverbyggd vattenreservoir. De närmare bestämmelserna rörande vattenledning och apparater för Leon-Duvoirska uppvärmnings- och ventileringsätten, torde först framdeles, sedan planritningarne till byggnaden blifvit uppgjorda, böra, i samråd med arkitekten, uppgöras.

19:o) Slutligen inhägnas hela Hospitalsområdet med stakett, eller, om sådant finnes lämpligare, med en 2 alnar bred och 2 alnar djup graf, med omedelbart derutanföre uppkastad, väl stampad och torflagd jordvall, ämnad att framdeles planteras med för häckar tjenliga buskväxter.

Diagnostisk öfversigt öfver de sinnessjukdomsformer, hvilka å tabellerna till årsberättelsen blifvit uppförda; af Öfverläkaren vid Upsala Centralhospital Dr N. G. Kjellberg.

»Då vid årsberättelsen för 1861 från rikets alla Hospitaler uppgifter blifvit infordrade enligt ett alideles nytt system, der nya benämningar för de olika sjukdomsformerna förekomma, torde en kortfattad redogörelse här böra inrymmas, framställande de åsigter, enligt hvilka dessa benämningar blifvit af mig i tabellerna tillämpade. För erhållande af en fullständigare öfversigt må det härvid tillåtas mig att till sina karakterer genomgå samtliga de psykiska sjukdomsformerna, således äfven dem för hvilka de gamla benämningarne blifvit bibehållna. Det kan härvid endast komma i fråga att angifva hufvudmomenterna för den psykiska diagnostik, som blifvit tillämpad, men på det att äfven enskiltheterna åtminstone till någon del måtte åskådliggöras, har jag ansett nödigt att bifoga afskrifter af några sjukjournaler.

Liksom hvarje annan sjukdom genomlöper sinnessjukdomen sina stadier, men utgången blir ej alltid här helsa eller död. Ofta nog qvarstår, sedan sjukdomssymptomerna försvunnit, ett tillstånd af hämmad eller stympad livsverksamhet, som sedan i årtal kan förblifva i det närmaste oförändrad. Dessa förlupna fall tillhöra icke egentligen sinnessjukdomarne, men hemfalla icke desto mindre åt Hospitalernas sjukvård. Sjukdomen har försvunnit, men den har efterlemnadt en invalid, oförmögen att vårda och draga försorg om sig sjelf. Hospitalernas patienter kunna sålunda skiljas uti tvenne stora hufvudgrupper, nemligen ~~sinnessjuka~~ i egentlig bemärkelse och sådana, hvilkas psykiska förmögenheter blifvit försvagade eller förstörda genom en redan utlupen sinnessjukdom och som jag skulle vilja kalla i vidsträcktaste mening sinnessvage.

Hvarje sinnessjukdom i egentlig mening karakteriseras af en sjuklig förändring hos sinnesstämningen, under det att ett apathiskt lugn tillhör de utlupna formerna; i de lägsta graderna går detta tillstånd ända till psykisk anæsthesi. Den sjukliga förändring hos sinnesstämningen, som tillhör den egentliga sinnessjukdomen, uppträder under tvenne hufvudformer, depression och exaltation. Depression hos sinnesstämningen utgör en gemensam karakter för tvenne psykiska sjukdomsformer, Hypochondrie och Melancholie, hvaremot exaltation återfinnes i Manie och Ecnolia samt Paralysisa generalis. De utlupna formerna kunna skiljas endast genom graden af den förstöring, som sinnessjukdomen anställt inom området för den intelligentas verksamheten, så att vid Paranoia reminiscenser ännu qvarstå af ett förut befintligt högre psykiskt lif, ehuru dessa fragmenter äro oordnade, bizarra och förvridna, då deremot vid Dementia allt är öde och tomt, och endast de rent djuriska drifterna ännu äro i verksamhet inom den till sitt förfall allt mera lutande menskliga kroppen.

I enlighet med en sådan uppfattning af det inbördes förhållandet emellan de psykiska sjukdomsformerna torde deras speciella diagnostik kunna fastställas, och följande schematiska uppställning innehåller hufvuddragen af de karakterer, som jag anser tillkomma en hvar af de redovisade sjukdomsformerna.

A. Egentliga Sinnessjukdomar.

1:o *Med depression (svårmod).*

Hypochondria. Grundlidande: pinsam, tryckande, negativ affect, som likväl ej är ihållande. Depressionen motiverad genom verklig kroppslig sensation, som dock till sin betydelse öfverdrifves och orätt bedömes. Frukten och oro för någon svår sjukdom, hvaraf den sjuke tror sig lida, men ej utan hopp om helsa, som alltjemt sökes. Tankeverksamheten ensidig, excentrisk, men följdriktig och logisk.

Denna form lämpar sig ej egentligen för behandling å anstalt för sinnessjuka, utan tillhör den privata sjukvården. Den har här blifvit upptagen endast för att visa differensen med afseende på följande form:

Melancholia. Tungsinne (*Lypèmanie* Esquir., *Phrènalgie* Guisl.) Hufvudkarakterer: Den receptiva känslöversamheten stegrad till intensiv psykisk smärta med mer eller mindre tydliga remissioner; all positiv verksamhet undertryckt. Fullkomlig förtviflan, ursprungligen utan motiv och utan skymt af hopp om framtida förbättring.

Då sjukdomen ej öfvergår till helsa, genomlöper den trenne tydligt skiljda stadier och öfvergår slutligen till Dementia. De skiljda stadierna äro till sina symptomers ganska olika.

1:a Stadiet. Efter någon tids allmänt illabefinnande med nedslagenhet och en obestämd ängslan utvecklar sig vanligen hastigt en fix psykisk smärta, som är ihållande och förstärkes af hvarje intryck, som den sjuke erfar; han blir oförmögen af andra tankar än dem, som röra hans egen olycka, oförmögen att handla, oförmögen att rikta sin uppmärksamhet på något yttre föremål eller bestämma sin vilja. Allt blir honom vedervärdigt och motbjudande, deraf skygghet, ovilja mot vänner och anhöriga, längtan efter ensamhet och afsky för arbete. Inga spår af rubbning af den intelligentas verksamheten. Han uppfattar sjelf, att hans inre är förändradt och sjukt, klagar ofta öfver det onaturliga deri, kan till och med inse, att hans ångest är ogrundad, men förmår ej göra ringaste motstånd mot den känsla som beherrsakar honom; han är fullkomligt undertryckt, tillintetgjord. Det fysiska tillståndet visar vanligen endast en hastig afmagring, under det de vitala funktionerna obetydligt lida.

2:dra Stadiet. Hos den sjuke uppstår öfvertygelsen om en reell och verklig olycka, som redan inträffat, och som han anser stå i causal-förhållande till hans elände. Denna den sjukes öfvertygelse är antingen en fullkomlig fiction eller en förvänd uppfattning af något, som han verkligen observerat, vanligen någon den obetydligaste händelse. Stundom rör den falska idéen en förändring, som inträffat med andra personer eller den sjukes egen kropp, men i hvarje fall är idéen fix och utgör det centrum, kring hvilket den sjukes hela tankegång rör sig. Den psykiska smärtan ytterst intensiv, uppfattas af den sjuke såsom följd af hvad som inträffat; han känner sig isolerad, fullkomligt öfvergifven af Gud och menniskor, hopplös och oförmögen till allt. Vanligen inträda under detta stadium hallucinationer oftast för hörselsinnet, någon gång äfven för luktorganet; muskulaturen förslappas, huden blir torr, ansigtsfärgen sjuklig, och kroppen aftynar i öfrigt under det aptiten ofta är glupsk. Någon gång vägrar dock patienten att äta, men abstinensen är då motiverad genom hans falska idé.

3:dje Stadiet. (Öfvergångsstadium till de obotliga formerna). Den psykiska smärtan kvarstår, men motiveringen har upphört; objectet vexlar och öfvergår till löpande fantasi (*delirium melancholicum*), under det hallucinationerna framstå med öfverväldigande styrka. All förmåga af reflexion har upphört. Den sjuke sitter eller står orörlig försjunken i sina smärtsamma fantasier, tyst eller sakta mumlande afbrutna meningar. Beträktelserna öfver det egna tillståndet har upphört och lemnat rum för ett *delirium mite*, hvarunder patienten gäckas af sina egna hallucinationer. Blicken stel, slö, *conjunctiva oculi* ofta injicierad, respirationen ofullständig och långsam, aptiten ringa, ofta flera dagars abstinens (omotiverad); alla rörelser ytterst tröga, händer och fötter kalla, afföringen trög, ofta verklig constipation. Vanligen öfvergår detta stadium småningom till Dementia, under det yttringarne af den smärtsamma sensationen successive aftaga och försvinna.

Att de olika stadiernas duration följer bestämda lagar, är otvifvelaktigt, ehuru den erfarenhet jag här kunnat samla, är alltför otillräcklig för att derpå grunda något bestämdt omdöme. Melancholiers indelning efter innehållet af den sjuka fantasien hvilat på oväsentlig grund och kan därför icke godkännas; benämningarna *Melancholia religiosa*, *nostalgica*, *metamorphosis* o. s. v. uttrycka endast egendomliga symptomers hos den enkla melancholien under dess andra stadium. Verkliga complicationer finnas likväl, bland hvilka *melancholia maniaca*, med en sjuklig oemotståndlig drift, och *melancholia attonita* med symptomers af *Catalepsis* äro de egentligen anmärkningsvärda. Båda dessa falla dock ovedersägligen inom begreppet melancholie.

2:o) *Med exaltation (öfvermod).*

Mania. Ursinne (*Hyperphrenie*, Guisl. *Extasis* Spielman). Hufvudkarakterer: Den aktiva verksamheten hos känslöseren stegrad till tygellös drift, den receptiva förslöad eller undertryckt; medvetandet förvirradt af löpande falska föreställningar; tydlig intermittens med rena mellantider.

Den sjuke är glädlig, öfvermodig och känner en oemotståndlig drift till handling, som oftast yttrar sig genom begär att sönderslita och förstöra allt han träffar, samt i en rastlös verksamhet. Han känner derjemte öfvermått af kroppsvärme, går derfore helst naken, är ofta känslös för yttre inflytelser, för hunger och törst. Fantasien är uppjagad till verkligt delirium, hvarunder föreställningarne så snabbt jaga hvarandra, att allt logiskt sammanhang fullkomligt upphäves och de stympade tankarne framträda såsom en bizarr yttring af osammanhängande ord. Den sjukes medvetande är här af fullständigt förvirradt, han förmår ej uppfatta och bedöma sina förhållanden. Samvete och moralitet kunna öfver honom ej äga ringaste inflytande; endast den uppjagade driften beherrsakar hans vilja och kommenderar hans handlingar. Ansigtstuttrycket är förvirradt, ofta vildt, ansigtsfärgen blek, mimiken liflig, muskelverksamheten kraftig och oafbruten så länge den sjuke är vaken; de vitala funktionerna fortgå utan sjukliga afvikelser. Efter längre eller kortare tids förlopp aftaga samtliga sjukdomssymptomerna och försvinna slutligen, hvar efter en fri mellantid inträder, för att i sin tur gifva vika för ett nytt anfall af samma typ, som det föregående.

Man kan vid Manien iakttaga tvenne stadier, ehuru öfvergången ofta i de enskilda fallen kan vara svår att bestämma.

1:a Stadiet. (*Mania acuta*). Anfallets duration från 1 till 3 veckor. Symptomerna häftiga och turbulenta med våldsamt förstörelsedrift. Patienten skriker och väsnas högljudt, fantasiens arbete är lifligt och oafbrutet; han låter ej gerna afbryta sin ordström af hvad det vara må, känner hvarken behof af föda eller hvila, sofver sällan förr än anfallet nalkas sitt slut. Pulsen är långsam, ända till 40 slag i minuten; andedrägten äfven långsam och jemn; hudens känslighet nästan försvunnen, muskelkraften betydlig, rörelserna lifliga, hudsecretionen är ökad och har en egendomlig foetid lukt.

Under de rena mellantiderna är patientens intelligens fullt fri och af oförminskad styrka. Öfvergången till nytt anfall markeras af ett kort prodrom-stadium med melancholisk typ.

2:dra Stadiet. (*Mania chronica*). Anfallets förlopp från en månad till 2 à 3 år. Symptomerna mindre våldsamma; häftiga utbrott med förstörelsebegär kunna äfven här inträffa, men i allmänhet förhåller sig patienten mera stillsamt, ordströmmen liknar ett sakta joller, som kan afbrytas genom tilltal. Patientens aptit är glupsk och han känner sig ofta hungrig. Önskar få sina vanor tillfredsställda. Sömnen merendels god, ehuru oregelbunden. Pulsen normal, någon gång påskyndad; rörelserna kraftiga men icke häftiga, mimiken vanligen liflig; patienten betar sig förvåndt, söndersliter sina kläder och är ofta osnygg i hög grad. Se- och excretioner temeligen normala, ehuru den egendomliga lukten hos svetten äfven här igenfinnes.

Sedan anfallet förlupit, inträder en längre mellantid vanligen i förhållande till anfallets längd, men convalescensen blir efter talrika anfall småningom mindre ren; medvetandet klarnar då ej fullständigt, hvilket antyder benägenhet att öfvergå till secundär form, vanligen Paranoia.

Ecnöia. Vansinne. *Extasis Paranoica* (Heinroth). *Fixer Vahn. Vahnsinn.* (Griesinger). *Monomanie* (Esquir.) *Manie ambitieuse* (Guisl.) *Aliénation partielle expansive* (Falret) *Mégalomanie* (Dogonet).

Hufvudkarakterer. Den positiva känslouppfattningen stegrad, men utan exaltation hos drifterna. Receptiviteten föga förändrad. Medvetandet gäckadt af en eller flera fixa, falska idéer.

Denna sjukdomsform anses af många såsom secundär efter en förutgången Manie. De observationer jag här haft tillfälle göra, motsäga dock helt och hållet en sådan uppfattning, och tror jag mig äga fulla skäl anse formen vara primitiv. I likhet med Manien äger han dock ett prodrom-stadium med melancholisk typ, hvarunder sjukdomen väl skulle kunna förblandas med verklig melancholie, men svårigen med manie. En orsak hos författarne lig-

ger troligen deruti, att första stadiet hos *Paralysie générale progressive* (Stadium maniacalé) blifvit förvexladt med nu ifrågavarande form på grund af de många likheter, som vid en ytlig betraktelse onekligen finnas dem emellan.

Verklig Ecnolia utvecklar sig vanligen långsamt i det en falsk idé småningom uppträder inom den sjukes medvetande, i början flygtig och öfvergående, men sedan med allt större styrka och klarhet. Till en tid kämpar den sjuke på egen hand emot den idé, som tränger sig på honom och döljer den omsorgsfullt i medvetande om att dermed ej hänger riktigt rätt tillsamman. En naturlig följd häraf är skygghet och tidsvis betryckt sinnesstämning. Sjukdomen kan anses fullt utvecklad då den inre striden upphört och idéen fixerat sig samt erhållit objektiv visshet för den sjuke; skyggheten försvinner då och i dess ställe utvecklar sig en obegränsad sjelfbelåtenhet och tillit till egen förmåga. Han blir nu öfvermodig, föraktar alla andra, som han anser sig underlägsna och uppbrusar lätt, om någon betviflar verkligheten af hans falska föreställningar. Vanligen har han blifvit en helt ny person af hög rang och stor betydighet, såsom general, konung, kejsare, prophet, ja till och med Gud Fader sjelf. Förhållanden, som ligga utom hans sjukliga idé, förmår han vanligen rätt väl bedöma och han inlåter sig gerna i vidlyftiga diskurser, der han ofta kan ådagalägga både skarpsinnighet och fyndighet (deraf benämningen *Folie raisonnante*.) Löpande delirium tillhör icke denna form, men om det visar sig, antyder det öfvergång till Paranoia. I sitt yttre beteende är patienten vanligen stilla och anständig, en viss högdragenhet till och med spetskhet uttrycker sig dock i hela hans väsende; hans rörelser äro lediga, kraftiga, motiverade, och fria såväl från maniens våldsamma öfverdrift, som från den bizarra förvändhet, som tillhör Paranoia. Sömn, aptit, afföring och öfriga vitala functioner äro normala. Sedan sjukdomen utvecklat sig, blir den vanligen stationär under årtal, men kan äfven någon gång öfvergå till Paranoia. Fullständig tillfriskning har jag aldrig haft tillfälle konstatera.

Paralysia généralis. Förlamning *Paralysie chez les aliénés* (Calmeil) *Paralysie générale progressive* (Baillarger) *Folie paralytique* (Falret.)

Hufvudkarakterer. Exaltation hos sjelfkänslan, med blandade fixa och rörliga falska föreställningar. De passiva sensationerna normala; allmän fortskridande förlamning hos muskelsystemet.

Sjukdomen har länge blifvit ansedd såsom en olycklig complication af Manie, men erkännes numera allmänt såsom en särskild, redan från sitt första uppträdande egendomlig sjukdom, hvars första stadium visserligen imiterar en Manie, stundom äfven en Ecnolia, men hvars specifika karakter dock aldrig dröjer att framträda. Sjukdomen genomlöper med obeveklig konsekvens 3:ne stadier och går slutligen till en säker död, innan 4:de året nått sitt slut. Förlamningen skiljer sig från den locala Paralysien, derigenom att intet muskelparti blir fullständigt orörligt, utan hela muskelsystemets styrka och säkerhet aftager gradvis, hvarigenom alla rörelser blifva osäkra, convulsiva och slutligen omöjliga. Många skäl finnas för det antagandet, att en specifik diathes (Syphilis) utgör sjukdomens pathologiska grund.

1:sta Stadiet karakteriseras af öfervägande psychiska symptom; den sjuke pratar vidt och bredt om sina oerhörda rikedomar, sin obegränsade förmåga i alla riktningar o. s. v. Emellanåt infaller han i ett nästan medvetelöst delirium, hvarunder han ibland uppger genomträngande skrik. Någon intermittens är här icke att vänta, men under remissionerna, som reguliert inträda kan man redan märka ett egendomligt stapplande vid uttalandet af vissa ord, hvilket utgör första tecknet till den inträdande muskelförlamningen. Aptiten ombytlig, sömnen orege/bunden, afföringen trög. Hos svaga personer, isynnerhet hos kvinnor, saknas ofta alla häftiga symptom. Patienten är då redan under detta stadium slö och förvirrad och de falska föreställningarne äro då endast tillfälligtvis märkbara.

2:dra Stadiet visar den alltmer framträdande förlamningen hos muskelsystemet, under det de maniakaliska symptomerna småningom försvinna. Falska föreställningar synnerligen rörande hans egen person beherrska visserligen fortfarande den sjuke, men de framträda ej så bjert och vanligen endast då han tillfrågas; han är stilla och foglig, men svårigheterna att reda sig med hjälp af egna lemmar ökas alltjemt; han kan endast med möda uttrycka sig, gången blir vacklande, händerna osäkra, bålen börjar luta åt någondera sidan och emellanåt inträffa apoplectiforma

anfall, hvarvid den sjuke faller omkull utan förmåga att resa sig. Lifsfuctionerna fortgå emellertid normalt, aptiten är glupsk, digestionen god, men patienten afmagrar det oakadt, och hans utseende blir blekt och pussigt. Vanligen är ena pupillen mera dilaterad än den andra. Ansigtstrycket fänigt och slapt.

3:dje Stadiet. Förflamningen sprider sig till det vegetativa muskelsystemet, patienten blir osnygg till följe af slutmuskelnas oförmåga att kvarhålla contenta. Han förmår ej längre hålla sig upprätt, utan måste stadna i sängen, talförmågan har nästan upphört, afmagringen går till en ytterlig grad. De apoplectiforma anfallen återkomma oftare, förflamningen angriper Pharynx och Oesophagus, förmågan att nedsvälja vätskor upphör först, sednare äfven fasta ämnen, och döden inträder till följe af allmän atropi, så framt ej någon tillfällig åkomma i bröstets eller bukens viscera innan dess gör ett slut på eländet.

B. Sekundära former (efter en förlupen sinnessjukdom.)

Sinnesstämningen lugn, allmän slöhet eller fullkomlig känslolöshet för alla affekter har efterträdt de sjukliga sensationerna. Den sjuke kan ej mer uppfatta sig sjelf såsom egen personlighet.

Paranoia. Förtryckthet. *Morosis.* *Moria.* *Verrücktheit.* (Spielman. Griesinger).

Hufvudkarakterer. Förvirrade, osammanhängande och förvända föreställningar genomlöpa medvetandet. Reminiscenser af ett förflutet uppdyka emellanåt, men oordnade och utan att kunna kvarhållas. Allt sammanhang i tankeverksamheten har upphört. De fysiska functionerna normala.

Pat. har efter flera års sinnessjukdom småningom blifvit fullkomligt lugn; han är ej längre mottaglig hvarken för glädje eller sorg, endast vreden kan någon gång sätta honom i ett tillstånd af uppbrusning, om han ej får sin vilja fram. Vänner och anförvandter finnas ej mera till för honom, han har upphört att uppfatta sig sjelf såsom kännande eller handlande person. Allt inom honom är förvirradt, hans rörelser äro fria och lediga, men förvända, löjliga och utan begripligt motiv. Han talar ledigt, men talet är ett osammanhängande pladder, utan tanke och mening. Utseendet förvirradt, men ej sjukligt, kroppens ställning symmetrisk, nutritionen vanligen god, sömnen lugn. En gång fullt utveckladt är tillståndet stationärt och synes ej utöfva något direkt inflytande på den sjukens helsa. Konvalescens låter ej här tänka sig, enär någon egentlig sjukdom icke mer förefinnes.

Dementia. Svagsinthet. *Anoia.* *Amentia.* *Blödsinn.* *Démence.* *Aphrenie* (Guisl.)

Hufvudkarakterer. All tankeverksamhet har här upphört, minne och föreställningsförmåga borta, allmänt fysiskt och psykiskt förfall.

Den sjuke sitter stilla eller rör sig trögt och släpigt, talar nästan aldrig, är likgiltig för allt hvad som passerar och är känslig endast för de rent djuriska behofven, hans ställning är osymmetrisk, kroppen sammanfallen och utan spänstighet, benägen för dyskrasier, osund och slapp. Utseendet sjukligt, djupt fänigt. Osnyggheten ofta obegränsad. All intelligent verksamhet synes upphäfd.

Obotligheten är här fullständig och den osunda organismen drages småningom närmare sin slutliga upplösning.

C. Idiotism.

Ofullständig utveckling, grundlagd under fosterlivet eller barnaåldern.

2:ne former kunna särskiljas, af hvilka dock endast den ena torde hos oss förekomma.

Idiotia. Fånighet. Organismen utvecklar sig normalt och inom vanlig tid, endast med undantag af hjernan och hufvudskålen, hvars alla diametrar förblifva betydligt förminskade, under det hufvudets ansigtsdel utvecklar sig fullständigt. Förståndsförmögenheterna stadna på ett minderårigt barns ståndpunkt ofta äfven derunder.

Pubertets evolutionen fullständig.

Denna form förekommer hos oss olyckligtvis ej så sällan och alla i tabellerna upptagna fall höra hit.

Cretinismus. Organismen i sin helhet har stadnat vid den grad af utveckling, som tillhör barn af sex till tolf års ålder. Hjernskålen vanligen stor och pannan framstående under det ansigtsdelarne bibehålla barnatypen. Puberteten ej utvecklad.

Af denna form, som mångenstädes i Alptrakter är så allmän, har jag ej haft tillfälle att här i landet konstatera något enda fall.

Slutligen torde några ord böra nämnas om *Epilepsien*, enär densamma ofta compliceras af psychiska symptom, hvilka göra den till föremål för Hospitalernas sjukvård. Att uppföra Epilepsien såsom complication eller egen art af mani, anser jag oriktigt, då de psychiska symptomerna äro följder af de epileptiska attackerna, hvilka sednare uttrycka det protopathiska momentet. Under rubriken epilepsi finnas derföre upptagna alla de fall, der epileptiska attacker blifvit observerade. Hos de aldra flesta hafva symptom af våldsam exaltation med allmän förvirring inträdt till följe af repeterade epileptiska anfall, men exaltationen har här visat en egendomlig karakter, som saknas hos manien, nemligen vrede, ofta gående ända till ilska med stor benägenhet att bitas. I tvenne fall af Idioti har jag observerat epilepsi inträda vid pubertets evolutionen, men utan consecutiv exaltation. Epilepsiens symptom äro i öfrigt tillräckligt karakteristiska för att icke här behöfva vidröras.»

Sjukdomsberättelser.

I.

Gustaf Lundvall, stalldräng, 55 år, från Funbo socken i Upland, intogs å Hospitalet d. 1 Jan. 1861, utskrefs d. 22 Mars s. å.

Diagnos vid intagningen: Melancholia; (1:sta stadiet.)

Status antecessens. Pastorsembetet meddelar följande upplysningar: »Någon orsak till sinnesrubbingen ej känd, om icke dit må kunna räknas fruktan och sorg, nu, sedan sjukdomens utbrott, uttalade i misströstan att hans husbonde omöjligen kan vara belåten med honom, samt i sjelfanklagelse att icke ha varit nog trogen och flitig i sin tjänst, detta oakadt husbonden förklarar sig ej haft någon anledning till missnöje med honom. — Sedan sistlidne midsommarstid har pat. klagat öfver tyngd i hjertat och hjertklappning, aftynande krafter med åtföljande trötthet samt dålig matlust. Dessa symptom tilltogo i intensitet vid jultiden, då äfven sinnesrubbing varseblefs, hvilken tilltog tills han till hospitalet affördes.

För 8 år sedan träffades pat. af en djup, bitter och långvarig sorg öfver en dotters frånfalle, hvarunder han i månader satt stum, gret ymnigt och försakade föda. Detta dysterhetstillstånd upphörde småningom och öfvergick till det forna normala.»

Status præsens. Pat. är af medelmåttig längd, ej grof men teml. fast kroppsbyggnad. Vid hufvudskålens viddförhållanden intet att anmärka. Hår och ögon mörka. Ansigtetsfärgen likaledes mörk, men ej sjuklig. Anletsdragen lugna, orörliga, uttrycket lidande, likgiltigt för omgifvande föremål. Blicken vändes vid tilltal lugn och öppen mot den tilltalande, antyder fullkomlig själsnärvaro, men är slö och likgiltig. Rörelserna äro långsamma. Pat. sitter helst stilla, orörlig, likasom grubblande. Rösten låg. Talet monotont, men klart och tydligt. Svaren långsamma, men fullt rediga, motiverade. Frågar eller tilltalar aldrig sjelf, men visar ingen motvilja att inlåta sig i svaromål. Sinnesstämningen lugn, fredlig, men synes djupt betryckt. Pat. säger sig ej erfara något kroppsligt lidande, men talar med missmod och hopplöshet om sitt närvarande själstillstånd, hvartill han anser sig vara orsak sjelf och hvilket han deriverar från en mot husbonden begången oärlighet. Härvid ådagalägger han fullt redig tankegång, ingen anomali i föreställningarnes följd och utveckling. Animala functionerna normala. Sönnen dock obetydlig, men aptiten god och afföringarne ordentliga. Pat. kan för närvarande sysselsättas å arbetsrummet, der han villigt deltagar i förekommande göromål.

Erhöll vid inkomsten $\frac{1}{4}$ gran morfin.

$\frac{6}{1}$. Nattsönnen dålig; erhåller ytterligare morfin.

$\frac{9}{1}$. Pulv. Doveri 10 gran, 4 ggr om dagen.

$\frac{11}{1}$. Lindrigt febril. Salmiak med Infus. Rhei.

$\frac{26}{2}$. Convalescens har inträdt och fortgått långsamt, men utan afbrott. Pat. är betydligt lugnare, deltagar med flit i arbetet på Skräddareverkstaden. Lynnet tyckes dock ännu vara känsligt. Får Inf. amar. med Tra Nucleis Vom.

$\frac{22}{3}$. Förbättringen har fortgått under det att sömn och aptit blifvit betydligt goda och jemna. Sedan flera veckor är pat. nu lugn och nöjd; hans lynne är jemnt, alltid fogligt och stillsamt. Han har hela tiden deltagit i arbetet på verkstaden, derjemte biträdt betjeningen vid tillsyn af de öfriga patienterna. — Utskrifves för att återvända till sitt hem.

2.

Per Persson, Bonde, 43 år, från Bergsjö socken i Helsingland, intogs å hospitalet d. 4 Juli 1861, afled d. 8 Febr. 1862.

Diagnos vid Intagningen: Melancholia; (2:dra stadiet.)

Status antecessens. »Ingendera af hans föräldrar hafva lidit af någon sinnessjukdom, men farfadern var sinnesrubbad och äfven andra personer i den släkten.»

»Sistlidne höst, innan någon sinnesrubbing förmärkts, fick han ett så starkt slag på hufvudet af en från byggingen nedfallande timmerloa, att han deraf föll öfverända.»

»1857 blef han Baptist, hvilket han på sista året ångrat, och har han så slitits i sitt inre mellan Kyrkans och Baptismens läror, att själens organer brustit och han förlorat förståndet.» — (Meddeladt af pastorsembetet.)

Status præsens d. 5 Juli. Pat. är till växten kort, mager och af klen kropps-konstitution. Kindknotorna framstående, ögonen djupt liggande, men hufvudets dimensioner i öfrigt normala. Mörkt hår och blåa ögon. Ansigtstrycket sorgset, något enfaldigt, men blicken, ehuru förvirrad, flyger spejande och liksom med en viss misstänksamhet omkring från det ena föremålet till det andra. Oroelig stiger han upp ur sin bädd och söker att begagna hvarje tillfälle att komma ut genom dörren, men låter utan särdeles svårighet leda sig tillbaka. Ej våldsamt, men visar en särdeles benägenhet att göra tvertemot hvad han tillsäges, såsom det synes, af fruktan att blifva bedragen; men i nästa ögonblick är han färdig till ånger och beder under tårar om nåd och förlåtelse, »emedan han ej inser sitt eget bästa.» Denna misstro till andra och sig sjelf och slappheten i viljan uttalar sig i hela hans beteende. Under strida tårar och med långsamt släpande jemmerlig stämma beklagar han sin olyckliga belägenhet, inser att hans själsförmögenheter ej äro i sitt normala tillstånd, men härleder sin olycka från andra människor, som velat narra honom och hvilka han ej egt förmåga att motstå. Ett annat ögonblick uppbrusande och såsom det synes fast besluten till trots, sjunker han snart tillbaka till sitt förra vankelmod och tvivel om hvad han bör och icke bör. Pat. vägrar att äta, men kan dock dels med lock dels med pock förmås dertill. Öppningarne tröga. Nattsömnerna dålig. Får T:ra Opium till natten.

⁶/₇. Pat. beder att tvenne hål måtte upptagas i hufvudet, att han på den vägen må befrias från någonting »som kännes så besynnerligt.» Anhåller dessutom att ena testikeln måtte bortskäras, för att befria honom från hans »syndiga tankar.»

⁷/₇. Har under natten lyckats utbryta ett galler i fönstret och krypa ut från andra våningen, men skadat i fallet högra foten, så att han ej derpå kan stödja, ömmar starkt för tryck, inga tecken af fractur eller luxation. Kalla omslag jemte förband.

⁹/₇. Vill ej hålla sig i sängen, oaktadt sin yttre åkomma; har under natten troligen stött sig i ena sidan vid försök att åter komma upp i fönstret, emedan han klagat öfver smärta i högra sidan och ömmar öfver 9:de och 10:de refbenet. Fotleden betydligt svullen. För att åstadkomma stillhet, fästes pat. i sängen medelst tvångsmedel. — Öppningen trög.

¹²/₇. Svullnaden i fotleden minskad. Pat. kan endast med tvång förmås att äta, emedan »han vill svälta i 14 dagar.»

¹⁷/₇. Klagat öfver smärta i epigastrium, kräkningar under gårdagen efter maten. — Infus. amar. + Tinct. Nucis Vom.

³⁰/₇. Pat. vägrar med den ihärdigaste envishet att äta, emedan han dermed »ådrager sig helvetets eld.» Måste födas med forcerad injection. Förstoppning.

- $\frac{2}{8}$. Förstopningen fortfar. Lavemang.
- $\frac{6}{8}$. Enahanda tillstånd. Lavemanget förnyadt. Äter nu någon gång godvilligt. Vistas ute på dagen.
- $\frac{11}{8}$. Oron och ångesten minskade, klagar och jemrar sig mindre. Äter nu godvilligt. Öppningarne börja blifva ordentliga.
- $\frac{16}{8}$. Förbättringen fortfar. Begär ökad portion, och äter med förträfflig aptit. Nattsömn och afföring ordentliga.
- $\frac{29}{8}$. Tillståndet åter försämradt. Får Opium i stigande dos från tvenne gran dagligen.
- $\frac{16}{9}$. Patienten är något lugnare. Upphör med Opium.
- $\frac{20}{9}$. Klagar öfver frossbrytningar och allmänt illamående. Får quininslösning.
- $\frac{24}{10}$. Tillståndet under de sednaste veckorna ombytligt. Pat. talar ofta med förskräckelse om sin hembygd, som sjunkit i jorden, så att endast en pöl fins kvar efter hela Bergsjö. Önskar få rädda sig ombord på någon ångbåt, som kan föra honom till Amerika. Hans fantasi är ständigt fylld med föreställningar om helvetets fasor, dit han alltjemt tror sig dragen med oemotståndlig makt. Börjar taga Infus. Gentianæ med Jodkalium.
- $\frac{30}{10}$. Upphör med Jodkalium, får Quinin och Morfin.
- $\frac{6}{11}$. Upphör med all medicin.
- $\frac{28}{11}$. Ångesten fortfar; aptiten ytterst dålig, måste ofta forceras. Börjar taga Infus. amarum med Tra Absinth.
- $\frac{31}{12}$. Tillståndet försämradt; pat. får ingen ro under nätterna, utan stiger ofta upp, står naken vid dörren för att vara färdig, som han säger, då han skall afhentas. Har aftynat och är ytterst mager.

Pat. afled under symptom af lunginflammation den 8 Februari 1862. Hans psykiska tillstånd fortfar att försämrans ända till det yttersta.

Vid obduktionen fanns hårda hjernhinnan fastväxt vid de mjuka hinnorna på en längd af omkring 2 tum öfver hjessan utefter långa blodledarn. De mjuka hjernhinnorna visade flera förtjockade och fördunklade fläckar, utgående från en i deras midt belägen förtjockad och fullt ogenomskinlig mindre fläck af omkring 1 lineas diameter. Hjernytan var blek, mellanväggen mellan kamrarna syntes förtunnad och uppmjukad.

Högra lungan hepatiserad till en stor del af dess omfång och omgifven af färskt exsudat.

Hjertat ovanligt litet, nästan som ett barns, men i öfrigt friskt.

3.

Sporr Anders Jansson, Bergsman, 40 år, från Norrbärkes socken, intogs å Hospitalet den 2 Mars 1861.

Diagnos vid Intagningen: Melancholia (3:dje stadiet).

Status antecedens. »En gång för flera år sedan var Anders Jansson sinnessjuk, tyst och svärmodig, men blef då efter några månader återställd utan all behandling. — I Mars 1859 började han att allt mera läsa i Bibeln, Psalmboken och andra religiösa skrifter, ofta bedja under strida tårar och småningom blifva allt tystare och mera sluten. Under skördetiden samma år var han något bättre och ville då deltaga i arbetet, men försämrades derefter åter, och skall på sommaren 1860 under en kall natt hafva sprungit till skogs tunnklädd och barfotad, hvar efter han alldeles upphörde att äta under flera veckors tid. Den då tillkallade läkaren ordinerade Infus. Card. Benid. och Extract. Nucis Vom., hvarefter tillståndet förbättrades, så att äfven i andras närvaro pat. började för-

tära någon föda. I början af Februari 1861 hade han åter försämrats, så att han beständigt höll sig vid sängen, vändande sig bort från de närvarande, skygg och nedslagen.» (Meddeladt af D:r Höjer).

Status præsens d. 4 Mars. Pat. är af medelmåttig växt, god kroppsbyggnad, mörkt hår. Kroppen är mager, hopsjunknen. Ansigtsttrycket sorgset, ängsligt och bekymradt. Ansigtsfärgen blek, ögonens slemhinna injicierad. Tungan ren, färad efter längden, liksom hopdragen. Pulsen spänd, påskyndad, 96. Huden sval, på extremiteterna livid. Den sjuke sitter med ansigtet nedböjdt mot golvet, tyst och orörlig. Kan ej förmås att yttra ett ord, men lyder långsamt och liksom tvekande gjorda tillsägelser. Då och då genomlas lemmarna af lätta darrningar, isynnerhet då han mera enträget tilltalas eller länge kvarhålls i samma position. Under första dygnet efter ankomsten kunde han ej förmås mottaga några födoämnen, hvarföre forcerad alimentation användes medelst œsophagisond. Sedan dess har pat. ätit, dock tydligen endast af fruktan för sonden. Ingen öppning sedan ankomsten. — Lavemang.

⁵/₃. Obstructionen fortfar. — Frangula.

⁷/₃. Dosen af Frangul. ökas.

¹²/₃. Fortfarande obstruction, aptiten något förbättrad, i öfrigt ingen förändring. De sista afföringarna ej obetydligt blandade med blod. Erhåller små kalla vattenlavemanger. I öfrigt samma behandling.

¹⁴/₃. Afföringen fortfarande trög och excrementerna hårda som bollar. Erhåller irriterande salva på buken och fortfar med lavemangerna.

²³/₃. Pat. sitter ännu stilla och orörlig i sin säng med nedböjdt hufvud och blicken riktad mot golvet. Gör ej ringaste rörelse utan vid tillsägelse. Kan endast med trug bringas att emottaga medikamenter. Afföringen något förbättrad.

³⁰/₃. Aptiten förbättrad, äter numera af egen drift, men talar ej.

⁶/₄. Aptiten fortfar att vara god. Har i dag stigit upp och klädt sig af egen drift.

²⁴/₈. Pat:s tillstånd har på sednaste tiden småningom försämrats och han har blifvit allt mera svår att handtera. Ligger numera ständigt till sängs, och förmår endast med svårighet stå, om han ställes upp. Har åter upphört att äta och kan numera endast bibringas någon föda genom matning. Han synes hafva särdeles svårt att svälja, och intagna födoämnen uppstötas åter med ett gurglande ljud från œsophagas upp i munnen. I mun och svalg kan vid inspection ingen organisk læsion upptäckas, ej heller synes frampå halsen någon tumör eller annan ojemnhet. Cartilago thyreoidea kännes på högra sidan bredare än på den venstra.

²³/₉. Tillståndet i det hela oförändradt. Pat. kan endast med svårighet födas. I nedre extremiteterna, synnerligast omkring fotlederna, har en obetydlig svullnad börjat visa sig. Erhåller $\frac{1}{2}$ matsked T:ra Absinth. Comp. till maten, samt varma bad med inpackning.

²⁵/₉. Den œdematösa svullnaden visar sig äfven i ansigtet samt å bålen. Lindrig hosta med serös expectoration. Aptiten förbättrad och afföringen temligen normal.

⁶/₁₁. Vattensvullnaden försvunnen. Upphör med medicin.

³¹/₁₂. Pat:s tillstånd har på den sista månaden föga förändrats, dock synas krafterna något ökade. Han sitter nu något uppe, men måste matas och skötas som ett barn. Aptiten något bättre och afföringarna fortfara att vara normala. Kan på intet vis förmås att yttra ett ord, men oron och ångsten synas hafva aftagit.

4.

Greta Lena Tranberg, Grufarbetaredotter, 23 år, från Film, intogs å hospitalet den 15 Juni 1861, utskrefs den 9 Oktober 1861 *frisk*.

Diagnos vid Intagningen: Mania (acuta).

Status antecedens. Efter att en längre tid ej hafva varit fullkomligt frisk klagade pat. d. 24 Maj öfver, att hon helt hastigt fick värk i hufvudet, samt kände detta tungt och »fullt af kallt vatten». D. 31 Maj fick pat. en fross-skakning, hvarefter hon började visa tecken till sinnesförvirring genom att prata osammanhängande, skrika och blifva våldsam, hvilket tillstånd nästan oafbrutet fortfarit till pat:ns ankomst till hospitalet. (Meddeladt af pastors-embetet).

Status præc. d. 17 Juni. Pat. är något lång i förhållande till hennes i öfrigt späda och smärta gestalt, mager och af dålig muskulatur. Ljusrödt hår, gulgråa ögon, anletsdragen föga harmoniska, mimiken liflig, blicken glänsande, liflig, men förvirrad. Hufvudets dimensioner normala. Pat. utbreder sig i en oafbruten ström af ord, hvilka, utan inre sammanhang, tyckas röra sig kring henne föresväfvande antecedentia. För ett ögonblick kan hon afbrytas i sitt ordsvall och gifva ett enstaka correct svar, men återfaller snart ånyo i sitt meningslösa prat. Kastar af sig en del af sina kläder och bringar allt, som befinner sig i hennes granskåp, i oordning. Är osnygg men ej våldsam. De vegetativa functionerna i godt stånd. Hufvudets temperatur normal. Pulsen långsam och liten.

¹⁹/₆. Oron och irritationen hafva upphört; pat. ligger tyst och stilla samt lemnar ett och annat redigt svar på frågor. — Lindrigt diarrhé under sista dygnet. Vid ronden lindrigt febril. Hjertverksamheten påskyndad och förstärkt. — Sjukportion. Acet. Morph. till natten.

²²/₆. Förvirringen har återkommit; kan endast med största svårighet förmås att förtära något af sin buljong. Är i hög grad osnygg. En phlegmonös bulnad har uppkommit på högra underarmens insida. — Grötomslag.

²⁶/₆. En ny bulnad i venstra bröstkörteln.

⁸/₇. Abscesserna läkta. Pat. äter nu ordentligt och har återfått sin portion. Hon är ej vidare osnygg. Ligger tyst och stilla i sin säng. Ger svar på tilltal, men förvirring kvarstår ännu.

¹²/₇. Ny abscess i samma bröstkörtel som förut.

¹⁸/₇. Börjar taga Jernpiller.

⁴/₈. Pat:ns tillstånd har under de sednaste veckorna småningom, men utan afbrott, förbättrats. Hon är nu snygg, talar och svarar med reda och sammanhang. Sofver lugnt under nätterna. Deltager under dagarna i göromålen på arbetsrummet. — Får quinin och jern.

²¹/₉. Alla spår af förvirring hafva försvunnit. Sinnesstämningen är lugn och jemn. Hon arbetar träget och gerna. Klagar öfver smärta i högra örat. Lindrig flytning från detsamma. — Iglar jemte ljunma omslag.

⁹/₁₀. Under sista tiden har pat. lidit af frossa, men är nu derifrån återställd. Inga spår af psykisk sjukdom har under sista månaden visat sig. Hull och ansigtsfärg hafva förbättrats. Pat. utskrifves frisk och återvänder till hemorten.

5.

Gustafva Tallström, Tjensteqvinna, 19 år, från Upsala, intogs å hospitalet den 4 Juli 1860.

Diagnos vid Intagningen: Mania (acuta, med benägenhet att öfvergå till chronisk form).

Status antecedens. »Reningen skall hafva visat sig vid 17 års ålder, men efter hand försvunnit eller varit oordentlig. — Mot slutet af våren hafva mera framstående egenheter i pat:ns beteende egentligen förekommit. Nu

förekomma öronsusning, ögonskymmel, hufvudvärk, dålig sömn, hallucinationer jemte illusioner. — Den sjukas moder har varit intagen å hospitalet och der afidit. (Läkarebetyget.)

Status præsens. (⁵/₇. Ordin. 12 st. iglar i perineum. — ⁹/₇. Re. Decoct. Frang. (5j) 3vj, Spirit. Vin. Gallic. 5ij. 1 m. 2 t.)

¹⁰/₇. Pat. är af kort, men undersättsig växt, af mer än vanligt godt hull. Friskt utseende, mörkt hår och blåa ögon. Blicken något stirrande, men i öfrigt ej förvirrad. Anletsdragen rena med symetriska lineamenter, uttrycket mildt och vänligt. Hjernskålen af normal skapnad. Rörelserna långsamma, men fullt motiverade. Ingen mimik. Sitter stilla och tyst, men visar emellanåt benägenhet att gå omkring liksom drifven af en viss oro. Svarar ej gerna på frågor, men då det sker, äro svaren rediga och sammanhängande. Klagar öfver tyngd i hufvudet med hetta och yrsel. I öfrigt ej illamående. Hufvudet något hett, isynnerhet öfver hjessan. Tungan ren. Pulsen långsam. Digestionen normal, men afföringen trög. Ej menstruerad på flera månader. — Pat. är född vid hospitalet, och förestånderskan Mlle Lundgren meddelar följande: Hennes mor, sedermera vid hospitalet afidna sinnessjuka ogifta qvinnan Greta Lisa Tallström, som led af periodisk mani, nedkom med denna dotter under sitt vistande på hospitalet. Såsom fader är antecknad dåvarande hospitalshjonet Gustaf Ljungström, som led af medfödd lindrig fä-nighet. Denne Ljungström, likaledes född vid hospitalet af sinnessjuka föräldrar, hade 3:ne systrar af samma föräldrar, likaledes födda å hospitalet, af hvilka tvenne varit friska med godt förstånd, men den tredje lidit af pe-riodisk mani med temligen rena mellantider. — Fortfar med Frangul.

¹⁴/₇. Klagar öfver tyngd i hufvudet, sugningar i bröstet samt förstoppning. Pulsen ytterst långsam, 56. Hufvudets temperatur öfver hjessan förhöjd.

⁵/₈. Hufvudvärk, och smärtor i veka lifvet; betryckt och sorgsen. — Varma bad.

⁷/₈. Trög och torpid, kan med möda förmås att tala. Svår ängslan. Tungan belagd. — Lax. salin. 10 iglar i perineum.

⁹/₈. Salmiak med Rheum.

¹⁰/₈. Tillståndet som förut; klagar öfver äckel. Pulsen 44.

¹⁴/₈. Hufvudet kännes ännu hett, men sinnesstämningen mindre betryckt. Pat. talar och svarar med mera lätthet. Tungan ren; pulsen 60. Förstoppning. — Varmt bad. Lax. salin.

¹⁵/₈. Torpiditeten ökad. Pulsen 44.

¹⁶/₈. Nedflyttad på cell. — Inf. Digital. + Syr. Scillæ + Tra Myrrhæ.

¹⁸/₈. Menses började i går visa sig. Intelligensen i dag friare.

²⁴/₈. Åter torpid och trög. Får Calomel grj 3 ggr d.d.

²⁹/₈. Upphör med Calomel. Får gurgelvatten.

¹³/₉. Tillståndet har så förbättrats, att pat. kan uppflytta på lugna afdelningen.

²³/₉. Klagar öfver värk, sträckande sig bakåt veka ryggen. Någon menstruation har ej inträddt.

¹⁹/₁₀. Molimina menstrualia ånyo inträdda. Får varma bad.

²⁵/₁₀ Samma torpida tillstånd har åter inträddt. Ligger tyst och stilla i sängen utan att tala och svara. In-faller emellanåt i ett omotiveradt skratt.

³⁰/₁₀. Lugn och reda åter inträdda.

²³/₁₁. Klagar åter öfver allmänt illamående. Får varmt sittbad, går derefter till sångs.

¹/₁₂. Förvirrad, stormande och högljudd natt och dag.

¹¹/₁₂. Åter fullt lugn och redig.

1861. ⁸/₁. Ny period af förvirring. — Blodiglar i nacken; prolongerade bad.

¹⁸/₁. Menses hafva inträddt, men pat. är fortfarande förvirrad och högljudd.

²⁰/₁. Åter fullt redig.

- ²¹/₂. Nytt anfall. Har störmat hela natten. Deliriet erotiskt.
- ³/₃. Lugn och reda börja återkomma.
- ⁸/₃. Fullt redig och lugn.
- ³⁰/₃. Symptomer af börjande nytt anfall. Iglar, Camfer och varmt bad.
- ²/₄. Fullständig exaltation.
- ¹⁰/₄. Åter lugn och redig. Sitter uppe och arbetar.
- ²⁴/₁₁. Periodisk exaltation med allmän förvirring och enahanda symptomer som förut hafva fortfarande inträdt en gång i månaden, och hvarje gång kvarstått omkring tvenne veckor, stundom något kortare. De fria mellantiderna hafva varit fullkomligt rena och pats fysiska helse fortfarande varit god. Menstruationen har varit någorlunda regelbunden och anfallet sammanträffat med menstruationsperioden.

6.

Carl Joh. Lindblad, 17 år, från Upsala, intogs å hospitalet d. 16 September 1860, utskrefs d. 29 April 1861 *frisk*.

Diagnos vid Intagningen: Mania (chronica).

Status antecedens. I afseende på ynglingens helsotillstånd under de yngre åren, så lär det ej ha varit godt: han uppgifves ha haft s. k. Engelska sjukan. — Något egentligt religionssvärmeri har ej förmärkts; dock syntes äfven något sådant ingå i hans sjukdom, då han vid början af detta år hade ett mindre häftigt anfall af sinnesfrånvaro. (Meddeladt af Pastors-Embetet).

Status præsens d. 17 Sept. Pat. är liten till växten, af späd kroppsbyggnad, brunt hår och blåa ögon, ljus ansigtsfärg. Ansigtuttrycket öppet och glädtigt, blicken fri. Liffiga rörelser, men ingen egentlig mimik. Ligger naken i sängen, pratande med glädtig ton och utan sammanhang. Talet bestående af små fragmenter af tankar och reminiscenser, som utan sammanbindning följa tätt efter hvarandra i bizarr följd. Huden öfver hela kroppen varm, öfver hjessan höjd. Pupillerna lindrigt dilaterade. Tungan belagd. Pulsen liten, långsam 60. Har under natten varit tyst och sofvit. Ringa aptit. Sjukportion.

Rec. Calomel. griij d. d.

¹⁹/₉. Pat. har sofvit obetydligt; under dagarne voltigerat naken i cellen under oupphörligt osammanhängande prat. Tungan ren, aptiten obetydlig, afföring ordentlig.

²¹/₉. Under gårdagen började anfallet remittera, så att redan vid aftonronden pat. kunde lemna någorlunda rediga svar. Har under natten sofvit och är vid morgonronden redig, lugn och stilla. Pulsen 66. Upphör med Calomel.

²⁹/₉. Natten har varit sömnlös och orolig. Pat. klagar öfver tyngd i hufvudet och ängslan. 2 gran Op. ad n.

³⁰/₉. Fullkomligt förvirrad som vid förra gången, ehuru i något lindrigare grad; pratar osammanhängande, men ger ett och annat redigt svar. Temperaturen öfver hjessan något förhöjd. Pupillerna normala. Pulsen 80, full och mjuk. Aptit och afföring ordentliga.

³/₁₀. Fortfarande sömnlös. Förvirringen oförändrad.

⁶/₁₀. Pat. är något lugnare, men deliriet fortfar, ehuru något saktare.

⁹/₁₀. Förvirringen har fortfarit med ökad styrka. Oafbrutet prat utan ringaste sammanhang. — Vill ej behålla kläderna.

- 10/10. Mera lugn har inträdt, men i öfrigt är tillståndet oförändradt. — Får Morfin.
- 12/10. Börjar taga T:ra Martis, 20 droppar en gång om dagen.
- 15/10. Sömn under natten god; sinnesstämningen betryckt, sorgsen. Pat. är fullt redig, ehuru något slö.
- 18/10. Convalescensen fortfar. Erhåller ökad portion.
- 22/10. Förvirring och oro åter inträdda. Ligger vid ronden och delirerar med hög röst. Upphör med T:ra Martis. — Ingnidning af Unguent. Hydrarg.
- 29/10. Har sofvit lugnt under natten, är vid ronden lugn och redig. — Upphör med Unguent. Hydrarg.
- 1/11. Under natten åter orolig, sömnlös, osnygg.
- 6/11. Har hela natten stormat, sönderrifvit linnet och slagit sönder ehvad han kunnat åtkomma. Ingen reda i tal och svar, ligger merendels tyst.
- 27/11. Förvirringen fortfar oförändrad, men mycket osnygg. Morfin.
- 8/12. Börjar taga jernpiller.
- 11/12. Convalescens har småningom inträdt. Pat. är nu tyst och foglig; talar sällan, men med reda och sammanhang. Vistas under dagarne å allmänna arbetsrummet.
- 18/12. Åter förvirrad och sömnlös; får opium griv på eftermiddagen.
- 25/12. Deliriet fortfar, men saktare, nästan mumlande. Pupillerna dilaterade, hufvudet hett, ingen sömn. Får på aftonen prolongerad bad.
- 26/12. Efter badet i går föll pat. i sömn och är i dag fri från deliriet, ehuru djupt slö och matt.
1861. 14/1. Tecken till oro börja visa sig. Får Lax. Salin. och Morfin till natten.
- 3/2. Convalescens åter inträdd. Börjar taga jernpiller.
- 24/2. Convalescensen har fortgått utan afbrott, och pat. är nu fullt redig; sinnesstämningen lugn samt utan ojämnheter.
- 29/4. Pat. är nu åter fullt återställd och de svårt medtagna kroppskrafterna hafva åter förbättrats. Han har börjat taga hull och fått friskare ansigtsfärg. Har på sista tiden villigt deltagit i göromålen på arbetsrummet, der han förvärfvat god färdighet att sy enklare klädsöm. Utskrifves frisk och återvänder till sitt hem med tillsägelse att tidtals lemna underrättelse om sitt tillstånd.
- Obs.* Vid årets slut var tillståndet fortfarande godt. Han har erhållit tjenst såsom lärling vid ett boktryckeri, der han förhållit sig väl och till sin husbondes belåtenhet uträttat sina göromål.

7.

Ulrika Sophia Bergman, Tjenstevinna, 26 år, från Håtuna Tibble, intogs å hospitalet d. 18 Maj 1860, utskrefs d. 15 Mars 1861.

Diagnos vid Intagningen: Epilepsia (c. Mania.)

Status antecedens. »Vid 8 års ålder gjorde pat. ett svårt fall, hvarför bot erhöles af läkare genom blod-iglar sätande på tinningarne. — Vid 19 års ålder fick hon fallandesot, hvilken i början återkom efter 6 veckors mellantid, sedan oftare, och under de sednaste veckorna 3 å 4 gånger om dagen. — Hennes blodflöde har äfven under vid pass 2 år varit hämmadt. — Hennes förståndsruddning kunde först för 6 dagar sedan förmärkas, hvilken helt hastigt öfvergick till vansinne och mest vildsinta våldsamt. — (Meddeladt af Pastors-Embetet.)

Status præsens d. 19 Maj. Pat. är högväxt, af godt hull och frisk hy. Redogör med sammanhang för sina föregående lefnadsförhållanden, och uttrycker sig med klarhet och säkerhet. Några spår af rubbning kunna för närvarande ej upptäckas. Uppgifver att anfall af fallandesot plägat utan förebud inställa sig efter 14 dagars förlopp. Efter anfällen har på sednare tider några gånger inträffat, att hon på flera dagar ej återfått medvetandet och hennes omgivning har då uppgifvit, att hon förhållit sig våldsamt.

Rec. Hydrarg. c. Creta griv

3 ggr dagl.

²⁵/₆. Rec. Hydrarg. c. Creta grvj

3 ggr dagl.

⁵/₆. Upphör med Hydrarg. c. Creta. Ingen affection. Ingen attack sedan inkomsten.

²¹/₆. Pat. föll i går eft. midd. för första gången efter ankomsten.

²³/₆. I dag på morgonen nytt epilep. anfall.

Rec. Calomel. grj

Sacch, lact. grix

M. F Pulv. 3 pulv. d. d.

²⁴/₆. Nytt anfall i dag.

²⁵/₆. d:o d:o.

²⁶/₆. Flera förnyade anfall under gårdagens lopp. — Ordin. 6 st. iglar i nacken.

²⁷/₆. Ymnig blödning efter iglarna. I dag på morgonen ånyo anbud till epilep. anfall, hvilket dock ej kom till utveckling utan stannade vid förvirring med omotiverade rörelser och delirium.

²⁸/₆. Under gårdagen hade sköterskan observerat tvenne öfvergående anfall af yrsel med sinnesbilder, men utan kramp eller convulsioner. I dag redigare än förut. Klagar öfver en förkrossande känsla af religiöst betryck. Tycker sig frestas af onda makter, för hvilka hon känner stor fruktan. Känner sig i öfrigt ej illamående. Pulsen lugn. De vegetativa functionerna normala.

²⁹/₆. Icke något vidare anfall under gårdagen. I dag matt och nedstämd, men redig. Upphör med Calomel.

³⁰/₆. Pat. uppgifves under natten hafva delirerat och haft häftiga rörelser. Något egentligt epilep. anfall tyckes det dock icke hafva varit. — Vid rondan någorlunda redig.

²/₇. Har under de sista tvenne dagarne icke haft något vidare anfall. Tillståndet i dag liksom vid intagningen eller under hela tiden före den sista serien af anfall. Talar och svarar fullkomligt redigt, men säger sig ej minnas något eller känna igen någon af sina bekanta. Begär sjelf att få vistas i arbetsrummet och få delta i arbetet.

⁴/₇. Uppgifves under sista dygnet åter hafva haft ett par anbud till anfall, ehuru de ej lära kommit till full utveckling.

⁵/₇. Nytt epilep. anfall under natten.

⁴/₈. Börjar med

Pil. Valerian. Zinc grij

3 ggr dagl.

¹¹/₈. Den 9:de på aftonen ett lindrigt epilep. anfall. I går på aftonen ett något starkare och i dag på morgonen ett mycket häftigt anfall. Erhöll härvid en svår stöt på näsan, efter hvilken stark blödning följde. Ligger till sängs.

Rec. Calomel. grij d. d.

¹³/₈. d. 12:te på morgonen ett nytt anfall något lindrigare än föregående. Sedan dess intet anfall observeradt. Fortfar med Calomel.

- ¹⁴/₈. Anfall i dag på morgonen, Vid ronden redig men matt.
- ¹⁵/₈. Intet vidare anfall. Fullkomligt sansad och redig. — Upphör med Calomel.
- ¹⁶/₈. Trenne anfall under dygnet.
- ¹⁸/₈. Redan i går spår af förvirring. I dag ligger pat. tyst, stirrande, kan endast med möda afpressas några ord till svar.
- ¹⁹/₈. I dag åter redig, men slapp och trög. Intet anfall observeradt. Börjar taga Pil. Sulfat. ferros. (grxij d. d.)
- ²⁰/₈. Intet vidare anfall. Lugn och redig vid rondens.
- ²¹/₈. I dag åter virrig och oredig i sitt tal, men annars tyst och foglig. Intet vidare anfall.
- ²²/₈. I dag allmänt förvirrad. Pratar utan sammanhang. Sinnesstämningen exalterad, glädlig.
- ²³/₈. Sinnesstämningen i dag ytterst betryckt, så att pat. oupphörligen gråter och beklagar sig. Talar och svarar f. ö. med reda och sammanhang, men öfverlemnad åt sig sjelf pratar hon oredigt öfver de mest heterogena ämnen.
- ²⁴/₈. Något mindre förvirring.
- ²⁵/₈. Samma tillstånd som i förrgår.
- ²⁷/₈. I dag åter redigare.
- ³⁰/₈. Upphör för 8 dagar med jernpillerna. Började åter ⁷/₈ och tog till ²⁸/₈. Började åter ¹³/₁₀.
- ¹⁹/₁₀. Sinnesstämningen betryckt. Svåra drömmar, orolig sömn. Plågor och sugningar i maggropen. Pulsen påskyndad 84. Hufvudet hett. Går till sängs. — Hvilar med jernpillerna.
- Rec. Infus. amar.
- ²⁴/₁₀. Ängslig och orolig. Talar med sammanhang, men beskriver sina fantasier på ett sätt och med ett uttryck, som ger anledning att förmoda en inträdande period af förvirring.
- ⁸/₁₂. Jernpiller.
- ²⁵/₁. 61. d:o. Redig och lugn; hvarken anfall af epilep. eller förvirring ha på sista tiden visat sig.
- ⁷/₃. Hirud. N:o iij i nacken.
- ²⁸/₃. Efter att under flera månader hafva varit fullkomligt frisk och fri från alla känningar af sin sjukdom, inställde sig för några dagar en enstaka epilep. attack, som dock ej vidare repeterats och ej heller kvarlemnade några spår till förvirring. Pat. längtar att återkomma till de sina och utskrifves derföre såsom förbättrad.
- Obs. Enligt underrättelse om pat., som erhöles några månader efter utskrifningen, var hennes helsa då ännu fortfarande god utan afbrott.

8.

Erik Eriksson, Fördelsman, 37 år, från Österrunda, intogs å hospitalet d. 19 Juni 1861.

Diagnos vid Intagningen: Idiotia.

Status antecedens. Pastorsembetet meddelar: »Pat. har, såsom från ynglingaåldern sinnessjuk, aldrig kunnat egna sig åt något lefnadsyrke. — Hos fadern, som var begifven på starka dryckers missbruk, förmärktes stundom otvetydiga tecken till sinnesrubbing. Såsom barn visade pat. sig enfaldig och trög, äfvensom egensinnig.»

Status præsens d. ²¹/₆ 61. Lång till växten, mager, med framspringande ansigtscotor. Ansigtet långlagdt, men i öfrigt reguliert. Mörkt, tunnt hår, blåa ögon. Cranii dimensioner små, särdeles äro tvärdiametrarne korta,

så att hufvudet synes hopplattadt från sidorna. Ansigtstrycket apathiskt. Pat. sitter tyst och stilla der han blir nedsatt, tuggande på närmast för handen varande flik af sina kläder. Lemnad åt sig sjelf sätter han sig helst på golfvet med knäna uppdragna mot bålen, eller praktiserar han sig fram ett stycke med både händer och fötter. Tyckes dock ehuru i ringa grad fästa sig vid hvad som passerar omkring honom, i det att föremålen väl tilldraga sig hans blickar, men aldrig framlocka några ord eller ens ett enstaka utrop. Förtär ej gerna någon föda i sällskap med andra, men lemnad i enrum med sin föda förtär han densamma. Lemnar på tilltal endast med mycket trug ett fåordigt men korrekt svar. De vegetativa functionerna försiggå normalt. Hudens och hufvudets temperatur normal. Pulsen något långsam, men full och jemn. Ingen medicin.

³¹/₁₂. Pat., som blifvit intagen på hospitalet af den orsak, att han hemma ej kunde bevakas, utan smugit sig bort och gått till skogs med fara att omkomma, har småningom blifvit vand att lyda hospitalets dagordning och deltaga uti enklare arbeten. Hans helsa har varit vacklande och nutritionen är ännu ganska svag. Förståndsförmögenheterna hafva föga kunnat utvecklas, hvilket äfven i anseende till pat:s ålder varit föga att hoppas.

TRYCKFEL.

Sid. 4 rad. 13 står: sår, läs: års.
 » 26 rad. 1 » benfitlige, » befutlige.
